BeterGeld

GELD IN DIENST VAN DE SAMENLEVING

Geld en Samenleving

Vrienden of vijanden?

Een onderzoek naar ons geldstelsel en het voorstel BeterGeld

Inhoud

Inleiding Waarom ik dit boek schrijf

Hoofdstuk 1 Waarom eigenlijk steeds meer?

Hoofdstuk 2 Wat is geld?

Hoofdstuk 3 Hoe ontstaat ons geld?

Hoofdstuk 4 Waarom ons geldstelsel vastloopt

Hoofdstuk 5 Het kan ook anders

Hoofdstuk 6 De overgang naar BeterGeld

Hoofdstuk 7 Een idee met een lange geschiedenis

Hoofdstuk 8 Ander geld, een beter geldstelsel?

Hoofdstuk 9 Wat BeterGeld de samenleving oplevert

Hoofdstuk 11 BeterGeld en het afscheid van de euro

Hoofdstuk 12 BeterGeld over de grens

Hoofdstuk 13 De financiële sector weer dienstbaar maken

Hoofdstuk 14 De verdediging van het bestaande geldstelsel

Hoofdstuk 15 Wie beslist over ons geld?

Inleiding Waarom ik dit boek schrijf

Ik kom niet uit de financiële wereld. Mijn achtergrond ligt in de techniek en de luchtvaart, waar ik heb geleerd om systemen als geheel te bekijken.

In een technisch systeem kunnen afzonderlijke onderdelen goed lijken te functioneren, terwijl hun onderlinge samenhang toch een steeds groter risico veroorzaakt. Terugkoppelingen kunnen ongewenste ontwikkelingen versterken en een regelmechanisme kan uiteindelijk juist het tegenovergestelde doen van wat ermee werd beoogd. Veiligheid ontstaat daarom niet door erop te vertrouwen dat het gisteren nog goed ging. Zij ontstaat door risico's tijdig te herkennen en ook het ontwerp van het systeem zelf ter discussie te durven stellen.

Dat ik geen economische opleiding heb gevolgd, beschouw ik bij het onderzoeken van het geldstelsel niet alleen als een beperking, maar juist als een voordeel. Ik ben niet gevormd door de gebruikelijke economische uitgangspunten en heb geen professioneel of financieel belang bij het voortbestaan van de huidige inrichting. Daardoor kon ik onbevangen beginnen bij eenvoudige vragen: hoe ontstaat geld, wie bepaalt hoeveel geld er is en welke gevolgen heeft dat voor de samenleving?

Hoe langer ik mij erin verdiepte, hoe groter mijn verbazing werd. Economen, bankiers, politici en beleidsmakers spreken voortdurend over rente, inflatie, schulden, economische groei en financiële stabiliteit. De fundamentele inrichting van het geldstelsel wordt in het reguliere debat echter zelden ter discussie gesteld. Problemen worden bestreden met aanpassingen binnen hetzelfde systeem, terwijl nauwelijks wordt onderzocht of het ontwerp van dat systeem zelf de problemen veroorzaakt.

Tijdens mijn zoektocht ontdekte ik dat ik niet de enige was die deze systeemfout zag. Organisaties zoals Stichting Ons Geld en Positive Money proberen al jaren de geldschepping ter discussie te stellen. Economen en monetaire hervormers hebben voorstellen ontwikkeld om geldschepping en kredietverlening van elkaar te scheiden en geld opnieuw als publieke voorziening te organiseren.

Ook buiten deze bewegingen zoeken mensen naar alternatieven. Initiatieven zoals bitcoin zijn mede ontstaan uit wantrouwen tegenover banken, centrale banken en geld dat door politieke of commerciële besluiten steeds in waarde kan veranderen. Andere lokale, digitale en private munten proberen op hun eigen manier buiten delen van het bestaande geldstelsel te functioneren.

Niet al deze voorstellen kiezen dezelfde richting en geen ervan lost ieder probleem op. Ze laten wel zien dat de behoefte aan ander geld breed leeft en dat het huidige stelsel geen vanzelfsprekend eindpunt van de monetaire ontwikkeling is.

Mijn verbazing over het bestaande stelsel en mijn kennismaking met deze initiatieven waren voor mij de aanleiding om BeterGeld te ontwikkelen. Niet omdat ik beweer alle antwoorden te hebben, maar omdat een voorziening waarvan iedereen afhankelijk is niet uitsluitend mag worden overgelaten aan de instellingen die binnen het bestaande stelsel zijn gevormd en daarvan deel uitmaken.

Ik heb geen persoonlijk financieel belang bij de invoering van BeterGeld. Ik verdien niet aan dit voorstel en vertegenwoordig geen onderneming, politieke partij of financiële instelling die er voordeel uit probeert te behalen. Mijn belang is hetzelfde als dat van ieder ander: leven in een stabielere, welvarender en rechtvaardiger samenleving. Als BeterGeld daaraan kan bijdragen, profiteer ik daarvan uitsluitend als lid van die samenleving.

Hoofdstuk 1 Waarom eigenlijk steeds meer?

De vanzelfsprekendheid van groei

Wanneer het over de economie gaat, lijkt er één doel boven alle andere te staan: groei. De economie moet ieder jaar groter worden. Bedrijven moeten meer produceren, consumenten moeten meer besteden en de overheid moet meer inkomsten ontvangen. Zelfs wanneer we al over voldoende voedsel, woningen, kennis, techniek en productiemiddelen beschikken, blijft de boodschap hetzelfde: zonder groei dreigen problemen.

Die voortdurende behoefte aan groei wordt zo vanzelfsprekend gevonden dat we ons nauwelijks nog afvragen waarom zij nodig is. Waarom kan een welvarende samenleving niet enige tijd ongeveer evenveel produceren? Waarom kunnen technische verbeteringen niet worden gebruikt om minder te werken, eerder met pensioen te gaan of meer aandacht aan zorg en welzijn te besteden? Waarom moet vooruitgang vrijwel altijd leiden tot méér productie en consumptie?

Om die vragen te beantwoorden, moeten we niet alleen kijken naar wat de economie voortbrengt. We moeten ook kijken naar het geldstelsel waarop zij rust.

Groei is niet hetzelfde als vooruitgang

Economische groei wordt doorgaans gemeten met het bruto binnenlands product, het bbp. Daarin wordt de geldwaarde opgeteld van vrijwel alles wat in een land wordt geproduceerd en aan diensten wordt geleverd.

Dat cijfer vertelt ons hoeveel betaalde economische activiteit er plaatsvindt. Het vertelt ons echter niet automatisch of de samenleving daar beter van wordt.

Wanneer mensen vaker ziek worden en daardoor meer zorg nodig hebben, kan het bbp stijgen. Wanneer schade moet worden hersteld, juridische conflicten toenemen of huishoudens diensten gaan inkopen die zij vroeger zelf verrichtten, telt dat eveneens als economische groei. Ook financiële transacties en activiteiten die weinig tastbaars aan de samenleving toevoegen, kunnen bijdragen aan het bbp.

Omgekeerd blijven veel waardevolle activiteiten buiten beeld. Mantelzorg, vrijwilligerswerk, opvoeding en hulp aan buren tellen niet of nauwelijks mee zolang er geen betaling tegenover staat. Minder werken en meer vrije tijd kunnen het leven aangenamer maken, maar worden economisch al snel als een verlies beschouwd.

Het bbp meet economische activiteit. Het meet niet hoeveel gezondheid, zekerheid, vrijheid of levensvreugde die activiteit oplevert.

Een samenleving die al veel kan

Onze samenleving begint niet op nul. We beschikken over uitgebreide infrastructuur, moderne landbouw, goed opgeleide mensen, ziekenhuizen, machines, communicatienetwerken en een enorme hoeveelheid kennis. Met de bestaande bedrijvigheid kunnen we al veel voortbrengen.

Natuurlijk blijven er tekorten bestaan. Niet iedereen heeft een geschikte woning, de zorg staat onder druk en niet alle beschikbare kennis wordt goed benut. Maar dat betekent niet vanzelfsprekend dat de gehele economie voortdurend groter moet worden. Het kan ook betekenen dat we andere keuzes moeten maken over de inzet en verdeling van wat we al hebben.

De belangrijkste economische vraag zou daarom niet alleen moeten zijn:

Hoe kunnen we volgend jaar méér produceren?

Minstens zo belangrijk is de vraag:

Hoe kunnen we onze mensen, kennis en middelen zo inzetten dat zij het meeste bijdragen aan een goed bestaan?

Dat is een wezenlijk ander uitgangspunt. Het maakt economische groei tot een mogelijke uitkomst, niet tot een doel op zichzelf.

Wat technische vooruitgang ons belooft

Technische vooruitgang stelt ons in staat met minder arbeid, energie of grondstoffen hetzelfde resultaat te bereiken. Een machine kan werk overnemen, een beter productieproces kan verspilling verminderen en nieuwe kennis kan behandelingen eenvoudiger of doeltreffender maken.

In beginsel levert zo'n verbetering ruimte op. Als dezelfde hoeveelheid goederen in minder tijd kan worden geproduceerd, kunnen we verschillende dingen doen. We kunnen meer produceren, maar we kunnen ook korter werken. We kunnen onze pensioengerechtigde leeftijd verlagen, meer mensen inzetten in de zorg of tijd vrijmaken voor gezin, opleiding, cultuur en vrijwilligerswerk.

In de praktijk wordt productiviteitsgroei echter vooral gebruikt om opnieuw economische groei te bereiken. Een bedrijf dat efficiënter produceert, probeert meestal meer te verkopen, nieuwe markten te vinden of met minder werknemers verder te gaan. De samenleving als geheel krijgt daardoor niet automatisch meer vrije tijd of meer zekerheid.

Vooruitgang die steeds opnieuw in méér productie moet worden omgezet, maakt ons economisch rijker op papier. Maar zij maakt ons niet noodzakelijk vrijer.

Wanneer vooruitgang mensen bereikt

Stel dat een brood twee euro kost. Door een betere oven en een slimmer productieproces kan de bakker hetzelfde brood later met een kwart minder arbeid en energie maken.

In een vrije markt kan de prijs dan dalen. Misschien kost het brood voortaan € 1,50. De bakker kan ook proberen € 1,60 te vragen en een deel van het voordeel zelf behouden. Concurrentie bepaalt uiteindelijk hoeveel van de productiviteitswinst bij de producent en hoeveel bij de consument terechtkomt.

Wanneer het brood goedkoper wordt, houdt de consument geld over. Dat geld kan worden besteed aan andere producten, aan betere zorg of aan nieuwe uitvindingen die vroeger niet bestonden. Het kan ook worden gespaard, zodat iemand later minder hoeft te werken.

Zo wordt vooruitgang voelbaar: niet alleen doordat er meer wordt geproduceerd, maar doordat bestaande producten minder inspanning kosten en mensen meer mogelijkheden krijgen.

Wanneer de prijs van hetzelfde brood ondanks de productiviteitsverbetering toch blijft stijgen, verdwijnt een deel van dat voordeel. De techniek is verbeterd, maar de consument merkt daar weinig van. De vooruitgang wordt dan overschaduwd door geldontwaarding, hogere financieringskosten en andere lasten die in de prijs terechtkomen.

De belofte van meer koopkracht

Een groeiende welvaart hoeft niet te betekenen dat bestaande producten steeds duurder worden. Zij kan juist betekenen dat mensen voor hetzelfde geld meer kunnen krijgen.

Nieuwe producten mogen natuurlijk geld kosten. Wanneer er betere medische apparatuur, nieuwe vervoermiddelen of andere waardevolle mogelijkheden bijkomen, is het logisch dat daarvoor koopkracht beschikbaar komt. De economie kan groeien doordat zij werkelijk meer kan bieden.

Dat is iets anders dan een economie waarin de prijzen van bestaande noodzakelijke producten voortdurend stijgen. Wanneer voedsel, wonen, energie en zorg duurder worden zonder dat zij in dezelfde mate beter zijn geworden, lijkt het inkomen misschien toe te nemen, maar hoeft de werkelijke welvaart niet te stijgen.

Echte vooruitgang betekent dat mensen meer mogelijkheden krijgen. Niet dat zij ieder jaar meer geld nodig hebben om ongeveer hetzelfde leven te kunnen blijven leiden.

Waarom stilstand toch als gevaarlijk wordt gezien

Als we al zoveel kennis en productiecapaciteit hebben, waarom veroorzaakt minder economische groei dan zoveel onrust?

Dat komt doordat tal van verplichtingen op toekomstige groei zijn gebaseerd. Huishoudens, bedrijven en overheden hebben schulden waarover rente moet worden betaald. Pensioenverwachtingen steunen op

toekomstige opbrengsten. Bedrijven investeren in de verwachting later meer te verkopen. Overheden rekenen op groeiende belastinginkomsten om stijgende uitgaven te kunnen dragen.

Wanneer de economie niet groeit, verdwijnen de schulden en rentelasten niet. Die gaan dan juist zwaarder wegen. Bedrijven krijgen moeite hun verplichtingen na te komen, werkgelegenheid komt onder druk te staan en de belastinginkomsten vallen tegen. Daardoor kan minder groei zichzelf versterken.

Groei is in het huidige stelsel dus niet alleen een wens. Zij is nodig om eerder aangegane verplichtingen betaalbaar te houden.

Daarmee ontstaat een merkwaardige situatie. We produceren niet uitsluitend meer omdat mensen méér nodig hebben. We moeten ook meer produceren omdat het financiële stelsel moeite heeft met een economie die niet blijft groeien.

De invloed van rente

Rente speelt daarin een grote rol. Zij komt uiteindelijk terecht in de prijzen van vrijwel alles wat we kopen.

Een ondernemer die geld leent voor een gebouw, machine of voorraad moet de aflossing en rente uit zijn inkomsten betalen. Die financieringskosten worden verwerkt in de prijs van zijn producten. Een verhuurder berekent zijn financieringslasten door in de huur. Huishoudens met leningen moeten een deel van hun inkomen aan rente besteden en hebben daardoor minder geld voor andere uitgaven.

Ook de overheid heeft financieringskosten. Wanneer de rentelasten stijgen, moet zij bezuinigen, meer belasting heffen of opnieuw lenen. Hogere belastingen en heffingen komen vervolgens weer terecht in de kosten van arbeid, producten en diensten.

Zo werkt rente door in de gehele samenleving. We betalen niet alleen rente wanneer we zelf een lening hebben. We betalen ook mee aan de rente die in de prijzen, huren, belastingen en publieke uitgaven is verwerkt.

Een steeds groter deel van het geld vloeit op die manier uit de samenleving naar de financiële sector.

Meer schulden om het systeem draaiende te houden

In ons huidige geldstelsel ontstaat giraal geld wanneer commerciële banken krediet verlenen. Wanneer leningen worden afgelost, verdwijnt dat geld weer. Geldschepping en schuldvorming zijn daardoor rechtstreeks met elkaar verbonden.

Dat betekent dat een groeiende geldhoeveelheid gepaard gaat met nieuwe schulden. Om voldoende geld in omloop te houden, moeten huishoudens, bedrijven en overheden blijven lenen. Wanneer zij voorzichtiger worden en minder nieuwe schulden aangaan, neemt de geldgroei af. Dat kan leiden tot minder bestedingen, dalende prijzen en een relatief zwaardere rentelast.

Daardoor ontstaat een afhankelijkheid van nieuwe kredietverlening. Schulden uit het verleden worden beter betaalbaar wanneer inkomens, prijzen en de geldhoeveelheid blijven groeien. Zodra die groei vertraagt, komen dezelfde schulden zwaarder op de economie te rusten.

Het middel waarmee het stelsel overeind wordt gehouden, veroorzaakt zo ook het probleem:

> **De oplossing voor een probleem dat door te veel schuld is ontstaan, is dan nóg meer schuld!!**

Wie profiteert van voortdurende groei?

Economische groei wordt vaak voorgesteld als iets waarvan iedereen min of meer gelijk profiteert. In werkelijkheid worden de voordelen zeer verschillend verdeeld.

Mensen met veel vermogen kunnen investeren in aandelen, vastgoed en financiële producten. Wanneer de hoeveelheid geld en krediet toeneemt, stijgen de prijzen van zulke bezittingen vaak mee. Wie deze bezittingen al heeft, ziet zijn vermogen groeien. Wie nog een woning moet kopen, krijgt juist met hogere prijzen en grotere schulden te maken.

De financiële sector verdient aan leningen, transacties en vermogensbeheer. Naarmate huishoudens, bedrijven en overheden meer schulden aangaan, nemen ook de inkomsten uit rente en financiële dienstverlening toe. Die sector kan daardoor groeien zonder zelf evenredig meer goederen, zorg, onderwijs of andere voor de samenleving belangrijke zaken voort te brengen.

Groei van financiële waarden is daarom niet hetzelfde als groei van maatschappelijke welvaart. Een duurder huis is voor de eigenaar een groter vermogen, maar voor een starter vooral een hogere prijs.

Kunnen we kiezen voor genoeg?

De vraag is niet of groei verkeerd is. Groei kan zeer waardevol zijn wanneer zij voortkomt uit betere zorg, nieuwe kennis, nuttige uitvindingen of producten die het leven werkelijk verbeteren.

De vraag is of iedere samenleving voortdurend móét groeien om financieel stabiel te blijven.

Als technologie ons in staat stelt met minder werk hetzelfde voort te brengen, zouden we democratisch moeten kunnen kiezen wat we met die ruimte doen. Misschien willen we meer producten. Misschien willen we betere zorg, een lagere pensioenleeftijd, betaalbaarder wonen of meer vrije tijd. Waarschijnlijk willen we een combinatie daarvan.

De werkelijke grens aan onze welvaart wordt niet gevormd door het aantal cijfers op bankrekeningen, maar door wat de samenleving met de beschikbare mensen, kennis en middelen kan of wil voortbrengen en waaraan zij die mogelijkheden democratisch wil besteden.

Geld als dienaar van de samenleving

Geld is een buitengewoon nuttig hulpmiddel. Het maakt ruil eenvoudiger, helpt ons waarde te vergelijken en stelt ons in staat plannen voor de toekomst te maken. Maar een hulpmiddel moet ten dienste staan van degene die het gebruikt.

Wanneer de inrichting van het geldstelsel ons dwingt voortdurend meer schulden aan te gaan, meer te produceren en meer te consumeren om bestaande verplichtingen betaalbaar te houden, zijn de rollen omgedraaid. Dan past de samenleving zich aan het geldstelsel aan, in plaats van andersom.

Daarom gaat de discussie over economische groei uiteindelijk ook over geld. Niet omdat geld de enige oorzaak is van onze maatschappelijke keuzes, maar omdat de werking ervan die keuzes sterk beïnvloedt.

Voordat we kunnen beoordelen of het anders kan, moeten we eerst begrijpen hoe ons geld tegenwoordig ontstaat, wie daarover beslist en welke gevolgen dat heeft.

Dat is het onderwerp van het volgende hoofdstuk.

Hoofdstuk 2 Wat is geld?

Een alledaags begrip

Iedereen gebruikt geld. We ontvangen loon, betalen boodschappen, sparen voor later en rekenen ermee uit wat iets kost. Daardoor lijkt het vanzelfsprekend dat we weten wat geld is.

Toch blijkt het moeilijk om geld precies te omschrijven. Een muntstuk is geld, maar het metaal waarvan het is gemaakt vertegenwoordigt slechts een klein deel van de waarde die erop staat. Een bankbiljet is vrijwel waardeloos papier, maar kan wel voor goederen en diensten worden ingewisseld. Het grootste deel van ons geld bestaat zelfs uitsluitend uit cijfers in de administratie van banken.

De waarde bevindt zich dus niet in het materiaal waarvan het geld is gemaakt. Zij berust op de betekenis die wij gezamenlijk aan dat geld toekennen.

Geld als maatschappelijke afspraak

Geld is in de eerste plaats een maatschappelijke afspraak. Wij accepteren het omdat we erop vertrouwen dat anderen het eveneens zullen accepteren.

Een winkelier neemt geld aan omdat hij weet dat hij er later zijn leveranciers, medewerkers en belastingen mee kan betalen. Een werknemer accepteert zijn salaris omdat hij daarmee goederen en diensten kan kopen. De overheid versterkt die algemene aanvaarding doordat belastingen en andere verplichtingen in de officiële munteenheid kunnen worden betaald.

Die afspraak is niet vrijblijvend. Zij wordt ondersteund door wetten, eigendomsrechten, betalingssystemen, administratie en instituties. Zonder die gemeenschappelijke infrastructuur zouden cijfers op een rekening weinig betekenis hebben.

Geld is daarom geen gewone handelswaar. Het is een maatschappelijk en juridisch hulpmiddel waarvan iedereen afhankelijk is.

De functies van geld

Geld vervult verschillende functies.

Allereerst is het een **betaalmiddel**. Met geld kunnen goederen en diensten worden gekocht zonder dat twee partijen precies op hetzelfde moment elkaars producten nodig hebben.

Daarnaast is geld een **rekeneenheid**. Prijzen, lonen, schulden en belastingen worden in dezelfde eenheid uitgedrukt. Daardoor kunnen uiteenlopende goederen en diensten met elkaar worden vergeleken.

Ten slotte is geld een **middel om waarde te bewaren**. Iemand kan vandaag werken en een deel van de opbrengst bewaren om daar later iets mee te kopen.

Vooral deze laatste functie vraagt om stabiliteit. Wanneer geld voortdurend koopkracht verliest, wordt sparen ontmoedigd. Mensen worden dan aangespoord hun geld snel uit te geven, te beleggen of tegen risico beschikbaar te stellen aan financiële instellingen.

Een goed geldstelsel moet geld niet alleen geschikt maken om mee te betalen, maar ook om koopkracht op een betrouwbare manier naar de toekomst over te brengen.

Waardoor heeft geld waarde?

Geld heeft waarde omdat mensen er goederen, diensten en verplichtingen mee kunnen betalen. Maar alleen de afspraak dat een bepaald teken geld is, garandeert nog geen stabiele koopkracht.

De waarde van geld hangt ook samen met:

- de hoeveelheid geld die in omloop is;
- de goederen en diensten die met dat geld kunnen worden gekocht;

- het vertrouwen dat het ook later wordt aanvaard;
- de betrouwbaarheid van de instellingen die het geldstelsel beheren;
- en de bescherming van bezit en betalingen door de rechtsstaat.

Wanneer de hoeveelheid geld sterk toeneemt terwijl de samenleving niet meer kan voortbrengen, ontstaat meer koopkracht tegenover dezelfde hoeveelheid goederen en diensten. De prijzen kunnen dan stijgen en de waarde van iedere geldeenheid kan afnemen.

Wanneer de productie toeneemt terwijl de geldhoeveelheid gelijk blijft, kan zich het omgekeerde voordoen. De prijzen kunnen dan dalen en de koopkracht van het geld kan toenemen.

De waarde van geld wordt daarom niet bepaald door het materiaal waarvan het is gemaakt, maar door de verhouding tussen geld, vertrouwen en alles wat de samenleving kan voortbrengen.

Moet geld door goud worden gedekt?

Regelmatig wordt gesteld dat geld alleen waarde kan hebben wanneer het door goud of een andere tastbare bezitting wordt gedekt.

Een gouddekking betekent dat de uitgever van geld belooft het geld onder vastgestelde voorwaarden in te wisselen voor een bepaalde hoeveelheid goud. De waarde van het geld berust dan niet rechtstreeks op het goud, maar ook op het vertrouwen dat deze inwisselbelofte kan worden nagekomen.

Ook goud ontleent zijn prijs uiteindelijk aan menselijke waardering. Het heeft toepassingen in sieraden, techniek en industrie, maar een belangrijk deel van zijn geldelijke waarde bestaat doordat mensen verwachten dat anderen het eveneens waardevol vinden.

Modern geld kan niet meer voor een vaste hoeveelheid goud worden ingewisseld. Toch wordt het dagelijks aanvaard voor salarissen, aankopen, belastingen en het aflossen van schulden. Mensen accepteren het omdat zij erop vertrouwen dat anderen het later ook zullen accepteren.

Geld is daarmee in de eerste plaats een maatschappelijke en juridische afspraak. Die afspraak functioneert alleen wanneer mensen erop kunnen vertrouwen dat:

- het geld algemeen wordt aanvaard;
- belastingen ermee kunnen worden betaald;
- eigendom en betalingen juridisch worden beschermd;
- niet onbeperkt nieuw geld wordt geschapen;
- en er voldoende goederen en diensten beschikbaar zijn om met het geld te kopen.

De werkelijke basis van een munt is daarom niet een voorraad goud in een kluis. Zij bestaat uit het vertrouwen in de samenleving, haar instituties, haar productievermogen en de zorgvuldige beheersing van de geldhoeveelheid.

Goud begrenst de geldhoeveelheid

Een goudstandaard heeft wel een eigenschap die aantrekkelijk kan lijken. Wanneer iedere geldeenheid inwisselbaar moet blijven voor een vaste hoeveelheid goud, kan de hoeveelheid geld niet onbeperkt worden uitgebreid zonder dat de inwisselbelofte in gevaar komt.

Maar die begrenzing heeft ook een keerzijde. De beschikbare hoeveelheid geld wordt dan mede afhankelijk van de hoeveelheid gewonnen goud en van de verdeling van goud tussen landen. Die hoeveelheid hoeft geen verband te houden met wat de economie nodig heeft.

Wanneer bevolking en productie groeien terwijl de geldhoeveelheid nauwelijks kan toenemen, kan de waarde van geld stijgen en kunnen prijzen dalen. Bestaande schulden en rentelasten worden dan relatief zwaarder.

Wanneer plotseling nieuwe goudvoorraden worden gevonden, kan de geldhoeveelheid juist sneller toenemen zonder dat daar onmiddellijk meer productie tegenover staat.

Een goudstandaard voorkomt bovendien niet dat banken meer geldachtige aanspraken uitgeven dan zij onmiddellijk in goud kunnen omwisselen. Wanneer veel rekeninghouders tegelijkertijd hun geld in goud opeisen, kan alsnog een bankencrisis ontstaan.

Goud vervangt dus niet de noodzaak van betrouwbare regels en verantwoordelijk monetair bestuur. Het maakt de geldhoeveelheid alleen afhankelijk van een grondstof waarvan de beschikbaarheid niet is afgestemd op de behoeften van de samenleving.

Contant geld

Munten en bankbiljetten zijn publiek geld. Zij worden namens de overheid en de centrale bank uitgegeven.

Wie een bankbiljet in zijn portemonnee heeft, bezit dat bankbiljet rechtstreeks. Er staat geen naam op en er is geen bankrekening nodig om het te gebruiken. De betaling kan plaatsvinden zonder dat een commerciële bank de transactie registreert.

Contant geld biedt daardoor niet alleen betaalgemak. Het geeft burgers ook een vorm van privacy en onafhankelijkheid. Een storing, faillissement of besluit van een betaaldienstverlener kan het bankbiljet niet van afstand onbruikbaar maken.

Toch bestaat nog maar een klein gedeelte van de totale geldhoeveelheid uit munten en bankbiljetten. Het meeste geld dat burgers en ondernemingen gebruiken, staat op betaal- en spaarrekeningen bij commerciële banken.

Giraal geld

Giraal geld bestaat uit de bedragen die in de administratie van banken op onze rekeningen staan. Daarmee kunnen we digitaal betalen, geld overmaken en automatische incasso’s uitvoeren.

Voor de rekeninghouder voelt een saldo van duizend euro hetzelfde als duizend euro aan bankbiljetten. Juridisch bestaat er echter een belangrijk verschil.

Het geld op een gewone bankrekening is geen verzameling afzonderlijk voor de rekeninghouder bewaarde bankbiljetten. Wanneer geld bij een bank wordt gestort, ontstaat een vordering op die bank. De bank heeft de verplichting het bedrag op verzoek over te boeken of, binnen de daarvoor geldende voorwaarden, in contanten beschikbaar te stellen.

De rekeninghouder bezit dus niet rechtstreeks het geld dat de bank in haar administratie gebruikt. Hij bezit een vordering op de bank ter grootte van zijn saldo.

Een bank bewaart het geld niet afzonderlijk

Veel mensen denken dat een bank het gestorte geld voor iedere klant afzonderlijk bewaart en een deel daarvan vervolgens aan andere klanten uitleent.

Zo werkt het huidige bankstelsel niet.

De bedragen op bankrekeningen vormen verplichtingen van banken tegenover hun rekeninghouders. Banken gebruiken hun totale balans voor kredietverlening, betalingen en andere financiële activiteiten. Zij houden reserves en liquide bezittingen aan om betalingen tussen banken en geldopnames te kunnen verwerken, maar niet iedere rekening wordt volledig door een afzonderlijke hoeveelheid contant of centraal bankgeld gedekt.

Dat kan goed functioneren zolang rekeninghouders vertrouwen hebben en banken aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Maar het betekent ook dat het dagelijkse geld van burgers en ondernemingen verbonden is met de financiële positie van commerciële banken.

Geld ontstaat bij kredietverlening

In het huidige bankstelsel werkt kredietverlening anders dan veel mensen denken. Wanneer een commerciële bank een lening verstrekt, boekt zij tegelijkertijd een nieuw tegoed op de rekening van de leningnemer. Daarmee ontstaat nieuw giraal geld.

Het is niet het spaargeld van iemand anders dat de leningnemer op zijn rekening krijgt. De bank voegt aan beide zijden van haar balans een bedrag toe: een vordering op de leningnemer en een verplichting in de vorm van het nieuwe banktegoed.

De bank moet daarbij aan financiële regels en kapitaaleisen voldoen en beoordelen of de lening kan worden terugbetaald. Zij kan dus niet zonder grenzen iedere gewenste lening verstrekken. Toch wordt het bijgeschreven girale geld op het moment van kredietverlening nieuw gevormd.

Bij aflossing gebeurt het omgekeerde. De schuld van de leningnemer neemt af en het daarmee corresponderende girale geld verdwijnt uit de geldhoeveelheid.

Hoe dit proces precies werkt en welke gevolgen het heeft, wordt in het volgende hoofdstuk uitgebreider besproken.

Geld als schuld van een bank

Omdat giraal geld een verplichting van een commerciële bank is, is het dagelijkse betalingsverkeer nauw verbonden geraakt met bancaire kredietverlening.

Dat leidt tot een opmerkelijke situatie. Burgers en ondernemingen gebruiken private bankschulden alsof zij publiek geld zijn. Een euro op een bankrekening wordt in het dagelijks gebruik gelijkgesteld aan een euro in contanten, hoewel de juridische en financiële aard verschillend is.

De bankrekening is gemakkelijk in het gebruik en wordt algemeen aanvaard. Maar de waarde ervan is mede afhankelijk van de mogelijkheid van de bank om haar verplichtingen na te komen.

Daardoor kan een probleem bij commerciële kredietverlening uiteindelijk ook het geld van rekeninghouders en het betalingsverkeer bedreigen.

Het depositogarantiestelsel

Wanneer een bank failliet gaat, kan zij haar verplichtingen tegenover rekeninghouders niet meer volledig nakomen. Om te voorkomen dat rekeninghouders daardoor tot aan het wettelijk beschermde bedrag hun tegoed verliezen, bestaat het depositogarantiestelsel.

Het depositogarantiestelsel vergoedt bij een bankfaillissement tot een vastgestelde grens het tegoed dat iemand bij die bank had. Het is dus geen afzonderlijke bewaring van het oorspronkelijke geld, maar een vangnet dat pas wordt gebruikt wanneer de bank haar verplichting niet meer kan nakomen.

Bij het faillissement van Icesave in 2008 werd zichtbaar hoe noodzakelijk zo’n vangnet binnen het huidige stelsel is. Nederlandse rekeninghouders kregen hun beschermde tegoeden terug, waarbij de Nederlandse overheid aanvankelijk een rol speelde in de voorfinanciering en afwikkeling. De precieze financiering en terugwinning verschilt per regeling en gebeurtenis, maar uiteindelijk is publieke betrokkenheid nodig wanneer de stabiliteit van het betalingsverkeer en het vertrouwen van spaarders op het spel staan.

Het Nederlandse depositogarantiestelsel wordt tegenwoordig in belangrijke mate door bijdragen van banken gefinancierd. Toch blijft het onderdeel van een wettelijk stelsel dat door de overheid wordt georganiseerd en gehandhaafd. Wanneer de beschikbare middelen bij een grote crisis niet toereikend zijn, kan opnieuw publieke ondersteuning of voorfinanciering noodzakelijk worden.

Het bestaan van dit stelsel laat zien dat het geld op een commerciële bankrekening niet hetzelfde is als rechtstreeks gehouden publiek geld. Als het dat wel was, hoefde het saldo na een bankfaillissement niet door een garantiestelsel te worden vergoed.

Waarom nemen we banktegoeden als geld aan?

Banktegoeden worden algemeen aanvaard omdat zij eenvoudig kunnen worden overgemaakt, in contanten kunnen worden opgenomen en binnen wettelijke grenzen worden beschermd.

Daarnaast werken banken samen binnen één betalingsstelsel. Daardoor kan een klant van de ene bank betalen aan een klant van een andere bank zonder dat beiden zich hoeven af te vragen welke soort euro zij ontvangen.

De overheid en centrale bank ondersteunen deze gelijkwaardigheid met regels, toezicht, reservesystemen, liquiditeitssteun en het depositogarantiestelsel.

Een commercieel banktegoed kan daardoor in het dagelijks leven vrijwel dezelfde functie vervullen als publiek geld. Maar om die gelijkwaardigheid in stand te houden is een omvangrijk publiek vangnet nodig.

Geld en vertrouwen

Ieder geldstelsel is uiteindelijk afhankelijk van vertrouwen. Dat betekent niet dat vertrouwen voldoende is of dat geld uitsluitend door overtuiging waarde krijgt.

Vertrouwen moet worden ondersteund door een goed werkende economie, betrouwbare administratie, bescherming van eigendom en een zorgvuldig beheerde geldhoeveelheid.

Wanneer een munt door goud wordt gedekt, moeten mensen erop vertrouwen dat de beloofde hoeveelheid goud werkelijk beschikbaar is. Wanneer geld een vordering op een commerciële bank is, moeten zij erop vertrouwen dat de bank kan betalen. Wanneer geld rechtstreeks publiek wordt uitgegeven, moeten zij erop vertrouwen dat de verantwoordelijke publieke instelling de geldhoeveelheid niet misbruikt.

De vraag is daarom niet óf een geldstelsel vertrouwen nodig heeft. De vraag is waarop dat vertrouwen berust en welke waarborgen bestaan wanneer instellingen tekortschieten.

Geld als publieke voorziening

Geld wordt door de gehele samenleving gebruikt. Iedereen heeft het nodig om deel te nemen aan de economie en om verplichtingen na te komen.

Daarom is het opmerkelijk dat het grootste deel van ons geld bestaat uit verplichtingen van commerciële instellingen en ontstaat bij de verstrekking van krediet.

BeterGeld kiest een ander uitgangspunt. Veilig geld om te bewaren en mee te betalen wordt rechtstreeks publiek geld. Het staat los van de commerciële risico’s van kredietverlening en blijft juridisch eigendom van de rekeninghouder.

Goud is daarvoor niet noodzakelijk. De waarde van BeterGeld wordt gedragen door de algemene aanvaarding, het productievermogen van de samenleving, betrouwbare publieke instituties en een geldhoeveelheid die past bij wat die samenleving kan voortbrengen.

Geld hoeft niet door goud te worden gedekt. Het moet worden gedragen door vertrouwen, aanvaarding, betrouwbare instituties en een geldhoeveelheid die past bij de werkelijke economie.

Wie geld wil bewaren, hoeft het dan niet langer aan een commerciële financiële instelling uit te lenen. Wie rendement wil behalen, kan er bewust voor kiezen zijn geld beschikbaar te stellen voor kredietverlening of investeringen en draagt daarbij het bijbehorende risico.

Daarmee wordt een fundamenteel onderscheid hersteld: geld is een publieke voorziening; krediet is een private overeenkomst.

Hoofdstuk 3 Hoe ontstaat ons geld?

Een eenvoudige vraag

Wie maakt ons geld?

Veel mensen zullen antwoorden: de centrale bank. Zij stellen zich voor dat de centrale bank munten en bankbiljetten uitgeeft en dat dit geld vervolgens op de een of andere manier in de economie terechtkomt.

Hoe dat precies gebeurt, weten de meeste mensen niet. Dat is niet vreemd. Op school leren we weinig over geldschepping en ook in het publieke debat wordt zelden uitgelegd waar het geld op onze bankrekeningen vandaan komt.

Toch is het antwoord van groot belang. Het overgrote deel van het geld waarmee wij betalen, wordt niet door de centrale bank gemaakt. Het ontstaat bij commerciële banken wanneer zij krediet verlenen.

Geld ontstaat door kredietverlening

Stel dat persoon A bij een bank een lening van €100 afsluit voor een periode van één jaar.

De bank haalt die €100 niet uit een kluis en boekt ook niet het spaargeld van een andere klant over. Zij verwerkt twee bedragen in haar administratie:

- aan de ene kant ontstaat een vordering van €100 op persoon A;
- aan de andere kant verschijnt een tegoed van €100 op de betaalrekening van persoon A.

De bank heeft daarmee tegelijkertijd een lening en nieuw giraal geld gecreëerd.

Persoon A kan het tegoed direct gebruiken. Hij kan ermee betalen, het overboeken naar een andere bank of het laten omzetten in contant geld. Voor hem en voor degene die het ontvangt, functioneert het nieuwe banktegoed als gewoon geld.

De lening is dus niet verstrekt met geld dat al bestond. Het geld ontstaat door het verstrekken van de lening.

Schuld en geld ontstaan tegelijk

De balans van de bank blijft bij deze handeling boekhoudkundig in evenwicht. De lening aan persoon A staat voor de bank aan de ene kant als bezit genoteerd: de bank heeft recht op terugbetaling. Het tegoed op de rekening van persoon A staat aan de andere kant als verplichting: de bank is dat bedrag aan hem verschuldigd.

Voor persoon A ontstaat eveneens een dubbele positie. Hij heeft €100 op zijn rekening, maar tegelijkertijd een schuld van €100 aan de bank.

Voor de samenleving is er nu €100 extra giraal geld bijgekomen. Daar staat een even grote schuld tegenover.

Dat is de kern van het huidige geldstelsel:

Nieuw giraal geld ontstaat als schuld.

Zonder de lening zou ook het nieuwe geld niet zijn ontstaan.

Het geld gaat de economie in

Persoon A leent het geld waarschijnlijk omdat hij er iets mee wil doen. Hij koopt bijvoorbeeld voor €100 een product van persoon B.

Na de betaling staat de €100 op de rekening van persoon B. Persoon A heeft het geld niet meer, maar zijn schuld aan de bank bestaat nog steeds.

Het nieuwe geld kan vervolgens verder door de economie bewegen. Persoon B betaalt er misschien boodschappen mee. De winkelier betaalt zijn leverancier, de leverancier betaalt loon en de werknemer gebruikt het geld om de huur te voldoen.

Al die betalingen verplaatsen bestaand geld. Zij maken geen nieuw geld.

De geldschepping vond plaats op het moment dat de bank de lening aan persoon A verstrekte. Daarna kan dezelfde €100 talloze keren van eigenaar wisselen.

Overboeken naar een andere bank

Wanneer persoon A betaalt aan iemand die bij een andere bank bankiert, verplaatst het giraal geld zich van de ene bank naar de andere. De banken moeten die betaling onderling afwikkelen.

Daarvoor gebruiken zij centralebankgeld: geld dat commerciële banken op rekeningen bij de centrale bank aanhouden. Aan het einde van een reeks betalingen worden de onderlinge verschillen tussen banken vereffend.

Dat betekent niet dat een bank eerst het volledige bedrag aan centralebankgeld moet bezitten voordat zij een lening kan verstrekken. De lening en het nieuwe tegoed worden tegelijkertijd gecreëerd. Daarna moet de bank ervoor zorgen dat zij haar betalingen aan andere banken kan afwikkelen en aan de geldende eisen blijft voldoen.

Banken kunnen daarvoor centralebankgeld aantrekken, lenen of via binnenkomende betalingen verkrijgen.

Banken kunnen niet onbeperkt geld maken

Commerciële banken kunnen giraal geld creëren, maar zij kunnen dat niet zonder grenzen doen.

Een bank moet beoordelen of de leningnemer waarschijnlijk kan terugbetalen. Wanneer veel leningen niet worden afgelost, lijdt de bank verlies. Zij moet bovendien voldoen aan regels over haar kapitaal, liquiditeit en risicobeheer. Ook moet zij betalingen aan andere banken kunnen afwikkelen.

Daarnaast moeten er mensen en bedrijven zijn die willen en kunnen lenen. Een bank kan krediet aanbieden, maar zij heeft een kredietwaardige leningnemer nodig die bereid is een schuld aan te gaan.

Deze beperkingen veranderen niets aan het basisprincipe. De bank hoeft voor een nieuwe lening niet eerst een overeenkomstig bedrag aan spaargeld te verzamelen. Door de kredietverlening ontstaat een nieuw banktegoed en daarmee nieuw giraal geld.

De rol van de centrale bank

De centrale bank maakt munten en bankbiljetten beschikbaar en creëert het centralebankgeld waarmee commerciële banken onderlinge betalingen afwikkelen. Zij probeert daarnaast invloed uit te oefenen op kredietverlening en geldschepping.

Dat doet zij vooral via de rente en de voorwaarden waaronder banken centralebankgeld kunnen verkrijgen. Een hogere rente maakt lenen doorgaans duurder en kan de vraag naar krediet verminderen. Een lagere rente moet lenen en investeren juist aantrekkelijker maken.

De centrale bank stuurt de hoeveelheid giraal geld dus niet rechtstreeks. Zij probeert het gedrag van commerciële banken, bedrijven en huishoudens te beïnvloeden. Of er daadwerkelijk nieuw giraal geld ontstaat, hangt uiteindelijk af van de kredietverlening door commerciële banken.

De rente is daarmee een indirect stuurmiddel. De centrale bank verandert de omstandigheden waaronder krediet wordt verstrekt, maar zij bepaalt niet rechtstreeks hoeveel nieuw geld wordt gemaakt en waaraan het wordt besteed.

Wat gebeurt er bij aflossing?

Wanneer persoon A zijn schuld van €100 aflost, gebeurt het omgekeerde van wat er bij de kredietverlening gebeurde.

De bank verlaagt het tegoed op zijn rekening met €100. Tegelijkertijd verdwijnt de vordering van €100 die de bank op hem had. Het giraal geld en de schuld worden beide uit de administratie verwijderd.

Het afgeloste bedrag gaat dus niet naar een andere klant en wordt ook niet door de bank in een aparte kluis gelegd. Het giraal geld houdt op te bestaan.

Daarmee geldt:

- bij kredietverlening ontstaat giraal geld;
- bij aflossing verdwijnt giraal geld.

Wanneer er meer nieuwe leningen worden verstrekt dan bestaande leningen worden afgelost, groeit de totale hoeveelheid giraal geld. Wanneer er meer leningen worden afgelost dan er nieuwe worden verstrekt, neemt de hoeveelheid geld af.

Rente ontstaat niet tegelijk met het geld

De bank vraagt niet alleen om terugbetaling van de lening van €100. Zij brengt ook rente in rekening.

Bij een rente van drie procent moet persoon A na één jaar bij aflossing van de schuld in totaal €103 betalen: €100 aflossing en €3 rente.

Bij het verstrekken van de lening heeft de bank echter slechts €100 nieuw geld gecreëerd. De aanvullende €3 die voor de rente nodig is, is niet tegelijkertijd voor persoon A gemaakt.

Persoon A moet dat geld daarom verdienen van anderen. Hij verkoopt iets, verricht arbeid of ontvangt het op een andere manier uit het geld dat al in omloop is.

Voor één afzonderlijke lening hoeft dat geen probleem te zijn. Geld circuleert en dezelfde euro kan meerdere keren worden gebruikt. Maar voor de samenleving als geheel betekent het wel dat naast alle uitstaande schulden ook rentelasten moeten worden betaald uit de beschikbare geldhoeveelheid.

De eerste rentebetaling

Laten we opnieuw kijken naar ons voorbeeld met persoon A.

Persoon A heeft €100 geleend en besteedt dat bedrag bij persoon B. Persoon B heeft nu €100 en persoon A heeft een schuld van €100, plus €3 rente.

Om de rente te kunnen betalen, verricht persoon A vervolgens werk voor persoon B. Hij ontvangt daarvoor €3. Persoon A beschikt nu over €3 en persoon B heeft nog €97.

Persoon A betaalt de €3 aan de bank als rente. De bank ontvangt daarmee bestaand geld. De betaling van rente vernietigt dat geld niet zoals een aflossing dat doet. Het geld wordt inkomen van de bank.

De situatie is nu:

- persoon B heeft nog €97;
- persoon A heeft nog altijd een schuld van €100;
- persoon A moet die €100 nog aflossen;
- de bank heeft €3 ontvangen zonder daarover zelf rente verschuldigd te zijn.

Binnen de samenleving is nog €100 aanwezig, maar €3 daarvan bevindt zich nu bij de bank. Over de resterende €97 buiten de bank moet nog steeds een schuld van €100 worden afgelost.

Waarom opnieuw lenen nodig wordt

Persoon A kan zijn lening alleen volledig aflossen wanneer hij ergens €100 weet te verkrijgen. Maar persoon B heeft na de rentebetaling nog slechts €97.

Natuurlijk bestaat een echte economie uit miljoenen mensen, bedrijven en betalingen. Banken geven bovendien een deel van hun inkomsten weer uit aan lonen, gebouwen, leveranciers en andere kosten. Geld dat bij de bank binnenkomt, kan dus opnieuw in de samenleving terechtkomen.

Het voorbeeld laat echter een fundamenteel mechanisme zien. Rente verplaatst geld vanuit huishoudens, bedrijven en overheden naar de financiële sector. In de reële economie stond tegenover dat geld een schuld waarover rente moest worden betaald. Zodra de rente bij de bank terechtkomt, vormt zij voor de bank inkomen waarover de bank zelf geen rente verschuldigd is. Het geld verplaatst zich dus, maar de

oorspronkelijke schuld en de bijbehorende rentelast blijven bij huishoudens, bedrijven en overheden bestaan totdat de lening volledig is afgelost.

Om alle betalingen, aflossingen en rentelasten mogelijk te maken zonder dat de geldhoeveelheid sterk krimpt, moeten steeds nieuwe leningen worden verstrekt. Daardoor ontstaan nieuw geld én nieuwe schulden.

Er moet dus meer worden bijgeleend dan in een stelsel waarin alleen het oorspronkelijke geleende bedrag zou hoeven te worden terugbetaald.

De rentelast wordt relatief zwaarder

Wanneer geld door aflossingen uit de samenleving verdwijnt, kan de prijs van goederen en diensten dalen. Op zichzelf hoeft een kleinere geldhoeveelheid daarom geen probleem te zijn. Met minder geld kunnen dezelfde producten worden gekocht wanneer de prijzen evenredig dalen.

Schulden dalen echter niet automatisch mee met de prijzen en inkomens. Een schuld van €100 blijft €100, ook wanneer het beschikbare geld schaarser wordt. Ook de afgesproken rente blijft verschuldigd.

Daardoor wordt de rentelast relatief zwaarder. Huishoudens en bedrijven moeten een groter deel van hun inkomsten gebruiken om dezelfde nominale schuld te betalen.

In het huidige stelsel is het daarom belangrijk dat de geldhoeveelheid niet langdurig krimpt. Een groeiende geldhoeveelheid en stijgende inkomens maken bestaande schulden en rentelasten relatief beter betaalbaar.

Geldgroei houdt zo het op schulden gebaseerde systeem draaiende.

Nieuw geld komt niet neutraal in omloop

Nieuw geld verschijnt niet op hetzelfde moment en in gelijke hoeveelheden op de rekeningen van alle burgers. Het komt als eerste terecht bij degene aan wie een bank krediet verstrekt.

Banken beoordelen kredietaanvragen op risico en verwacht rendement. Zij geven daarom de voorkeur aan leningen met voldoende zekerheid en een grote kans op terugbetaling.

Dat verklaart waarom veel krediet naar woningen en ander vastgoed gaat. Een woning kan als onderpand dienen. Wanneer de leningnemer niet betaalt, heeft de bank een bezit waarop zij zich kan verhalen.

Het nieuwe geld vergroot vervolgens de bestedingsruimte van kopers. Wanneer veel mensen met geleend geld op hetzelfde beperkte woningaanbod bieden, kunnen de prijzen stijgen. Hogere woningprijzen maken vervolgens grotere leningen nodig en lijken tegelijkertijd meer zekerheid voor nieuwe hypotheken te bieden.

Zo kunnen kredietverlening, geldschepping en prijsstijging elkaar versterken.

Commerciële belangen bepalen de eerste bestemming

Banken beslissen aan wie zij krediet verstrekken. Daarmee bepalen zij ook waarvoor nieuw geld als eerste beschikbaar komt.

Een lening voor een bestaande woning creëert evenveel nieuw geld als een lening voor een nieuwe machine, een innovatieve onderneming of een maatschappelijk belangrijke voorziening. De gevolgen voor de werkelijke economie kunnen echter heel verschillend zijn.

Geld voor een productieve investering kan nieuwe goederen, diensten of kennis opleveren. Geld voor de aankoop van een bestaand bezit vergroot vooral de hoeveelheid geld waarmee op datzelfde bezit wordt geboden.

De geldschepping wordt niet rechtstreeks afgestemd op wat de samenleving nodig heeft. Zij volgt de kredietbeslissingen van commerciële banken.

Hierdoor bepalen commerciële belangen waar nieuw geld aan wordt besteed, niet de democratie.

Geldschepping beïnvloedt de verdeling van welvaart

Degene die vroeg over nieuw geld kan beschikken, kan kopen voordat de volledige invloed daarvan op de prijzen zichtbaar wordt.

Wanneer veel nieuw krediet naar vastgoed en financiële bezittingen stroomt, profiteren vooral de mensen die zulke bezittingen al hebben. De waarde van hun woning, aandelen of andere eigendommen kan stijgen.

Mensen zonder vermogen krijgen te maken met hogere instapprijzen. Zij moeten grotere leningen aangaan om alsnog een woning te kunnen kopen. De één ziet zijn bezit in waarde stijgen, terwijl de ander zich dieper in de schulden moet steken om toegang tot hetzelfde bezit te krijgen.

De bezittingen zelf zijn daardoor niet automatisch meer bruikbaar of productiever geworden. De toegenomen hoeveelheid geld waarmee erop wordt geboden, drijft de prijzen op.

Geldschepping is daarom niet alleen een technisch proces. Zij beïnvloedt wie bezit kan verwerven, wie rente ontvangt en wie jarenlang rente moet betalen.

De wettelijke verantwoordelijkheid

Artikel 106 van de Nederlandse Grondwet bepaalt:

De wet regelt het geldstelsel.

In de praktijk bepaalt de wet wel de randvoorwaarden, maar wordt de hoeveelheid giraal geld vooral gevormd door de kredietverlening van commerciële banken.

Banken hebben daarmee een machtige positie binnen het geldstelsel gekregen. Zij bepalen welke kredietaanvragen worden goedgekeurd en daarmee waar nieuw geld ontstaat en als eerste wordt besteed.

De democratie heeft daardoor geen rechtstreekse invloed op de geldschepping. Het huidige stelsel is niet ontstaan doordat de Grondwet de geldschepping bewust aan commerciële banken heeft toegewezen. De banken hebben die centrale rol binnen het geldstelsel in de praktijk naar zich toe getrokken, terwijl de grondwettelijke opdracht aan de wetgever bestaat.

Het huidige geldstelsel functioneert daarmee niet dankzij een duidelijk democratisch besluit over commerciële geldschepping, maar ondanks de opdracht dat de wet het geldstelsel behoort te regelen.

Een systeem dat afhankelijk is van krediet

Zolang mensen en bedrijven bereid zijn nieuwe leningen aan te gaan, kan de geldhoeveelheid groeien. Er is dan voldoende nieuw geld om bestedingen te doen en bestaande schulden en rentelasten draaglijk te houden.

Maar wanneer huishoudens, bedrijven en overheden voorzichtig worden en minder willen lenen, neemt de geldgroei af. Door aflossingen kan de hoeveelheid giraal geld zelfs krimpen.

Dat leidt tot minder bestedingen en dalende prijzen. De bestaande schulden blijven echter gelijk en worden daardoor relatief zwaarder. Mensen en bedrijven worden nog voorzichtiger, stellen investeringen uit en proberen schulden af te lossen.

Er kan zo een neerwaartse spiraal ontstaan van:

- minder krediet;
- minder geld;
- minder bestedingen;
- dalende inkomens en prijzen;
- relatief zwaardere schulden;
- nog minder bereidheid om te lenen.

Wat voor één huishouden verstandig kan zijn — minder lenen en schulden aflossen — kan voor de economie als geheel een crisis versterken.

Geldschepping is geen natuurverschijnsel

Het huidige geldstelsel wordt vaak behandeld alsof het vanzelfsprekend of onvermijdelijk is. Maar geld is een menselijke afspraak en de manier waarop het ontstaat, is door mensen ingericht.

We kunnen ervoor kiezen geld door commerciële kredietverlening te laten ontstaan. We kunnen geldschepping ook losmaken van kredietverlening en haar rechtstreeks onder publieke, democratisch vastgelegde voorwaarden brengen.

Voordat we zo'n alternatief onderzoeken, moeten we eerst kijken naar de gevolgen van het huidige systeem. Want zolang geld en kredietverlening aan elkaar verbonden blijven, blijven ook de bijbehorende problemen bestaan:

- in goede tijden kan veel krediet worden verstrekt en daarmee veel nieuw geld ontstaan;
- in slechte tijden kan teruglopende kredietverlening een crisis versterken;
- risico's binnen commerciële banken kunnen doorwerken in de hele samenleving;
- schulden en rentelasten maken voortdurende geldgroei noodzakelijk;
- financiële belangen krijgen grote invloed op de bestemming van nieuw geld.

Waarom dit stelsel uiteindelijk vastloopt, wordt besproken in het volgende hoofdstuk: **Waarom ons geldstelsel vastloopt**.

Hoofdstuk 4 Waarom ons geldstelsel vastloopt

Een systeem kan lang goed lijken te werken

Het huidige geldstelsel kan lange tijd de indruk wekken goed te functioneren. Banken verstrekken leningen, huishoudens kopen woningen, bedrijven investeren en overheden financieren publieke voorzieningen. Zolang voldoende nieuwe kredieten worden verstrekt, groeit de geldhoeveelheid en blijven betalingen mogelijk.

In goede tijden versterkt het systeem zichzelf. Stijgende inkomens en prijzen geven banken vertrouwen om meer krediet te verstrekken. Door die nieuwe leningen ontstaat meer geld. Dat geld leidt tot meer bestedingen en kan de prijzen van woningen en andere bezittingen verder opdrijven. De hogere waarde daarvan biedt vervolgens weer meer zekerheid voor nieuwe leningen.

Maar dezelfde afhankelijkheid van krediet die groei mogelijk maakt, veroorzaakt problemen zodra de kredietverlening vertraagt. Wat in goede tijden als kracht wordt gezien, blijkt dan een bron van instabiliteit.

Voor iedere nieuwe euro ontstaat een schuld

Omdat giraal geld door kredietverlening ontstaat, kan de geldhoeveelheid alleen groeien wanneer de totale schuld toeneemt.

Dat betekent niet dat iedere afzonderlijke schuld eeuwig hoeft te blijven bestaan. Mensen lossen hypotheken af, bedrijven betalen leningen terug en overheden kunnen hun schulden verminderen. Maar wanneer de samenleving als geheel meer leningen aflost dan zij nieuw aangaat, neemt ook de hoeveelheid giraal geld af.

Om voldoende geld in omloop te houden, moeten afgeloste leningen daarom worden vervangen door nieuwe leningen. Voor verdere geldgroei moeten de nieuwe schulden bovendien groter zijn dan de afgeloste schulden.

Het systeem heeft daardoor voortdurend nieuwe leningnemers nodig. Huishoudens, bedrijven en overheden worden aangemoedigd verplichtingen voor de toekomst aan te gaan, niet alleen om iets te financieren, maar ook om voldoende geld in de samenleving aanwezig te houden.

Rente vergroot de druk

Over schulden moet niet alleen worden afgelost. Er moet ook rente worden betaald.

Zoals we eerder zagen, moeten mensen en bedrijven daardoor steeds meer schulden aangaan. De financiële sector heeft daar voordeel bij, zonder dat die sector voor die inkomsten zelf een evenredige hoeveelheid goederen, zorg, onderwijs of andere voor de samenleving belangrijke zaken hoeft voort te brengen.

Bij iedere rentebetaling verschuift geld van huishoudens, bedrijven en overheden naar financiële instellingen en geldverstrekkers. De schuld waarop die rente betrekking heeft, blijft bestaan totdat zij wordt afgelost.

Er vloeit een steeds groter deel van het geld uit de samenleving naar de financiële sector.

Om dat geld aan te vullen en bestaande verplichtingen betaalbaar te houden, moeten opnieuw leningen worden verstrekt. Daarmee ontstaan nieuw geld, nieuwe schulden en nieuwe rentelasten.

Rente komt in vrijwel iedere prijs terecht

Ook mensen zonder persoonlijke lening betalen mee aan de rentelasten in de samenleving.

Ondernemingen financieren gebouwen, machines, voorraden en andere investeringen. De rente daarover wordt onderdeel van hun kosten en uiteindelijk verwerkt in de prijzen van producten en diensten.

Een boer betaalt rente over grond en machines. Een bakker betaalt mee aan de financiering van zijn pand en ovens. Een vervoerder verwerkt de kosten van voertuigen in zijn tarieven. De winkel betaalt huur aan een eigenaar die mogelijk een hypotheek heeft. Al die financieringskosten komen samen in de prijs die de consument betaalt.

Ook particuliere rentelasten werken door in de economie. Wie veel inkomen aan een hypotheek of andere lening moet besteden, heeft minder ruimte voor consumptie, sparen of vrije tijd.

Rente is daardoor niet alleen een vergoeding binnen een overeenkomst tussen een bank en een leningnemer. De rentelast verspreidt zich door de gehele economie.

Ook de overheid betaalt rente

De overheid leent geld om tekorten te financieren en eerdere schulden te vervangen. Over die staatsschuld moet rente worden betaald.

Dat geld kan niet tegelijkertijd aan zorg, onderwijs, infrastructuur of andere publieke voorzieningen worden besteed. Wanneer de rentelasten stijgen, moet de overheid bezuinigen, meer belasting heffen of opnieuw lenen.

De kosten komen daarmee uiteindelijk bij de samenleving terecht. Burgers betalen niet alleen via de prijzen van commerciële producten mee aan financieringskosten, maar ook via belastingen en beperktere publieke voorzieningen.

De kosten van levensonderhoud stijgen zo langs meerdere wegen. Ondernemers en huishoudens verwerken hun rentelasten in prijzen en benodigde inkomens. De overheid ziet haar uitgaven toenemen en kan daardoor de belastingdruk verhogen. Vervolgens komen ook die belastingen weer terecht in lonen en prijzen.

De invloed van rente blijft dus niet beperkt tot degene die het oorspronkelijke kredietcontract heeft ondertekend.

Nieuw geld maakt bestaande bezittingen duurder

Veel bankkrediet wordt gebruikt voor de aankoop van bestaande bezittingen, vooral woningen en ander vastgoed.

Wanneer meer mensen meer geld kunnen lenen, kunnen zij hogere bedragen bieden. Maar het aantal beschikbare woningen stijgt niet automatisch mee. De woningen zelf worden door de extra kredietverlening niet groter, comfortabeler of beter gelegen.

Toch gaan de prijzen omhoog.

De bezittingen zelf veranderen niet in waarde, maar de toegenomen hoeveelheid geld die ervoor beschikbaar is, doet de prijzen stijgen.

Dat prijsniveau wordt vervolgens het uitgangspunt voor nieuwe transacties. Kopers moeten grotere leningen aangaan, banken verstrekken hogere hypotheken en nog meer nieuw geld komt beschikbaar voor dezelfde voorraad woningen.

Zo versterken geldschepping en prijsstijging elkaar.

Hogere prijzen vragen om hogere schulden

Wie een woning wil kopen, kan moeilijk besluiten niet mee te doen aan de gestegen prijzen. Mensen hebben een plek nodig om te wonen. Wanneer sparen niet snel genoeg gaat om de prijsstijging bij te houden, wordt een grotere hypotheek vrijwel onvermijdelijk.

De hogere woningprijs wordt daardoor niet alleen vermogen voor de verkoper. Zij wordt ook een grotere schuld voor de koper.

Vooral mensen die al veel vermogen bezitten, kunnen financieel voordeel behalen uit dit systeem. Zij profiteren van stijgende prijzen van woningen, aandelen en andere bezittingen. Ook beschikken zij vaker over geld om te investeren wanneer zich kansen voordoen.

Mensen zonder bezit beginnen juist met een achterstand. Zij moeten hogere bedragen lenen, meer rente betalen en een groter deel van hun toekomstige inkomen vastleggen.

Hetzelfde systeem dat aan de ene kant vermogen laat groeien, vergroot aan de andere kant de schuldenlast.

Geldgroei is niet hetzelfde als welvaartsgroei

Wanneer nieuw geld wordt gebruikt om nieuwe machines te bouwen, kennis te ontwikkelen of nuttige producten te maken, kan daar extra maatschappelijke welvaart tegenover staan.

Maar iedere lening maakt nieuw geld, ongeacht waarvoor dat geld wordt gebruikt.

Wanneer met een lening alleen een bestaand huis, aandeel of ander bezit tegen een hogere prijs wordt gekocht, ontstaat er geen extra woning, product of dienst. Er komt wel meer geld beschikbaar waarmee op bestaande bezittingen wordt geboden.

Als de hoeveelheid geld sneller groeit dan de hoeveelheid nuttige goederen en diensten, daalt de waarde van het geld. Dat wordt zichtbaar in hogere prijzen.

Een grotere geldhoeveelheid maakt een samenleving dus niet automatisch rijker. Werkelijke welvaart ontstaat door wat mensen met arbeid, kennis, energie en grondstoffen voortbrengen. Geld kan helpen dat te organiseren, maar het kan die werkelijke mogelijkheden niet vervangen.

Inflatie verbergt wat er gebeurt

Prijsstijgingen worden vaak samengevat in één inflatiecijfer. Dat gemiddelde kan echter grote verschillen verbergen.

De prijzen van dagelijkse boodschappen kunnen anders stijgen dan woningprijzen, huren, zorgkosten of financiële bezittingen. Wie al een woning of aandelen bezit, kan zijn vermogen snel zien toenemen terwijl iemand zonder bezit vooral hogere kosten ervaart.

Ook wordt niet iedere prijsstijging door geldschepping veroorzaakt. Schaarste, hogere energieprijzen, belastingen, misoogsten en internationale gebeurtenissen kunnen producten eveneens duurder maken.

Maar een stelsel waarin voortdurend nieuw geld door kredietverlening ontstaat, legt onder al die afzonderlijke ontwikkelingen een structurele druk. Wanneer meer geld beschikbaar komt zonder dat de productie van nuttige goederen en diensten evenredig toeneemt, moet dat uiteindelijk ergens in de prijzen zichtbaar worden.

Inflatie is daardoor meer dan een technisch cijfer. Zij bepaalt mede wie voordeel heeft van geldgroei en wie ervoor betaalt.

Geldontwaarding dwingt mensen risico te nemen

Wie geld opzijzet voor later, ziet de koopkracht daarvan bij voortdurende inflatie afnemen. Een bedrag waarmee vandaag een bepaald pakket goederen kan worden gekocht, is daarvoor over tien of twintig jaar niet meer voldoende.

Sparen zonder rendement betekent dan achteruitgaan.

Mensen worden daardoor aangemoedigd hun geld te beleggen, vastgoed te kopen of op een andere manier rendement te zoeken. Ook wie helemaal geen financieel risico wil nemen, krijgt te maken met de noodzaak zijn geld tegen ontwaarding te beschermen.

Dat vergroot de vraag naar financiële producten en beleggingen. Vermogen stroomt naar aandelen, vastgoed en andere bezittingen, waardoor de prijzen daarvan verder kunnen stijgen.

Mensen met financiële kennis en veel vermogen kunnen daarvan profiteren. Mensen met weinig spaargeld, weinig kennis of weinig ruimte om risico te dragen, hebben die mogelijkheden niet.

Een geldstelsel waarin veilig bewaard geld structureel waarde verliest, vergroot daardoor de verschillen tussen mensen.

Groei maakt oude schulden draaglijker

Inflatie en inkomensgroei hebben binnen het huidige stelsel ook een functie. Zij maken bestaande schulden relatief kleiner.

Een hypotheek van €200.000 blijft nominaal hetzelfde, terwijl het inkomen en de prijzen in de loop van de tijd kunnen stijgen. De schuld drukt dan minder zwaar op het inkomen dan in het eerste jaar.

Dat helpt verklaren waarom beleidsmakers bang zijn voor langdurige prijsdalingen. Wanneer prijzen en inkomens dalen, blijven de nominale schulden bestaan. Huishoudens, bedrijven en overheden moeten dan met minder inkomsten dezelfde bedragen aflossen.

De geldhoeveelheid hoeft op zichzelf niet voortdurend te groeien. Bij minder geld kunnen prijzen dalen en kan iedere euro meer kopen. Maar de schulden en rentelasten dalen niet automatisch mee.

Daarom is groei binnen het huidige stelsel noodzakelijk om de relatieve last van bestaande schulden te verminderen. Niet omdat een samenleving ieder jaar meer nodig heeft, maar omdat het financiële systeem anders moeilijk betaalbaar blijft.

Wat gebeurt er wanneer mensen minder lenen?

Na een periode van grote schulden kunnen huishoudens en bedrijven voorzichtig worden. Zij stellen aankopen uit, investeren minder en proberen bestaande leningen af te lossen.

Voor ieder afzonderlijk huishouden kan dat verstandig zijn. Voor het geldstelsel als geheel heeft het echter een tegengesteld effect.

Als er minder nieuwe leningen worden afgesloten, ontstaat er minder nieuw geld. Tegelijkertijd verdwijnt door de aflossing van oude leningen wel geld uit omloop. De geldhoeveelheid groeit dan minder snel of begint te krimpen.

Minder geld leidt tot minder bestedingen. Bedrijven ontvangen minder inkomsten en worden zelf terughoudender met investeren. Zij kunnen personeel ontslaan of failliet gaan. Daardoor dalen inkomens en neemt de bereidheid om te lenen verder af.

Tegelijkertijd worden bestaande schulden relatief zwaarder. Dat zet mensen en bedrijven ertoe aan nog voorzichtiger te worden.

Zo kan een neerwaartse spiraal ontstaan:

- minder kredietverlening;
- minder geldschepping;
- minder bestedingen;
- lagere inkomsten en prijzen;
- een relatief zwaardere schuldenlast;
- faillissementen en werkloosheid;
- nog minder vraag naar krediet.

De crisis versterkt zichzelf

In goede tijden verstrekken banken gemakkelijk krediet omdat inkomens en prijzen stijgen en onderpanden waardevol lijken. In slechte tijden worden zij juist voorzichtiger.

Dat is vanuit het belang van één bank begrijpelijk. Een bank wil geen lening verstrekken aan iemand die waarschijnlijk niet kan terugbetalen. Maar wanneer alle banken tegelijkertijd terughoudend worden, ontstaat minder geld en verergert de economische neergang.

Het geldstelsel werkt daardoor versterkend:

- optimisme leidt tot meer krediet, meer geld en stijgende prijzen;
- pessimisme leidt tot minder krediet, minder geld en economische krimp.

De hoeveelheid geld beweegt dus mee met de stemming en risicobereidheid in de financiële sector. Juist wanneer de samenleving extra geldruimte nodig heeft om een crisis op te vangen, valt de commerciële geldschepping terug.

De remedie wordt opnieuw krediet

Om een crisis te bestrijden, proberen overheden en centrale banken de kredietverlening weer op gang te brengen. De rente wordt verlaagd, banken krijgen ruimere toegang tot centralebankgeld en de overheid kan garanties of steunprogramma's aanbieden.

Huishoudens en bedrijven moeten vervolgens weer meer gaan lenen en besteden. Ook de overheid kan zelf extra schulden aangaan om de economie te ondersteunen.

Het stelsel wordt daarmee hersteld met hetzelfde middel dat de kwetsbaarheid heeft opgebouwd:

> **De oplossing voor een probleem dat door te veel schuld is ontstaan, is dan nóg meer schuld!!**

Op korte termijn kan extra krediet een diepe economische neergang voorkomen. Op langere termijn groeit daarmee echter opnieuw de totale schuldenlast. De volgende verstoring begint dan vanuit een nog kwetsbaardere positie.

De rente verliest haar werking

De centrale bank probeert de economie vooral via de rente te sturen. Wanneer de economie te snel groeit en prijzen stijgen, verhoogt zij de rente. Lenen wordt dan duurder en de kredietverlening moet afnemen.

Wanneer de economie verzwakt, verlaagt de centrale bank de rente. Lenen wordt goedkoper en huishoudens en bedrijven moeten daardoor worden aangemoedigd nieuwe schulden aan te gaan.

Maar hoe groter de bestaande schuldenberg wordt, hoe moeilijker dat mechanisme werkt.

Een forse renteverhoging kan huishoudens, bedrijven en overheden met hoge schulden in problemen brengen. Hypotheeklasten stijgen, investeringen worden onbetaalbaar en de overheid moet meer rente over haar schuld betalen.

Een renteverlaging biedt evenmin een garantie dat mensen opnieuw willen lenen. Wie onzeker is over zijn inkomen of al veel schulden heeft, gaat niet vanzelf een nieuwe verplichting aan omdat de rente iets lager is.

De centrale bank probeert de geldschepping dus te sturen met een instrument waarvan de werking steeds onzekerder wordt en waarvan de bijwerkingen toenemen.

Banken nemen risico, de samenleving draagt de gevolgen

Een commerciële onderneming kan failliet gaan. Aandeelhouders verliezen hun investering, schuldeisers krijgen mogelijk niet alles terug en de activiteiten worden beëindigd of overgenomen.

Bij een grote bank ligt dat ingewikkelder. Banken beheren het betalingsverkeer, houden de tegoeden van burgers en bedrijven bij en zijn financieel sterk met elkaar verbonden. Wanneer één grote bank omvalt, kunnen ook andere banken en ondernemingen in problemen komen.

De overheid staat dan voor een moeilijke keuze. Zij kan de bank failliet laten gaan en een ernstige verstoring van het betalingsverkeer en de economie riskeren. Of zij kan ingrijpen met garanties, leningen, kapitaal of andere vormen van ondersteuning.

Daardoor ontstaat een scheve verhouding. De winsten van bancaire activiteiten kunnen bij aandeelhouders en andere particuliere partijen terechtkomen, terwijl grote verliezen uiteindelijk een risico voor de gehele samenleving vormen.

Banken zijn commercieel zolang het goed gaat, maar worden van publiek belang zodra het misgaat.

Het depositogarantiestelsel laat de kwetsbaarheid zien

Het depositogarantiestelsel beschermt rekeninghouders wanneer een bank omvalt. Tot een vastgesteld maximumbedrag krijgen zij hun banktegoed terug.

Die bescherming is belangrijk, want de meeste mensen kunnen niet beoordelen hoe gezond hun bank is. Bovendien hebben zij een bankrekening nodig om aan de samenleving te kunnen deelnemen.

Het garantiefonds wordt in eerste instantie gevuld door bijdragen van banken. Als de beschikbare middelen niet tijdig voldoende zijn, kunnen aanvullende bijdragen en externe financiering nodig zijn en kan uiteindelijk krediet bij de Staat worden aangevraagd.

Daarmee vormt de samenleving op de achtergrond mede het vangnet voor risico's die ontstaan bij commerciële banken.

Dat is geen fout van het depositogarantiestelsel. Het stelsel probeert rekeninghouders te beschermen tegen een probleem dat door de inrichting van ons geld ontstaat: het geld voor dagelijkse betalingen staat op de balans van commerciële instellingen die risico nemen.

Meer regels lossen het basisprobleem niet op

Na iedere financiële crisis worden regels aangescherpt. Banken moeten meer kapitaal aanhouden, risico's beter beoordelen en uitgebreidere rapportages maken.

Dergelijke regels kunnen banken veiliger maken en bepaalde vormen van roekeloos gedrag beperken. Zij veranderen echter niet het fundament van het stelsel.

Commerciële banken blijven bij kredietverlening nieuw giraal geld creëren. Betaalrekeningen blijven onderdeel van hun balans. De geldhoeveelheid blijft afhankelijk van de bereidheid van banken en klanten om nieuwe schulden aan te gaan. En risico's binnen grote banken kunnen nog steeds doorwerken naar het betalingsverkeer en de rest van de economie.

Toezicht kan de kans op ongelukken verkleinen. Het maakt een inherent instabiele constructie niet vanzelf stabiel.

De democratie loopt achter de feiten aan

Wanneer een crisis uitbreekt, moeten regering en parlement vaak snel handelen. Een bank kan niet weken wachten op een uitgebreide maatschappelijke discussie. Betalingen moeten doorgaan en paniek moet worden voorkomen.

Daardoor krijgt de samenleving pas zeggenschap wanneer het risico zich al heeft verwezenlijkt. De fundamentele beslissingen zijn dan eerder binnen commerciële instellingen genomen.

Ook buiten crisistijd heeft de democratie weinig rechtstreekse invloed op de geldschepping. Banken bepalen op basis van commerciële criteria hoeveel krediet zij verstrekken en waarvoor. De overheid probeert de gevolgen daarvan achteraf te beïnvloeden met belastingen, subsidies, garanties en regelgeving.

De publieke sector corrigeert zo voortdurend de maatschappelijke gevolgen van een geldstelsel dat zij zelf niet rechtstreeks aanstuurt.

Waarom het stelsel vastloopt

Zolang geldschepping en kredietverlening met elkaar verbonden blijven, blijven ook de bijbehorende problemen bestaan:

- in goede tijden wordt veel krediet verstrekt en daarmee veel nieuw geld gemaakt;
- een groot deel van dat geld kan de prijzen van bestaande bezittingen opdrijven;
- huishoudens, bedrijven en overheden moeten steeds grotere schulden aangaan;
- rentelasten werken door in prijzen, belastingen en publieke uitgaven;
- veilig sparen wordt bemoeilijkt door structurele geldontwaarding;
- vermogensverschillen kunnen toenemen;
- in slechte tijden versterkt teruglopende kredietverlening de crisis;
- risico's van banken kunnen uiteindelijk bij de samenleving terechtkomen;

- economische groei blijft nodig om schulden en rentelasten draaglijk te houden.

Het systeem is daarmee inherent instabiel. Het kan alleen blijven functioneren wanneer voldoende nieuwe schulden worden aangegaan, terwijl juist de toenemende schulden het systeem steeds kwetsbaarder maken.

Een andere vraag

De gebruikelijke vraag luidt hoe we banken beter kunnen reguleren, kredietverlening kunnen stimuleren of de rente nauwkeuriger kunnen afstellen.

Maar misschien moeten we een fundamentelere vraag stellen:

Waarom laten we het geld waarmee iedereen moet kunnen betalen ontstaan als bijproduct van commerciële kredietverlening?

Geld is nodig voor het functioneren van de hele samenleving. Krediet is een commerciële overeenkomst tussen partijen die geld beschikbaar stellen en partijen die het willen lenen. Die twee zaken hoeven niet noodzakelijk met elkaar verbonden te zijn.

Wanneer we geldschepping en kredietverlening van elkaar losmaken, kunnen banken commerciële financiële instellingen blijven zonder dat hun risico's het geld en betalingsverkeer van de samenleving bedreigen.

Hoe zo'n stelsel kan werken, bespreken we in het volgende hoofdstuk: **Het kan ook anders**.

Hoofdstuk 5 Het kan ook anders

Geldschepping en kredietverlening uit elkaar halen

De problemen van het huidige geldstelsel hebben één gemeenschappelijke oorsprong: commerciële banken maken nieuw giraal geld wanneer zij krediet verlenen.

Daardoor groeit de geldhoeveelheid alleen wanneer er nieuwe schulden worden aangegaan. Tegelijkertijd zijn onze betaalrekeningen verbonden aan banken die commerciële risico's nemen. In goede tijden kunnen krediet en geld te snel groeien; in slechte tijden kan de geldschepping juist stilvallen.

De meest fundamentele oplossing is daarom ook de eenvoudigste:

> **Maak geldschepping en kredietverlening van elkaar los.**

Geldschepping wordt dan een publieke taak. Kredietverlening blijft een commerciële activiteit, maar banken kunnen daarvoor uitsluitend geld gebruiken dat al bestaat en vrijwillig voor dat doel beschikbaar is gesteld.

Dat is de kern van BeterGeld.

Geld is een publieke voorziening

Iedereen heeft geld nodig om aan de samenleving te kunnen deelnemen. We ontvangen ons inkomen in geld, betalen er onze boodschappen en woning mee en voldoen ermee aan onze verplichtingen.

Daarom hoort het geld zelf veilig te zijn. Het bestaan ervan mag niet afhankelijk zijn van de financiële gezondheid van een commerciële bank.

Binnen BeterGeld krijgt iedere burger en onderneming toegang tot een publieke betaalrekening. Het saldo daarop is rechtstreeks publiek geld. Het is geen vordering op een commerciële bank en staat niet op de balans van een instelling die het gebruikt voor kredietverlening of andere financiële activiteiten.

Het geld wordt uitsluitend bewaard en verplaatst wanneer de eigenaar een betaling doet.

Betaaldiensten kunnen nog steeds door verschillende aanbieders worden uitgevoerd. Banken en betaalbedrijven kunnen apps, betaalpassen, klantenservice en andere diensten leveren. Maar het onderliggende geld blijft buiten hun commerciële balans.

Bewaren is werkelijk bewaren

Wie geld op een publieke betaalrekening zet, leent dat geld niet uit. Het wordt daadwerkelijk voor de rekeninghouder bewaard.

Een betaalinstelling mag het saldo niet gebruiken om leningen te verstrekken, ermee beleggen of het op een andere manier aan commerciële risico's blootstellen. Zij registreert het eigendom en voert betalingsopdrachten uit.

Hierdoor wordt het verschil tussen bewaren en investeren helder:

- geld op een publieke betaalrekening wordt veilig bewaard;
- geld dat iemand bewust aan een bank of andere financiële instelling beschikbaar stelt, mag voor kredietverlening worden gebruikt.

De rekeninghouder hoeft dus niet langer financieel risico te aanvaarden om gewoon aan het betalingsverkeer te kunnen deelnemen.

Van een schuldvordering naar bezit

In het huidige geldstelsel is het geld op een bankrekening juridisch geen bezit van de rekeninghouder. Het is een vordering op de bank. De rekeninghouder heeft recht op terugbetaling, terwijl het geld juridisch onderdeel is geworden van het vermogen van de bank.

Met BeterGeld verandert dat fundamenteel. Het geld op de publieke bewaarrekening is geen belofte van een bank en geen schuld van een financiële instelling. Het is rechtstreeks bezit van de rekeninghouder.

De bewaarrekening registreert wie welk bedrag bezit, zoals een eigendomsregister vastlegt van wie een woning of ander bezit is. De Monetaire Autoriteit beheert het systeem, maar wordt geen eigenaar van het geld. Ook de overheid, kredietbanken en andere partijen kunnen er geen aanspraak op maken.

Dat heeft belangrijke gevolgen. Het geld valt niet in een faillissement, hoeft niet door een depositogarantiestelsel te worden beschermd en kan niet worden gebruikt voor commerciële activiteiten van een bank. De rekeninghouder hoeft niet langer te vertrouwen op de belofte dat een bank zijn geld zal terugbetalen.

Met BeterGeld verandert giraal geld van een schuldvordering op een bank in daadwerkelijk bezit van de rekeninghouder.

De publieke bewaarrekening

Iedere burger en onderneming krijgt binnen BeterGeld de mogelijkheid een publieke bewaarrekening aan te houden bij de Monetaire Autoriteit.

De Monetaire Autoriteit, afgekort de MA, is een nieuwe onafhankelijke publieke instelling die namens de samenleving het geldstelsel beheert. Zij behoort niet tot een commerciële onderneming en staat ook niet ter beschikking van de regering. In de volgende paragraaf wordt haar taak bij het bewaken van de geldwaarde verder uitgelegd. Bij de publieke bewaarrekening is vooral van belang dat deze rechtstreeks bij de MA wordt aangehouden.

Het geld op de publieke bewaarrekening blijft juridisch eigendom van de rekeninghouder. De Monetaire Autoriteit mag het niet uitlenen, beleggen, verpanden of gebruiken voor overheidsuitgaven. Alleen de rekeninghouder mag opdracht geven geld van de rekening af te schrijven.

Dit is wezenlijk anders dan een betaalrekening bij een commerciële bank. Geld dat op een bankrekening wordt gestort, wordt juridisch eigendom van de bank. De rekeninghouder bezit vervolgens geen afzonderlijk bewaard geld, maar een vordering op de bank. Op de publieke bewaarrekening blijft het geld daarentegen daadwerkelijk van de rekeninghouder.

Omdat de rekening rechtstreeks bij de Monetaire Autoriteit wordt aangehouden, kan het saldo niet verloren gaan door het faillissement van een bank of betaaldienstverlener. Ook commerciële verliezen kunnen er niet op worden afgewenteld.

De Monetaire Autoriteit garandeert bovendien dat het geregistreerde saldo behouden blijft. Wanneer aantoonbaar geld door een hack, systeemfout of andere onbevoegde handeling van een publieke bewaarrekening verdwijnt, vult de MA het saldo van de rechtmatige eigenaar onmiddellijk aan. Zij kan dat doen omdat zij als enige bevoegd is geld te scheppen.

De MA krijgt daarbij uitdrukkelijk niet de bevoegdheid om het verdwenen geld op een andere rekening te blokkeren, op afstand terug te boeken of ongeldig te maken. Het onderzoek naar de diefstal en het terughalen van het gestolen geld behoren tot de gewone taken van politie en justitie, zoals dat ook gebeurt bij gestolen bankbiljetten of andere eigendommen.

Door de onmiddellijke aanvulling kan tijdelijk extra geld in omloop komen. Wanneer justitie het gestolen bedrag later terugvindt en terughaalt, kan dat bedrag uit de geldhoeveelheid worden verwijderd. Als terugvordering niet mogelijk blijkt, neemt de Monetaire Autoriteit de aanvulling mee bij het bewaken en zo nodig geleidelijk corrigeren van de totale geldhoeveelheid. Het slachtoffer hoeft de uitkomst van dat onderzoek niet af te wachten.

Zo beschermt de publieke bewaarrekening de rekeninghouder niet alleen tegen het faillissement en de commerciële risico’s van banken, maar ook tegen aantoonbare digitale diefstal en technische beschadiging van het geldsysteem. Veilig geld bewaren wordt daarmee werkelijk een publieke voorziening.

Digitaal contant publiek geld

Naast munten, bankbiljetten en geld op de publieke bewaarrekening komt er binnen BeterGeld een digitale vorm van contant geld.

Dit digitale contante geld kan worden opgeslagen op een beveiligde chipkaart, vergelijkbaar met de vroegere Chipknip maar met moderne beveiliging. Het geld staat uitsluitend op de kaart en niet tegelijkertijd op een rekening bij de Monetaire Autoriteit of een commerciële bank.

Een rekeninghouder kan publiek geld van zijn bewaarrekening op de chipkaart zetten. Het betreffende bedrag wordt dan van de bewaarrekening afgeschreven en op de kaart opgeslagen. Hetzelfde geld kan niet tegelijkertijd op beide plaatsen bestaan.

Met de kaart kan rechtstreeks aan een andere chipkaart of betaalautomaat worden betaald. De waarde wordt daarbij van de ene chip overgedragen naar de andere. Voor de betaling is geen internetverbinding, bankrekening of centrale toestemming nodig.

De betaling wordt niet geregistreerd door de Monetaire Autoriteit, een bank, een betaaldienstverlener of de overheid. Alleen de betaler en de ontvanger weten dat de betaling heeft plaatsgevonden. Digitaal contant geld biedt daarmee dezelfde anonimiteit als een betaling met munten of bankbiljetten.

De chipkaart hoeft niet aan een naam of identiteit te zijn gekoppeld. Zij kan worden gebruikt door kinderen, mensen zonder smartphone en anderen die geen digitaal account willen of kunnen bedienen. Ook bij een internetstoring of uitval van het gewone betalingsverkeer blijven betalingen mogelijk.

De technische beveiliging van de kaart moet voorkomen dat het opgeslagen geld wordt gekopieerd of tweemaal wordt uitgegeven. De gebruikte techniek en programmatuur moeten onafhankelijk kunnen worden onderzocht. Er mag geen verborgen mogelijkheid bestaan waarmee de MA, de overheid of een andere partij een kaart op afstand kan uitlezen, blokkeren of uitschakelen.

Digitaal contant geld heeft ook hetzelfde risico als fysiek contant geld. Wie een portemonnee met bankbiljetten verliest, kan niet aantonen wie de rechtmatige eigenaar van die afzonderlijke biljetten was. Dat geldt ook voor een anonieme chipkaart. Wanneer de kaart wordt verloren of gestolen, kan het saldo niet eenvoudig door de MA worden aangevuld. Dat zou hetzelfde bedrag tweemaal in omloop kunnen brengen en misbruik mogelijk maken.

Dit is een noodzakelijk verschil met de publieke bewaarrekening. Van het geld op die rekening staat vast wie de eigenaar is. Een onbevoegde afschrijving kan worden vastgesteld en hersteld. Digitaal contant geld is juist anoniem bezit aan toonder: wie de kaart in handen heeft, kan het aanwezige geld gebruiken.

De gebruiker bepaalt daarom zelf hoeveel geld hij op de kaart zet. Voor dagelijkse kleine betalingen kan de anonimiteit en onafhankelijkheid zwaarder wegen dan het risico van verlies. Grotere bedragen kunnen veilig op de publieke bewaarrekening blijven staan.

Een beschadigde kaart vormt een afzonderlijk probleem. Wanneer de beveiligde chip nog kan worden uitgelezen, kan het saldo naar een nieuwe kaart worden overgezet. Als de chip volledig verloren of onleesbaar is, kan het bedrag bij een werkelijk anoniem systeem niet worden hersteld. Er bestaat immers bewust geen centrale administratie waarin staat hoeveel geld op welke kaart stond.

Zo blijft contant geld ook in een steeds digitalere samenleving bestaan. Niet alleen als papier en metaal, maar ook als anoniem, rechtstreeks overdraagbaar publiek geld op een fysieke chipkaart.

De taken van de Monetaire Autoriteit

De Monetaire Autoriteit heeft binnen BeterGeld twee duidelijk afgebakende taken.

Haar hoofdtaak is het bewaken van de waarde van het geld. De MA zorgt dat de hoeveelheid geld zich zo ontwikkelt dat algemene geldontwaarding en geldschaarste op langere termijn worden voorkomen. Alleen de MA is bevoegd nieuw geld te scheppen of uit omloop te nemen.

Haar neventaak is het faciliteren van de publieke bewaarrekeningen. Zij registreert welk geld juridisch aan iedere rekeninghouder toebehoort en zorgt dat dit geld veilig kan worden bewaard en overgemaakt. Het geld op deze rekeningen mag zij niet uitlenen, beleggen, verpanden of voor andere doeleinden gebruiken.

Deze twee taken moeten organisatorisch en administratief duidelijk van elkaar gescheiden blijven. Het geld op de bewaarrekeningen is immers geen bezit van de MA en maakt geen deel uit van middelen waarover zij vrij kan beschikken. De MA registreert en beschermt het uitsluitend namens de rekeninghouders.

De MA bepaalt niet welke producten mensen moeten kopen, welke ondernemingen mogen investeren of hoeveel een afzonderlijk product moet kosten. Prijzen blijven op de markt tot stand komen.

Zij bewaakt de gemeenschappelijke maatstaf waarin al die prijzen worden uitgedrukt: het geld. Het faciliteren van veilige bewaarrekeningen ondersteunt die hoofdtaak, maar mag nooit worden gebruikt om controle uit te oefenen op de keuzes of betalingen van burgers en ondernemingen.

Direct sturen op de geldhoeveelheid

In het huidige stelsel probeert de centrale bank de geldschepping indirect te beïnvloeden. Zij verandert de rente en hoopt dat banken, huishoudens en bedrijven daardoor meer of minder krediet gebruiken.

BeterGeld werkt anders. De Monetaire Autoriteit bewaakt direct de hoeveelheid geld. Zij hoeft daarvoor niet langer een indirecte variabele zoals een centraal geregelde rente te gebruiken.

Wanneer er structureel te weinig geld in omloop is en daardoor algemene prijsdalingen ontstaan, kan de MA nieuw geld laten toevoegen. Wanneer er te veel geld circuleert en de geldwaarde daardoor daalt, kan zij geld uit omloop laten halen.

Geldschepping wordt daarmee een bestuurbaar proces in plaats van het resultaat van alle afzonderlijke kredietbeslissingen van commerciële banken.

Geen starre geldhoeveelheid

BeterGeld betekent niet dat de geldhoeveelheid voor altijd gelijk moet blijven.

De samenleving verandert. De bevolking kan groeien, nieuwe producten worden ontwikkeld en technische vooruitgang kan de productiecapaciteit vergroten. Wanneer de samenleving meer waardevolle goederen en diensten kan voortbrengen, kan daar ook meer geld tegenover staan.

Omgekeerd kan het nodig zijn de geldhoeveelheid tijdelijk te verkleinen wanneer te veel geld tot algemene geldontwaarding leidt.

Het doel is dus niet een vaste hoeveelheid geld. Het doel is een stabiele waarde van geld.

Een brood dat met dezelfde hoeveelheid arbeid, energie en grondstoffen wordt gemaakt, hoeft niet ieder jaar duurder te worden doordat het geld zelf waarde verliest. Wanneer het productieproces efficiënter wordt, kan het brood juist goedkoper worden. Dan komt de productiviteitswinst zichtbaar bij de samenleving terecht.

De MA hoeft niet onfeilbaar te zijn

Geen enkele instantie kan vooraf tot op de euro nauwkeurig bepalen hoeveel geld de samenleving nodig heeft. Dat hoeft ook niet.

De Monetaire Autoriteit kan de ontwikkeling van prijzen, productie, inkomen, beschikbaarheid en noodzakelijke kosten volgen. Wanneer achteraf blijkt dat zij iets te veel of te weinig geld heeft laten toevoegen, kan zij dat in volgende perioden corrigeren.

Het systeem werkt daardoor met terugkoppeling:

- de MA schat welke aanpassing nodig is;
- geld wordt toegevoegd of uit omloop gehaald;
- de gevolgen worden gemeten;
- afwijkingen worden geleidelijk gecorrigeerd.

Een tijdelijke afwijking hoeft niet onmiddellijk een crisis te veroorzaken. De geldhoeveelheid kan rond de gewenste nullijn van geldontwaarding bewegen zonder de economie steeds in grote schokken van inflatie of geldschaarste terecht te laten komen.

Het huidige stelsel mist zo'n directe terugkoppeling. De geldschepping wordt daar bepaald door kredietverlening en kan alleen indirect, met rente en andere maatregelen, worden beïnvloed.

Beter meten wat er werkelijk gebeurt

De MA heeft betrouwbare informatie nodig. Het Centraal Bureau voor de Statistiek en het Centraal Planbureau verzamelen nu al grote hoeveelheden gegevens over prijzen, productie, inkomens en economische activiteit.

Binnen BeterGeld kan die informatie worden verbreed. Niet alleen de omvang van de betaalde productie is van belang, maar ook wat er werkelijk verandert.

Bijvoorbeeld:

- is voor hetzelfde brood meer of minder arbeid en energie nodig?
- zijn woningen daadwerkelijk beter geworden of alleen duurder?
- welke nieuwe producten en diensten zijn beschikbaar gekomen?
- zijn er nieuwe medische apparaten of behandelingen ontwikkeld?
- hoeveel noodzakelijke goederen en diensten kan een gemiddeld inkomen kopen?
- stijgen prijzen door schaarste of doordat de waarde van geld daalt?

De MA bepaalt daarmee niet wat een brood hoort te kosten. Zij onderzoekt of brede prijsveranderingen wijzen op een verandering van de geldwaarde.

De markt blijft de afzonderlijke prijzen bepalen. De Monetaire Autoriteit bewaakt dat het geld waarmee die prijzen worden gemeten zelf zo stabiel mogelijk blijft.

De monetaire bijdrage

Wanneer de MA geld aan de samenleving wil toevoegen of juist uit omloop wil halen, kan zij gebruikmaken van een monetaire bijdrage.

Deze bijdrage wordt via de inkomstenbelasting uitgevoerd, maar staat volledig los van de financiering van overheidsuitgaven.

De monetaire bijdrage kan twee kanten op werken:

- bij te veel geld in omloop betalen mensen een positieve bijdrage;
- bij te weinig geld in omloop ontvangen mensen een negatieve bijdrage.

Een negatieve bijdrage is een rechtstreekse uitbetaling aan burgers. Nieuw geld komt zo zonder schuld in de samenleving terecht. Mensen kunnen zelf bepalen waaraan zij het besteden.

Een positieve bijdrage haalt geld uit omloop. Het geïnde bedrag wordt niet door de overheid opnieuw uitgegeven, maar verdwijnt uit de geldhoeveelheid.

Daarmee ontstaat een eenvoudig tweerichtingsinstrument waarmee geld rechtstreeks kan worden toegevoegd of verwijderd.

Bescherming tegen grote inkomensschommelingen

De monetaire bijdrage mag niet van het ene op het andere jaar tot grote veranderingen in het besteedbare inkomen leiden.

Daarom moeten vooraf wettelijke grenzen worden vastgesteld. Binnen die grenzen kan de MA de bijdrage aanpassen. Wanneer een grotere correctie nodig lijkt, moet die over meerdere jaren worden verdeeld of via aanvullende democratisch vastgelegde maatregelen plaatsvinden.

De bijdrage is geen middel waarmee de overheid naar believen extra belasting kan heffen. De hoogte ervan wordt uitsluitend bepaald vanuit de taak om de geldwaarde te bewaken.

Ook mogen de opbrengsten niet worden gebruikt om begrotingstekorten te dichten. Anders zou de overheid financieel belang krijgen bij het uit omloop halen van geld.

De monetaire geldstroom en de gewone overheidsbegroting moeten daarom juridisch en administratief strikt gescheiden blijven.

Nieuw geld is niet automatisch overheidsgeld

Wanneer geldschepping een publieke taak wordt, ligt het gevaar op de loer dat de regering nieuw geld voor haar eigen plannen wil gebruiken.

BeterGeld moet dat juist voorkomen.

Binnen de normale grenzen van de monetaire bijdrage komt nieuw geld rechtstreeks bij burgers terecht. De overheid kan het niet eerst naar eigen inzicht besteden. Daarmee wordt voorkomen dat geldschepping een gemakkelijke vervanging wordt voor belastingheffing.

Alleen wanneer een grotere aanpassing noodzakelijk is en de monetaire bijdrage onvoldoende ruimte biedt, kan geld via de overheid in omloop worden gebracht. Daarvoor zijn een openbaar besluit, een duidelijke motivering en strikte wettelijke voorwaarden nodig.

De MA bepaalt hoeveel geld vanuit monetair oogpunt nodig is. De democratie bepaalt vervolgens waaraan eventuele publieke middelen worden besteed.

De regering mag niet zelf bepalen hoeveel geld zij laat maken.

De overheid mag niet aan het geld van burgers komen

Publiek geld betekent niet dat het saldo van burgers eigendom van de overheid wordt. Integendeel: de bescherming van het particuliere eigendom moet sterker zijn dan nu.

In de Grondwet moet worden vastgelegd dat de overheid het geld op publieke betaalrekeningen niet voor eigen doeleinden mag gebruiken. Verduistering, heimelijke onttrekking of monetair gebruik van particuliere tegoeden moet zwaar strafbaar zijn.

Ook het blokkeren of afnemen van geld mag niet worden gebruikt om politieke tegenstanders, critici of onwelgevallige burgers het zwijgen op te leggen.

Dat verbod moet niet alleen gelden voor de regering en uitvoerende instanties, maar ook voor de rechterlijke macht. Een rechterlijke uitspraak mag geen vrijbrief worden om mensen vanwege hun mening of vreedzame politieke activiteiten van het betalingsverkeer uit te sluiten.

Ingrijpen in een rekening kan alleen onder nauwkeurig omschreven wettelijke voorwaarden, bijvoorbeeld bij bewezen fraude, diefstal of andere strafbare feiten. Er moeten sterke rechtswaarborgen, openbaarheid en beroepsmogelijkheden bestaan.

Geld is noodzakelijk om in een moderne samenleving te kunnen leven. Uitsluiting van het betalingsverkeer mag daarom nooit een politiek machtsmiddel worden.

Bescherming tegen technische problemen

Publieke betaalrekeningen zijn niet verbonden aan commerciële kredietrisico’s. Daardoor is geen garantie nodig tegen verliezen door mislukte leningen of beleggingen.

Er blijven wel technische risico’s bestaan. Een systeem kan worden aangevallen door hackers, software kan fouten bevatten en gegevens kunnen door een storing beschadigd raken.

De publieke garantie beperkt zich daarom tot de juiste registratie en beschikbaarheid van het geld. Wanneer door een aantoonbare systeemfout een saldo verloren gaat of verkeerd wordt weergegeven, moet het worden hersteld.

De samenleving garandeert dus niet de commerciële activiteiten van een bank, maar de betrouwbare werking van haar publieke betalingsinfrastructuur.

Banken blijven nuttig

BeterGeld maakt banken niet overbodig. Banken blijven een nuttige rol vervullen bij kredietverlening.

Zij kunnen:

- beoordelen of een leningnemer waarschijnlijk kan terugbetalen;
- spaarders en investeerders verbinden met mensen en bedrijven die geld nodig hebben;
- leningen beheren en betalingen innen;
- risico's spreiden over verschillende projecten;
- advies en andere financiële diensten leveren.

Het wezenlijke verschil is dat zij daarbij geen nieuw geld meer maken.

Een bank kan alleen uitlenen wat anderen bewust voor kredietverlening beschikbaar hebben gesteld. Wie geld veilig wil bewaren, laat het op zijn publieke betaalrekening staan. Wie rendement wil behalen, kan het tijdelijk aan een bank of investeringsfonds beschikbaar stellen en aanvaardt daarbij risico.

Zo worden bewaren en investeren werkelijk verschillende keuzes.

Krediet met bestaand geld

Stel dat persoon A €100 aan een bank beschikbaar stelt voor kredietverlening. De bank leent dat bedrag uit aan persoon B.

Persoon A kan gedurende de afgesproken periode niet meer over die €100 beschikken. In ruil daarvoor krijgt hij een contractuele aanspraak op terugbetaling, mogelijk met een vergoeding.

Persoon B ontvangt de bestaande €100 en kan die besteden. Er verschijnt geen extra €100 in de samenleving. Het geld is alleen van A via de bank naar B verplaatst.

De bank verdient aan het verschil tussen de vergoeding die persoon B betaalt en de vergoeding die persoon A ontvangt. Dat is een commerciële dienst waarvoor de bank kosten maakt en risico's beoordeelt.

Geldschepping is daarvoor niet nodig.

Een werkelijke keuze voor de geldgever

In het huidige stelsel verliezen spaarders koopkracht wanneer de inflatie hoger is dan de ontvangen rente. Daardoor voelen mensen zich gedwongen rendement te zoeken, ook wanneer zij weinig risico willen nemen.

Binnen BeterGeld bestaat een veilig alternatief. Geld op de publieke betaalrekening is niet blootgesteld aan commerciële risico's en wordt beschermd tegen structurele geldontwaarding.

Wie geld beschikbaar stelt voor kredietverlening, doet dat daardoor bewust. Hij kiest voor een mogelijke vergoeding en aanvaardt het risico dat de investering niet (volledig) wordt terugbetaald.

Die keuze kan de hoeveelheid beschikbaar krediet verkleinen. Dat is niet noodzakelijk een nadeel. Wanneer geldgevers kritischer worden, moeten banken beter uitleggen waarvoor het geld wordt gebruikt en welke risico's eraan verbonden zijn.

Minder gemakkelijk krediet kan leiden tot minder speculatie, zorgvuldiger investeringen en een samenleving die minder afhankelijk is van schulden.

Risico hoort bij de contractpartijen

Wanneer een bank uitsluitend bestaand geld uitleent, bedreigt een faillissement van die bank niet langer de geldhoeveelheid of het betalingsverkeer.

De publieke betaalrekeningen blijven bestaan. Alleen de partijen die bewust bij de commerciële kredietverlening betrokken zijn, kunnen verlies lijden.

Geldgevers wisten dat zij hun veilige publieke geld hadden ingeruild voor een risicodragende vordering. De bank nam verantwoordelijkheid voor de beoordeling en het beheer van de leningen. De leningnemer blijft gebonden aan de afspraken die hij heeft gemaakt.

Wanneer investeringen verkeerd uitpakken, hoeven belastingbetalers of rekeninghouders die geen risico hebben genomen de verliezen niet te dragen.

Commerciële kredietverlening wordt daarmee werkelijk commercieel.

Wat gebeurt er bij een failliete kredietbank?

Wie geld aan een bank beschikbaar stelt om daarmee rendement te behalen, kiest bewust voor een commerciële activiteit. De geldgever kan winst maken, maar loopt ook het risico zijn geld te verliezen. De bank draagt op haar beurt de verantwoordelijkheid om zorgvuldig te beoordelen aan wie zij dat geld uitleent.

Wanneer een leningnemer niet kan terugbetalen, ligt het verlies daarom bij de bank en de geldgevers die het geld voor kredietverlening beschikbaar hebben gesteld. Zij hebben samen het commerciële risico genomen. De rekeninghouder met een publieke bewaarrekening en de rest van de samenleving staan daarbuiten.

Een enkele onbetaalde lening hoeft een gezonde bank niet ten val te brengen. Een bank gaat pas failliet wanneer zij zoveel verkeerde risico’s heeft genomen dat zij haar verplichtingen tegenover de geldgevers niet meer kan nakomen. Binnen BeterGeld moet voor zo’n faillissement een duidelijke nieuwe regel gelden: wanneer de bank ophoudt te bestaan, vervallen ook haar vorderingen op de leningnemers.

De leningnemers hoeven hun resterende schuld dan niet meer af te lossen. Zij hebben in dat geval geluk. De geldgevers verliezen hun aanspraak op terugbetaling en de bank verdwijnt. Dat is de consequentie van het commerciële risico dat de bank en haar geldgevers vrijwillig zijn aangegaan.

Daarbij verdwijnt geen publiek geld uit de samenleving. Het geld dat oorspronkelijk werd uitgeleend, is nog steeds aanwezig bij de leningnemer of bij degenen aan wie hij het inmiddels heeft betaald. Alleen de contractuele aanspraken op toekomstige terugbetaling vervallen.

Deze regel geeft banken een sterke reden om zorgvuldig met het geld van hun geldgevers om te gaan. Een bank kan verliezen niet op rekeninghouders, belastingbetalers of de Monetaire Autoriteit afwentelen. Ook geldgevers zullen vooraf beter onderzoeken aan welke bank zij hun geld toevertrouwen.

Het is vergelijkbaar met het kopen van een auto bij een handelaar. Wie zaken doet met een betrouwbare, bij een garantieregeling aangesloten verkoper, kan meer bescherming krijgen. Wie vanwege een aantrekkelijk aanbod bewust voor een onbetrouwbare of niet-aangesloten handelaar kiest, weet dat hij een groter risico loopt. Wanneer de aankoop verkeerd uitpakt, kan hij dat verlies niet zonder meer op de rest van de samenleving afwentelen.

De kredietsector kan zelf keurmerken, garantieregelingen of gezamenlijke fondsen opzetten, vergelijkbaar met de rol die BOVAG binnen de autobranche vervult. Banken die aan strenge eisen voldoen, kunnen hun geldgevers extra zekerheid bieden. Een bank die te veel risico neemt, kan het vertrouwen of de aansluiting bij zo’n regeling verliezen. Geldgevers weten dan dat zij bij die bank een groter risico lopen en kunnen daar een hogere vergoeding voor verlangen of besluiten hun geld elders onder te brengen.

Wanneer sprake is van fraude, misleiding of bewust strafbaar handelen, ligt de situatie anders. Bestuurders, medewerkers of andere betrokkenen kunnen dan strafrechtelijk worden vervolgd. Eventuele terugvordering en schadeloosstelling moeten voortkomen uit dat strafrechtelijke onderzoek. Zij vormen geen reden om alle leningen van een failliete bank automatisch aan een andere commerciële partij over te dragen.

Binnen BeterGeld betekent commercieel handelen daarom werkelijk dat winst en verlies bij de betrokken commerciële partijen blijven. Wie rendement wil behalen, krijgt die mogelijkheid, maar niet de garantie dat de investering altijd wordt terugbetaald.

Krediet wordt schaarser, maar niet onmogelijk

Wanneer banken geen nieuw geld meer kunnen maken, is er waarschijnlijk minder krediet beschikbaar. De rente op risicovolle leningen kan stijgen en niet ieder project zal gemakkelijk financiering vinden.

Dat dwingt tot betere afwegingen.

Een onderneming met een goed plan kan nog steeds geld aantrekken. Een huishouden kan nog steeds een lening voor een woning krijgen. Maar de financiering moet komen van mensen en instellingen die werkelijk bestaand geld beschikbaar stellen.

Daardoor kan niet iedere prijsstijging eenvoudig met een nog grotere lening worden gefinancierd. Vooral bij woningen kan dat de opwaartse wisselwerking tussen krediet en prijzen doorbreken.

Wanneer minder krediet beschikbaar is, hoeven de prijzen zich niet aan steeds grotere leningen aan te passen. Leningen en prijzen moeten zich dan meer voegen naar de beschikbare inkomens en de hoeveelheid spaargeld die mensen werkelijk voor kredietverlening beschikbaar willen stellen.

Minder krediet betekent niet minder geld

In het huidige stelsel leidt minder kredietverlening ook tot minder geldschepping. Daardoor kan terughoudendheid bij banken een economische neergang versterken.

Binnen BeterGeld zijn krediet en geld van elkaar losgemaakt. Wanneer huishoudens en bedrijven minder willen lenen, verdwijnt daardoor niet automatisch geld uit de samenleving.

De Monetaire Autoriteit kan de geldhoeveelheid op peil houden zonder iemand te verplichten een nieuwe schuld aan te gaan.

Minder krediet hoeft dan niet automatisch te leiden tot een tekort aan geld en een relatieve verzwaring van de rentelast.

Een samenleving kan schulden aflossen zonder daarmee haar betaalmiddel te vernietigen.

Geen centraal bepaalde rente nodig

De rente op commerciële leningen kan binnen BeterGeld door de markt worden bepaald.

Wanneer veel mensen bereid zijn geld beschikbaar te stellen en weinig mensen willen lenen, kan de rente dalen. Wanneer weinig geldgevers bereid zijn risico te nemen en veel partijen krediet zoeken, kan de rente stijgen.

De rente geeft dan werkelijk de verhouding weer tussen beschikbaar gesteld geld, vraag naar krediet, looptijd en risico.

De Monetaire Autoriteit hoeft die rente niet te gebruiken om de geldhoeveelheid te beïnvloeden. Zij bewaakt de geldwaarde rechtstreeks.

Daardoor hoeft de hele samenleving niet langer te worden gestuurd met één centraal rentetarief dat tegelijkertijd invloed heeft op spaarders, woningkopers, ondernemingen, pensioenfondsen en overheden.

Van groeidwang naar keuzevrijheid

Wanneer geld niet langer als schuld ontstaat, hoeft de samenleving geen steeds grotere schuldenberg te onderhouden om voldoende geld in omloop te houden.

Mensen en bedrijven kunnen schulden aflossen zonder de totale geldhoeveelheid te verkleinen. Minder krediet veroorzaakt niet automatisch minder geld, minder bestedingen en een zwaardere relatieve rentelast.

Daarmee vermindert ook de noodzaak om voortdurend economisch te groeien.

Technische vooruitgang kan dan worden gebruikt voor wat de samenleving wenselijk vindt. Zij kan leiden tot meer productie, maar ook tot kortere werkweken, betere zorg, een lagere pensioenleeftijd of meer vrije tijd.

De economie hoeft niet voortdurend groter te worden om het geldstelsel overeind te houden. Het geldstelsel kan zich aanpassen aan de keuzes van de samenleving.

Geen perfect systeem, wel een beter uitgangspunt

Geen enkel geldstelsel slaagt automatisch. Ook een Monetaire Autoriteit kan verkeerde inschattingen maken. Politici kunnen proberen invloed uit te oefenen en technische systemen kunnen fouten bevatten.

Daarom zijn openbaarheid, onafhankelijke controle, grondwettelijke bescherming en duidelijke bevoegdheden noodzakelijk.

Maar er is een fundamenteel verschil. Binnen BeterGeld kunnen fouten in de geldhoeveelheid in volgende perioden worden gecorrigeerd zonder dat daarvoor eerst een nieuwe schuldenberg hoeft te ontstaan. Het betalingsverkeer blijft buiten commerciële risico's en kredietverliezen blijven bij de partijen die ervoor hebben gekozen dat risico te dragen.

De geldhoeveelheid wordt rechtstreeks bewaakt en hoeft niet langer indirect te worden gestuurd met rente en steeds nieuwe schulden.

Geld in dienst van de samenleving

BeterGeld schaft de vrije markt, ondernemerschap of kredietverlening niet af. Het verandert de ondergrond waarop zij functioneren.

Geld wordt een veilige publieke voorziening. Krediet wordt een commerciële activiteit met bestaand geld. De Monetaire Autoriteit bewaakt de geldwaarde en de markt blijft de afzonderlijke prijzen bepalen.

Daardoor hoeft de samenleving niet langer de commerciële risico's van banken te dragen om haar geld en betalingsverkeer te beschermen.

Het uitgangspunt wordt opnieuw eenvoudig:

Het geldstelsel staat ten dienste van de samenleving. De samenleving staat niet ten dienste van het geldstelsel.

Een dergelijke verandering kan niet van de ene op de andere dag worden ingevoerd. Het huidige geld, de bestaande schulden en de bankbalansen verdwijnen niet door een nieuwe wet.

Daarom is een zorgvuldige overgang nodig. Hoe die overgang eruit kan zien, bespreken we in het volgende hoofdstuk: **De overgang naar BeterGeld**.

Hoofdstuk 6 De overgang naar BeterGeld

Niet van de ene op de andere dag

Ons huidige geldstelsel is in lange tijd ontstaan. Vrijwel iedere betaling, hypotheek, bedrijfslening, overheidsschuld en bankbalans is ermee verbonden.

Een nieuw geldstelsel kan daarom niet op één bepaalde ochtend worden ingevoerd alsof alleen een computerprogramma wordt vervangen. Een overhaaste overgang zou grote onzekerheid veroorzaken en precies de instabiliteit opleveren die BeterGeld wil voorkomen.

De verandering moet geleidelijk plaatsvinden, volgens een vooraf vastgesteld plan. Burgers en bedrijven moeten weten wat er met hun geld, leningen en contracten gebeurt. Banken moeten voldoende tijd krijgen om hun bedrijfsmodel aan te passen.

Het uitgangspunt is dat de overgang ongeveer tien jaar duurt. Die termijn kan vooraf wettelijk worden vastgelegd, zodat tijdelijke maatregelen niet ongemerkt permanent worden.

Eerst het besluit, daarna de uitvoering

Voordat de overgang begint, moet de politiek een duidelijk besluit nemen over het einddoel.

Dat einddoel bestaat uit vier onderdelen:

- alleen de Monetaire Autoriteit mag geld scheppen of uit omloop nemen;
- iedere burger en onderneming kan geld veilig bewaren op een publieke bewaarrekening bij de MA;
- geldschepping en kredietverlening worden volledig van elkaar gescheiden;
- banken mogen na de overgang uitsluitend bestaand geld uitlenen dat vrijwillig voor kredietverlening beschikbaar is gesteld.

Als alleen losse onderdelen worden ingevoerd, blijft het risico bestaan dat het oude systeem in een andere vorm terugkeert. Daarom moet eerst wettelijk worden vastgelegd hoe BeterGeld er na de overgang uitziet. Vervolgens kan stap voor stap naar die situatie worden toegewerkt.

De Monetaire Autoriteit wordt ingericht

De eerste praktische stap is de oprichting van de onafhankelijke Monetaire Autoriteit.

De MA krijgt twee taken:

- als hoofdtaak het bewaken van de waarde van het geld;
- als neventaak het faciliteren van de publieke bewaarrekeningen.

De onafhankelijkheid, bevoegdheden en grenzen van de MA moeten in de wet en waar nodig in de Grondwet worden vastgelegd. De regering mag de MA niet opdragen extra geld te maken om politieke plannen te financieren. De MA mag op haar beurt niet bepalen waaraan de overheid geld moet besteden.

Ook de bescherming van de bewaarrekeningen wordt grondwettelijk vastgelegd. Het geld blijft eigendom van de rekeninghouder en mag niet door de MA, de regering of andere instanties worden gebruikt.

Iedereen krijgt toegang tot een publieke bewaarrekening

Tijdens de eerste fase krijgen burgers en ondernemingen de mogelijkheid een publieke bewaarrekening bij de MA te openen.

In het begin bestaat die rekening naast de bestaande bankrekeningen. Mensen hoeven niet onmiddellijk al hun geld over te zetten. Zij kunnen kennismaken met het nieuwe systeem en zelf kiezen hoeveel geld zij veilig op de publieke rekening willen bewaren.

Werkgevers, pensioenfondsen en uitkeringsinstanties krijgen de mogelijkheid inkomsten rechtstreeks op deze rekening te storten. Ook automatische betalingen en gewone overboekingen moeten ermee kunnen worden uitgevoerd.

De overgang moet voor de gebruiker zo eenvoudig mogelijk zijn. Een publieke bewaarrekening mag niet alleen theoretisch veilig zijn; zij moet ook praktisch bruikbaar zijn in het dagelijkse betalingsverkeer.

Betaaldiensten kunnen blijven bestaan

Een rekening bij de MA betekent niet dat iedere burger voor vragen rechtstreeks contact moet opnemen met één groot overheidskantoor.

Commerciële ondernemingen kunnen betaaldiensten blijven aanbieden. Zij kunnen betaalpassen, apps, klantenservice, administratieve hulpmiddelen en andere technische diensten verzorgen. Daarbij handelen zij uitsluitend als dienstverlener namens de rekeninghouder.

Het geld zelf blijft op de publieke bewaarrekening bij de MA staan. De betaaldienstverlener wordt er geen eigenaar van en mag het niet gebruiken voor leningen of beleggingen.

Wanneer een betaaldienstverlener uitvalt, kan een andere dienstverlener de dienstverlening overnemen. Het geld blijft ondertussen veilig bij de MA.

Bestaand bankgeld wordt geleidelijk publiek geld

Aan het begin van de overgang bestaat het grootste deel van het geld nog uit tegoeden bij commerciële banken. Dat geld kan niet in één keer verdwijnen zonder grote gevolgen voor bankbalansen en bestaande contracten.

Daarom wordt het bestaande girale bankgeld geleidelijk vervangen door publiek geld van de Monetaire Autoriteit.

Wanneer iemand geld van zijn bankrekening naar een publieke bewaarrekening overmaakt, verschijnt op die bewaarrekening publiek geld. De bank moet deze overgang administratief verwerken binnen de regels van het overgangsplan.

De totale geldhoeveelheid hoeft hierdoor niet automatisch te groeien. De vorm van het geld verandert: een vordering op een commerciële bank wordt vervangen door geld dat rechtstreeks bij de MA wordt aangehouden.

Het doel is dat aan het einde van de overgang het geld voor dagelijkse betalingen volledig buiten de commerciële bankbalansen staat.

Bestaande contracten blijven gelden

Mensen en bedrijven moeten erop kunnen vertrouwen dat de overheid tijdens de overgang niet willekeurig ingrijpt in geldige overeenkomsten.

Bestaande hypotheken, bedrijfsleningen en andere kredietcontracten blijven daarom in beginsel onder hun afgesproken voorwaarden doorlopen. De rente, looptijd en aflossingsverplichtingen veranderen niet uitsluitend doordat het geldstelsel wordt hervormd.

Banken mogen tijdens de overgang ook niet eenzijdig nieuwe voorwaarden opleggen omdat hun toekomstige rol verandert.

De nieuwe regels gelden volledig voor krediet dat na de vastgestelde overgangsdatum wordt verstrekt. Voor bestaande leningen wordt een afzonderlijke overgangsregeling gebruikt.

Aflossing vernietigt nog tijdelijk geld

Bestaande bankleningen zijn verstrekt binnen het huidige geldstelsel. Bij de verstrekking ervan is giraal bankgeld ontstaan. Wanneer deze leningen worden afgelost, verdwijnt dat geld volgens de bestaande boekhoudkundige werking weer.

Tijdens de overgang kan daardoor de oude geldhoeveelheid krimpen. Dat hoeft geen probleem te zijn, zolang de Monetaire Autoriteit het verdwijnende bankgeld op beheerste wijze vervangt door publiek geld.

De MA volgt daarom hoeveel giraal geld door aflossingen verdwijnt en hoeveel nieuw publiek geld nodig is om ongewenste geldschaarste te voorkomen.

Zo wordt oud, aan schuld verbonden geld geleidelijk vervangen door publiek geld zonder dat huishoudens en bedrijven daarvoor nieuwe schulden hoeven aan te gaan.

Private schulden worden normaal afgelost

BeterGeld betekent niet dat alle private schulden bij de invoering worden kwijtgescholden.

Huishoudens en bedrijven blijven hun bestaande leningen volgens de afgesproken voorwaarden aflossen. Het verschil is dat het geld dat daardoor binnen het oude systeem verdwijnt, niet langer door nieuwe commerciële schuld hoeft te worden vervangen.

De Monetaire Autoriteit kan nieuw publiek geld in omloop brengen wanneer de aflossingen anders tot een tekort aan geld en algemene prijsdalingen zouden leiden. Dat kan in de eerste plaats via een negatieve monetaire bijdrage, waardoor burgers rechtstreeks geld ontvangen.

Op die manier verdwijnen oude schulden geleidelijk, terwijl de hoeveelheid geld die de samenleving nodig heeft op peil kan blijven.

Overheidsschulden krijgen een andere behandeling

Overheidsschulden verschillen van private schulden. De overheid vertegenwoordigt de samenleving en haar schuld wordt uiteindelijk gedragen door belastingbetalers. Tegelijkertijd krijgt de samenleving binnen BeterGeld via de MA zelf de bevoegdheid haar geld te scheppen.

Het is dan niet logisch dat de overheid blijvend rente betaalt aan financiële partijen om over geld te kunnen beschikken dat de publieke Monetaire Autoriteit zelf kan maken.

Daarom kan de bestaande overheidsschuld tijdens de overgang geleidelijk worden afgelost met nieuw publiek geld van de MA. Dat gebeurt niet in één keer, maar bijvoorbeeld wanneer staatsleningen hun einddatum bereiken.

De houders van die staatsleningen ontvangen het bedrag waarop zij contractueel recht hebben. De schuld verdwijnt en wordt niet vervangen door een nieuwe staatslening.

Daardoor dalen de rentelasten van de overheid en komt er structureel publieke financiële ruimte vrij.

Aflossing van de staatsschuld maakt geld vrij

Wanneer de MA geld beschikbaar stelt waarmee een aflopende staatslening wordt terugbetaald, komt dat geld terecht bij de voormalige schuldeisers van de overheid.

Dat vergroot de hoeveelheid publiek geld in de samenleving. De MA moet daarom beoordelen hoeveel ruimte daarvoor bestaat zonder de waarde van het geld aan te tasten.

De aflossing van de staatsschuld kan worden afgestemd op het geld dat elders door de aflossing van oude bankleningen verdwijnt. Ook kan zij worden verspreid over de volledige overgangsperiode.

Het doel is niet om de overheid plotseling onbeperkte bestedingsruimte te geven. Het doel is een bestaande publieke schuld gecontroleerd te vervangen door publiek geld, terwijl de totale geldhoeveelheid wordt bewaakt.

Geen vrijbrief voor nieuwe overheidsschulden

Het aflossen van bestaande staatsschulden met nieuw publiek geld mag geen uitnodiging worden om daarna opnieuw grote schulden op te bouwen.

De gewone overheidsuitgaven blijven daarom in beginsel uit belastingen worden betaald. Wanneer de overheid meer wil uitgeven, moet zij daarvoor democratisch verantwoording afleggen en uitleggen hoe die uitgaven worden gefinancierd.

De regering mag de MA niet opdragen geld te maken om begrotingstekorten te dekken. Alleen de MA beoordeelt vanuit haar hoofdtaak hoeveel geld kan worden toegevoegd of uit omloop moet worden genomen.

Wanneer de geldhoeveelheid moet groeien en de grenzen van de monetaire bijdrage onvoldoende ruimte bieden, kan een deel van het nieuwe geld via de overheid worden besteed. De democratie bepaalt dan waaraan, maar uitsluitend binnen het bedrag dat de MA monetair verantwoord acht.

Banken bouwen een nieuw bedrijfsmodel op

Tijdens de overgang moeten banken veranderen van geldscheppende instellingen in bemiddelaars die bestaand geld uitlenen.

Zij kunnen daarvoor nieuwe producten ontwikkelen waarmee geldgevers bewust geld voor kredietverlening beschikbaar stellen. Daarbij moet helder worden vermeld:

- hoelang het geld niet vrij beschikbaar is;
- waarvoor de bank het mag uitlenen;
- welk rendement mogelijk is;
- welke risico’s de geldgever loopt;
- welke garanties de bank of een sectorfonds biedt;
- wat er gebeurt wanneer leningen niet worden terugbetaald.

Veilig geld blijft op de publieke bewaarrekening. Geld dat aan een bank wordt overgedragen om rendement te behalen, is een commerciële investering.

Door die scheiding weet iedere geldgever waarvoor hij kiest.

Er kan tijdelijk te weinig krediet beschikbaar zijn

Bij de overgang naar BeterGeld kan de bereidheid om geld aan banken beschikbaar te stellen aanvankelijk kleiner zijn dan de vraag naar krediet.

Mensen moeten wennen aan het onderscheid tussen veilig bewaren en risicodragend investeren. Banken moeten vertrouwen opbouwen binnen hun nieuwe rol. Daardoor kan tijdelijk onvoldoende bestaand geld beschikbaar zijn voor zinvolle leningen aan huishoudens en bedrijven.

Om te voorkomen dat de overgang hierdoor onnodig vastloopt, mag de Monetaire Autoriteit gedurende de wettelijk vastgelegde overgangsperiode tijdelijk geld aan banken beschikbaar stellen voor kredietverlening.

Dat geld mag uitsluitend worden gebruikt voor leningen en wordt niet het vrije bezit van de bank. De bank blijft verantwoordelijk voor de beoordeling van de leningnemer en draagt volgens de overgangsregels het kredietrisico.

Deze mogelijkheid moet met mate worden gebruikt. Zij is bedoeld om een tijdelijk tekort tijdens de omschakeling op te vangen, niet om het oude systeem van bancaire geldschepping onder een andere naam voort te zetten.

Na afloop van de overgangsperiode stopt deze bevoegdheid. Banken kunnen dan uitsluitend nog geld uitlenen dat geldgevers vrijwillig beschikbaar hebben gesteld.

Tijdelijk geld moet worden terugbetaald

Het geld dat de MA tijdens de overgang aan banken beschikbaar stelt, wordt volgens een vooraf vastgesteld schema terugbetaald.

Wanneer leningnemers hun leningen aflossen, gebruiken banken die ontvangsten om hun tijdelijke verplichting tegenover de MA te verminderen. Het terugbetaalde geld kan vervolgens door de MA uit omloop worden genomen.

Hierdoor wordt de tijdelijke ondersteuning geleidelijk afgebouwd en neemt het aandeel van krediet dat met werkelijk beschikbaar gesteld spaargeld wordt gefinancierd steeds verder toe.

De einddatum en maximale omvang van deze regeling moeten vooraf in de wet staan. Verlenging mag niet eenvoudig worden, omdat een tijdelijke voorziening anders alsnog een permanent financieringskanaal kan worden.

Correctie wanneer te veel geld verdwijnt

Wanneer de terugbetaling van het tijdelijke geld aan de MA meer geld uit de samenleving haalt dan wenselijk is, kan de geldhoeveelheid te sterk afnemen.

De Monetaire Autoriteit kan dat corrigeren door nieuw geld beschikbaar te stellen aan de overheid. Dat geld komt via publieke uitgaven zonder schuld en zonder rentelast terug in de samenleving.

De MA bepaalt hoeveel geld vanuit monetair oogpunt moet worden toegevoegd. De democratie bepaalt waaraan het beschikbare bedrag wordt besteed.

Dat kan bijvoorbeeld aan zorg, infrastructuur, onderwijs, belastingverlaging of andere democratisch gekozen doelen zijn. De MA bepaalt de bestemming niet en de overheid bepaalt de omvang niet.

Zo blijven monetair beleid en politiek gescheiden, terwijl geld dat tijdens de overgang te snel verdwijnt op een beheerste manier kan terugkeren.

De monetaire bijdrage begeleidt de overgang

Naast aflossing van de staatsschuld en eventuele publieke uitgaven blijft de monetaire bijdrage het normale instrument om de geldhoeveelheid bij te sturen.

Wanneer tijdens de overgang te weinig geld beschikbaar is, kan de bijdrage negatief worden. Burgers ontvangen dan rechtstreeks een bedrag. Dat geld komt zonder schuld in omloop.

Wanneer er door de omzetting of aflossing van overheidsschulden tijdelijk te veel geld ontstaat, kan de bijdrage positief worden. Het geïnde geld wordt dan uit omloop genomen en niet opnieuw door de overheid besteed.

De bijdrage blijft binnen vooraf vastgestelde grenzen, zodat inkomens niet van jaar tot jaar sterk schommelen. Grotere correcties worden over meerdere jaren verspreid.

De geldwaarde is het kompas

Tijdens de overgang vinden verschillende processen tegelijk plaats:

- oud bankgeld verdwijnt door aflossingen;
- publiek geld komt daarvoor in de plaats;
- staatsschulden worden afgebouwd;
- banken trekken spaargeld aan voor nieuwe kredietverlening;
- de MA kan tijdelijk geld beschikbaar stellen;
- de monetaire bijdrage kan geld toevoegen of verwijderen.

Dat lijkt ingewikkeld, maar de hoofdvraag blijft steeds dezelfde:

Blijft de waarde van het geld voldoende stabiel?

Wanneer de prijzen van een breed pakket vergelijkbare goederen en diensten structureel stijgen, is mogelijk te veel geld toegevoegd. Wanneer algemene prijsdalingen ontstaan doordat geld te schaars wordt, is mogelijk te veel geld verwijderd.

De MA hoeft de volledige overgang niet vooraf tot op de euro nauwkeurig te voorspellen. Zij moet ontwikkelingen meten, voorzichtig handelen en afwijkingen in volgende perioden corrigeren.

Geen plotselinge schok voor woningbezitters

Veel huishoudens hebben een hypotheek die is afgesloten op basis van de huidige woningprijzen en financiële regels. Zij mogen niet door een abrupte stelselwijziging in problemen komen.

Bestaande hypotheken blijven daarom onder hun oorspronkelijke voorwaarden doorlopen. De overgang naar krediet met bestaand geld geldt geleidelijk voor nieuwe leningen.

Naarmate nieuw krediet werkelijk uit beschikbaar gesteld spaargeld moet worden gefinancierd, kunnen woningprijzen zich op langere termijn meer gaan richten naar inkomens en de werkelijke beschikbaarheid van geld.

Die aanpassing moet geleidelijk verlopen. Het doel is niet om woningbezitters te straffen, maar om te voorkomen dat toekomstige kopers telkens grotere schulden nodig hebben voor dezelfde woningen.

Pensioenfondsen en andere beleggers

Pensioenfondsen, verzekeraars en andere grote beleggers bezitten staatsleningen, bankobligaties en andere financiële vorderingen. Ook zij moeten zich tijdens de overgang kunnen aanpassen.

Wanneer staatsleningen worden afgelost, ontvangen deze instellingen publiek geld. Zij kunnen dat bewaren, gebruiken voor hun verplichtingen of opnieuw investeren in ondernemingen en projecten.

De overgang kan daardoor geld vrijmaken voor rechtstreekse investeringen in de werkelijke economie. Tegelijkertijd moeten pensioenfondsen voorkomen dat zij vanwege de verminderde beschikbaarheid van staatsleningen onverantwoord grote risico’s gaan nemen.

Daarom is een lange overgangsperiode belangrijk. Instellingen krijgen zo tijd om hun beleggingsbeleid te wijzigen zonder plotselinge verkoopgolven of grote prijsbewegingen te veroorzaken.

Openbaarheid en controle

Een verandering van deze omvang kan alleen slagen wanneer de samenleving kan volgen wat er gebeurt.

De MA moet daarom regelmatig openbaar maken:

- hoeveel publiek geld in omloop is;
- hoeveel oud bankgeld nog bestaat;
- hoeveel geld is toegevoegd of verwijderd;
- hoe groot de tijdelijke financiering van banken is;
- hoe de geldwaarde zich ontwikkelt;
- welke correcties worden overwogen;
- hoe de publieke bewaarrekeningen technisch worden beschermd.

De berekeningen en uitgangspunten moeten door onafhankelijke deskundigen kunnen worden gecontroleerd. Ook parlement, wetenschap, journalistiek en burgers moeten toegang hebben tot begrijpelijke informatie.

Onafhankelijkheid betekent niet dat de MA buiten iedere controle staat. Zij krijgt een machtige maar nauw begrensde taak en moet daar volledig transparant over zijn.

Het einde van de overgang

Aan het einde van de vastgestelde overgangsperiode is de scheiding voltooid.

Vanaf dat moment:

- bestaat het geld voor dagelijkse betalingen uit publiek geld;
- wordt dat geld veilig bewaard op publieke bewaarrekeningen;

- is alleen de MA bevoegd geld te scheppen of uit omloop te nemen;
- kunnen banken geen nieuw giraal geld meer maken;
- verstrekken banken uitsluitend krediet met geld dat geldgevers vrijwillig beschikbaar hebben gesteld;
- draagt de samenleving geen commerciële kredietrisico's meer;
- wordt de geldhoeveelheid niet langer afhankelijk van steeds nieuwe schulden.

Tijdelijke bevoegdheden vervallen automatisch. De MA verstrekt geen nieuw geld meer aan banken voor kredietverlening. Banken moeten volledig functioneren binnen hun nieuwe commerciële rol.

Een beheerste verandering

De overgang naar BeterGeld is ingrijpend, maar hoeft niet ontwrichtend te zijn.

Bestaande contracten worden gerespecteerd. Private schulden worden geleidelijk afgelost. Oud bankgeld wordt stap voor stap vervangen door publiek geld. De staatsschuld wordt beheerst afgebouwd en banken krijgen tijd om een nieuw bedrijfsmodel op te bouwen.

Waar tijdelijk te weinig geld of krediet ontstaat, kan de MA binnen strikte grenzen ingrijpen. Wanneer eerdere ingrepen te groot of te klein blijken, kunnen zij in volgende jaren worden gecorrigeerd.

De samenleving hoeft niet in één sprong van het ene naar het andere stelsel. Zij kan ieder jaar dichter bij een situatie komen waarin geld veilig publiek bezit is en krediet een vrijwillige commerciële afspraak tussen verantwoordelijke partijen.

De overgang is daarmee geen plotselinge breuk, maar een geleidelijke bevrijding van geld uit de schulden waarop het huidige stelsel rust.

Hoofdstuk 7 Een idee met een lange geschiedenis

Geen plotselinge ingeving

BeterGeld is als volledig ontwerp nieuw. De afzonderlijke ideeën waarop het voortbouwt, zijn dat niet.

Al bijna een eeuw denken economen, wetenschappers en maatschappelijke organisaties na over vragen die ook binnen BeterGeld centraal staan:

- Waarom mogen commerciële banken geld scheppen?
- Moet geldschepping niet een publieke taak zijn?
- Kunnen we het veilige betalingsverkeer scheiden van risicovolle kredietverlening?
- Kunnen banken functioneren zonder bij iedere lening nieuw geld te maken?
- Kan de geldhoeveelheid rechtstreeks worden bewaakt?
- Hoe voorkomen we dat risico's van banken uiteindelijk bij de samenleving terechtkomen?

De antwoorden verschillen en geen van de hier besproken economen heeft het volledige BeterGeld-plan ontworpen. Sommigen verdedigden slechts één onderdeel. Anderen kozen een andere uitwerking of hadden geheel andere maatschappelijke doelstellingen.

Toch laten hun ideeën zien dat BeterGeld niet uit het niets is ontstaan. Het bouwt voort op een lange discussie over de verhouding tussen geld, banken, overheid en samenleving.

De Grote Depressie

In de jaren twintig van de vorige eeuw groeide de kredietverlening in de Verenigde Staten sterk. Aandelen en andere bezittingen stegen in prijs en veel mensen gingen schulden aan in de verwachting dat die prijsstijgingen zouden doorgaan.

Na de beurskrach van 1929 sloeg het optimisme om. Banken kwamen in problemen, spaarders probeerden hun geld op te nemen en veel banken gingen failliet. Kredietverlening viel terug, schulden werden afgelost of oninbaar en de geldhoeveelheid kromp.

De economische neergang versterkte zichzelf. Mensen gaven minder uit, bedrijven verloren inkomsten en de werkloosheid nam toe. Terwijl prijzen en inkomens daalden, bleven veel schulden bestaan. Daardoor werden die schulden relatief zwaarder.

De crisis bracht een aantal Amerikaanse economen tot een fundamentele vraag. Moest de hoeveelheid geld waarmee de samenleving betaalde wel afhankelijk zijn van de kredietverlening en financiële gezondheid van commerciële banken?

Hun antwoord werd bekend als het Chicago Plan.

Het Chicago Plan

Het Chicago Plan werd in de jaren dertig ontwikkeld door economen die verbonden waren aan of voortkwamen uit de Universiteit van Chicago. Henry Simons was een van de belangrijkste initiatiefnemers.

Het voorstel kende verschillende versies, maar de kern was duidelijk: banken moesten voor direct opvraagbare betaaltegoeden volledige dekking aanhouden. Zij mochten die tegoeden niet gebruiken als basis voor een veel grotere hoeveelheid bankgeld.

Betaalgeld moest volledig veilig zijn en kredietverlening moest afzonderlijk worden gefinancierd.

In *A Program for Monetary Reform* uit 1939 werd voorgesteld dat betaaltegoeden werkelijk geld zouden vertegenwoordigen dat door de bank voor de rekeninghouder werd bewaard:

"Geld dat door de bank in bewaring wordt gehouden voor de rekeninghouder."
— vrij vertaald uit *A Program for Monetary Reform*

Het voorstel wilde daarmee voorkomen dat de hoeveelheid betaalgeld sterk groeide in goede tijden en instortte wanneer banken in problemen kwamen.

Het Chicago Plan werd niet ingevoerd. De Amerikaanse overheid koos voor andere maatregelen, waaronder depositogarantie, bankentoezicht en een grotere rol voor de centrale bank. De fundamentele koppeling tussen geldschepping en kredietverlening bleef echter bestaan.

Irving Fisher en 100% Money

Een van de bekendste verdedigers van het idee was de Amerikaanse econoom Irving Fisher.

Fisher was in de jaren vóór de beurskrach zelf zeer optimistisch geweest over de economie. De crisis en zijn eigen financiële verliezen brachten hem ertoe intensief te onderzoeken hoe schulden economische neergangen kunnen versterken.

In zijn theorie van schulddeflatie beschreef hij hoe aflossingen, dalende prijzen en economische krimp elkaar kunnen aanjagen. Wanneer veel partijen tegelijk hun schulden proberen te verminderen, dalen de bestedingen en prijzen. Daardoor worden de resterende schulden relatief zwaarder, wat tot nog meer problemen leidt.

In 1935 publiceerde Fisher *100% Money*. Hij wilde betaaltegoeden volledig gedekt maken en voorkomen dat commerciële banken het betaalmiddel van de samenleving naar eigen inzicht konden uitbreiden en laten krimpen.

Fisher omschreef het bestaande proces scherp als:

“De onverantwoordelijke schepping en vernietiging van betaalmiddelen door commerciële banken.”
— vrij vertaald uit *100% Money*

Zijn oplossing was dat een publieke monetaire autoriteit de hoeveelheid geld zou bepalen. Banken konden krediet blijven verlenen, maar mochten dat niet langer financieren door zelf direct opvraagbaar geld te creëren.

Fisher verwachtte dat daarmee bankruns en sterke veranderingen in de geldhoeveelheid konden worden voorkomen. Ook zag hij mogelijkheden om bij de overgang een deel van de overheidsschuld af te bouwen. Zijn voorstel vertoont daarmee duidelijke overeenkomsten met verschillende onderdelen van BeterGeld. Fishers boek *100% Money* verscheen in 1935.

Er bestaat ook een belangrijk verschil. Fisher dacht vooral in termen van honderd procent dekking van banktegoeden. BeterGeld kiest voor publiek geld op een bewaarrekening bij de Monetaire Autoriteit, dat juridisch eigendom van de rekeninghouder blijft. Het is dan geen door een bank uitgegeven tegoed dat met ander geld moet worden gedekt.

Henry Simons: geld veilig, krediet commercieel

Henry Simons wilde financiële instellingen die het betalingsverkeer verzorgen scheiden van instellingen die investeren en krediet verstrekken.

Veilig geld moest volgens deze gedachte niet afhankelijk zijn van de waarde van leningen en beleggingen. Wie geld direct beschikbaar wilde houden, moest erop kunnen vertrouwen dat het er werkelijk was. Wie rendement wilde behalen, kon geld beschikbaar stellen voor investeringen en droeg daarbij risico.

Dat onderscheid herkennen we rechtstreeks in BeterGeld:

- op de publieke bewaarrekening staat veilig geld dat eigendom blijft van de rekeninghouder;
- geld dat bewust aan een kredietbank wordt gegeven, wordt een risicodragende investering;
- verliezen uit kredietverlening blijven bij de bank en haar geldgevers;
- de samenleving hoeft het betalingsverkeer niet te redden wanneer een kredietbank failliet gaat.

De kredietverlening verdwijnt niet. Zij wordt juist werkelijk commercieel, omdat winst en verlies bij de betrokken partijen blijven.

Milton Friedman

Ook Milton Friedman, een econoom die bekendstaat als uitgesproken voorstander van vrije markten, heeft een vorm van honderd procent reservedekking verdedigd.

In *A Program for Monetary Stability* werkte hij een stelsel uit waarin instellingen voor direct opvraagbare tegoeden volledige reserves moesten aanhouden. Kredietverlening en investeringen konden vervolgens plaatsvinden via afzonderlijke financiële instellingen.

Friedman zag daarin een manier om de geldhoeveelheid stabieler te maken en tegelijkertijd minder overheidsbemoeienis met afzonderlijke krediet- en investeringsbeslissingen nodig te hebben.

Zijn redenering was interessant: juist doordat de overheid de veiligheid van banktegoeden probeert te garanderen, ontstaat steeds meer toezicht op commerciële banken. Wanneer veilig geld volledig wordt gescheiden van risicodragende kredietverlening, kan het risico weer bij de marktpartijen zelf worden gelegd.

Friedmans steun moet niet worden overdreven. In later werk beschouwde hij honderd procent reserves niet altijd als noodzakelijk en besprak hij ook andere mogelijkheden om de geldhoeveelheid te beheersen. Wel maakte het voorstel deel uit van zijn ontwerp voor een fundamenteel ander monetair stelsel. Dat wordt ook bevestigd in onderzoek van het Amerikaanse Federal Reserve System naar zijn monetaire ideeën. De Federal Reserve bespreekt hier Friedmans genuanceerde positie.

Dat een uitgesproken vrijemarkteconoom een strikte scheiding tussen geld en krediet kon verdedigen, is veelzeggend. Publieke geldschepping hoeft niet te betekenen dat de overheid bepaalt wie krediet krijgt of waaraan mensen hun geld besteden. Zij kan juist samengaan met commerciële kredietverlening waarbij marktpartijen hun eigen verantwoordelijkheid dragen.

Maurice Allais

Ook de Franse econoom Maurice Allais, die in 1988 de Nobelprijs voor Economie ontving, pleitte voor een ingrijpende hervorming van het bankwezen.

Allais wilde een helder onderscheid tussen instellingen die het betalingsverkeer verzorgen en instellingen die geld voor kredietverlening aantrekken. Direct opvraagbare tegoeden moesten volledig veilig zijn. Leningen moesten worden gefinancierd met geld dat werkelijk voor een bepaalde periode beschikbaar was gesteld.

Daarmee wilde hij voorkomen dat banken kort opvraagbaar geld combineren met langlopende en risicovolle leningen, terwijl zij tegelijkertijd door hun kredietverlening nieuw geld creëren.

Allais verschilde in veel opzichten van Fisher, Simons en Friedman. Toch kwamen zij uit bij een vergelijkbaar inzicht: geld voor betalingen en geld dat voor commerciële kredietverlening beschikbaar wordt gesteld, behoren niet op dezelfde manier te worden behandeld.

Een studie van het IMF over *narrow banking* noemt Fisher, Simons, Friedman en Allais binnen deze geschiedenis van voorstellen voor volledige reservedekking en een scheiding van bancaire functies. Het IMF-werkdocument *Should Banks Be Narrowed?* bespreekt deze voorgeschiedenis.

Geen idee van links of rechts

De genoemde economen verschilden sterk in hun opvattingen over belastingen, overheidsuitgaven, sociale zekerheid en de inrichting van de economie.

Dat is belangrijk. De vraag wie geld mag scheppen, loopt niet vanzelf langs de gebruikelijke politieke scheidslijnen.

Iemand kan publieke geldschepping verdedigen omdat hij meer democratische invloed wil. Een ander kan hetzelfde voorstel steunen omdat hij banken werkelijk commercieel wil maken en de overheid niet langer voor bankverliezen wil laten opdraaien.

BeterGeld bevat beide gedachten.

Geld is een publieke voorziening en de waarde ervan moet namens de samenleving worden bewaakt. Maar kredietverlening is een overeenkomst tussen commerciële partijen. Wanneer die partijen winst kunnen maken, moeten zij ook zelf de verliezen dragen.

Publiek geld en commerciële verantwoordelijkheid zijn geen tegenstellingen. Zij kunnen elkaar juist versterken.

Van volledige dekking naar soeverein geld

De voorstellen uit de jaren dertig gingen vooral over honderd procent dekking van banktegoeden. Later ontstond een verdergaande gedachte: waarom zouden we banktegoeden volledig laten dekken als we giraal geld ook rechtstreeks publiek geld kunnen maken?

Deze benadering wordt vaak *sovereign money*, soeverein geld of publiek geld genoemd.

Binnen zo'n stelsel bestaat het algemene betaalmiddel niet langer uit schuldbeloften van commerciële banken. Het wordt rechtstreeks uitgegeven door een publieke monetaire instelling. Banken kunnen diensten blijven aanbieden en krediet verstrekken, maar maken daarbij geen nieuw betaalgeld.

De Duitse econoom en socioloog Joseph Huber werkte deze gedachte vanaf de jaren negentig verder uit. Samen met de Britse econoom en auteur James Robertson publiceerde hij in 2000 *Creating New Money*.

Hun voorstel kent twee hoofdelementen:

- het publieke gezag krijgt het alleenrecht op de uitgifte van geld terug;
- commerciële banken mogen geen direct opvraagbaar giraal geld meer scheppen.

Huber beschrijft bovendien geldrekeningen die buiten de balans van commerciële banken staan. Banken kunnen de technische dienstverlening verzorgen, maar het geld behoort niet tot hun commerciële vermogen. Ook stelt hij dat een bank eerst geld moet aantrekken voordat zij het kan uitlenen. Huber beschrijft deze opzet in zijn uitleg van soeverein geld.

Dat komt dicht bij BeterGeld. Het verschil is onder andere dat de publieke bewaarrekening bij BeterGeld rechtstreeks bij de Monetaire Autoriteit wordt aangehouden. Daarnaast kent BeterGeld eigen regels voor de monetaire bijdrage, digitale diefstal, failliete kredietbanken en de tienjarige overgang.

Het Chicago Plan opnieuw doorgerekend

In 2012 brachten de economen Jaromír Beneš en Michael Kumhof het IMF-werkdocument *The Chicago Plan Revisited* uit.

Zij gebruikten een economisch model om te onderzoeken wat er zou kunnen gebeuren wanneer banken voor hun betaaltegoeden volledige reserves moesten aanhouden en de overheid de geldschepping overnam.

Binnen hun model kwamen zij onder meer tot de mogelijkheid van:

- een sterke vermindering van publieke en private schulden;
- minder schommelingen in de economische ontwikkeling;
- het verdwijnen van het risico op bankruns bij volledig gedekte tegoeden;
- een betere beheersing van de geldhoeveelheid;
- lagere rentelasten.

Deze uitkomsten moeten zorgvuldig worden gelezen. Het ging om een theoretisch model met bepaalde aannames. Het onderzoek bewijst niet dat iedere variant van monetaire hervorming automatisch deze resultaten zal opleveren.

Ook was het een werkdocument van twee IMF-onderzoekers, geen officieel beleidsstandpunt van het Internationaal Monetair Fonds.

Het belang ervan ligt ergens anders. Twee professionele economen toonden aan dat het Chicago Plan niet alleen een historisch curiosum is. Het kan met moderne economische modellen worden onderzocht en levert

serieuze vragen op over schulden, stabiliteit en geldschepping. The Chicago Plan Revisited is als IMF-werkdocument gepubliceerd.

Positive Money

Na de financiële crisis van 2008 nam de maatschappelijke belangstelling voor geldschepping opnieuw toe.

In het Verenigd Koninkrijk werd in 2010 Positive Money opgericht. De organisatie wilde begrijpen hoe het financiële stelsel aan de crisis had bijgedragen en bracht de geldscheppende rol van commerciële banken onder de aandacht.

Positive Money legde in begrijpelijke taal uit dat banken bij het verstrekken van leningen nieuwe banktegoeden creëren. De organisatie pleitte in haar oorspronkelijke hervormingsvoorstellen voor een stelsel waarin alleen de centrale bank nieuw geld kan uitgeven.

Daarnaast wilde zij het betalingsverkeer losmaken van de commerciële risico's van banken. Daarmee bracht zij ideeën die eerder vooral in economische boeken en wetenschappelijke discussies voorkwamen onder de aandacht van burgers, journalisten en politici.

Positive Money bleef niet alleen een Britse discussieclub. Er ontstonden contacten en verwante organisaties in verschillende landen. Geldschepping werd in 2014 voor het eerst in ongeveer 170 jaar uitgebreid besproken in het Britse parlement. Positive Money beschrijft zijn ontstaan en ontwikkeling op zijn eigen website.

De organisatie heeft haar werkterrein later verbreed en houdt zich ook bezig met ongelijkheid, klimaat, centrale banken en financiële uitsluiting. BeterGeld hoeft al die standpunten niet over te nemen om de betekenis van Positive Money voor het debat over geldschepping te erkennen.

Stichting Ons Geld

In Nederland werd in 2012 Stichting Ons Geld opgericht als zusterorganisatie van Positive Money.

De stichting wilde kennis verspreiden over de werking van het geldstelsel en het publieke debat over geldschepping bevorderen. Zij stelde een eenvoudige maar fundamentele vraag centraal: waarom wordt het grootste deel van ons geld door commerciële banken gemaakt?

In samenwerking met theatergroep De Verleiders en andere initiatiefnemers kwam het Burgerinitiatief Ons Geld tot stand. Het initiatief riep de Tweede Kamer op het geldstelsel en de geldschepping wettelijk te regelen en de geldschepping weer in het algemeen belang te brengen.

Het onderwerp bereikte daarmee het parlement. Wat lang werd gezien als een technische aangelegenheid voor banken en centrale banken, werd opnieuw een democratische vraag.

Stichting Ons Geld schreef in haar eigen doelstelling te streven naar:

> "Een maatschappelijk verantwoord en dienend geldstelsel."

Die formulering sluit nauw aan bij de kern van BeterGeld: het geldstelsel moet de samenleving dienen en niet andersom. Stichting Ons Geld beschrijft haar geschiedenis en doelstellingen in deze brochure.

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

Het Burgerinitiatief Ons Geld leidde niet onmiddellijk tot een nieuw geldstelsel. Het zorgde er wel voor dat de Tweede Kamer de fundamentele vragen niet langer volledig kon negeren.

Naar aanleiding van het debat verzocht de Kamer de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, de WRR, de werking van het geldstelsel en alternatieve vormen van geldschepping te onderzoeken.

In 2019 verscheen het rapport *Geld en schuld: De publieke rol van banken*.

De WRR nam het soeverein-geldvoorstel niet volledig over. De raad wees ook op risico's en onzekerheden van een ingrijpende stelselwijziging. Toch was de analyse duidelijk. Volgens de WRR waren er te weinig remmen op geldschepping en kredietverlening, was het schuldniveau ongewenst hoog en was het publieke karakter van het bankwezen onvoldoende verankerd.

De raad stelde bovendien voor de mogelijkheid te creëren van een instelling die zich uitsluitend met betalen en sparen bezighoudt.

Daarmee erkende een belangrijk onafhankelijk adviesorgaan van de Nederlandse regering dat het geldstelsel geen neutraal technisch gegeven is. De inrichting ervan heeft gevolgen voor schulden, financiële stabiliteit en de publieke belangen van de samenleving. De WRR vat de conclusies en de aanleiding van het rapport hier samen.

Centrale banken leggen geldschepping inmiddels openlijk uit

Een belangrijk onderdeel van het debat was lange tijd de vraag hoe banken geld maken.

Veel mensen leerden dat banken spaargeld verzamelen en dat vervolgens uitlenen. In 2014 publiceerde de Bank of England een artikel waarin zij duidelijk uitlegde dat deze voorstelling niet klopt.

De centrale bank schreef:

“Wanneer een bank een lening verstrekt, creëert zij tegelijkertijd een overeenkomstig banktegoed.”
— vrij vertaald uit *Money Creation in the Modern Economy*

De Bank of England legde ook uit dat banken niet simpelweg het geld uitlenen dat spaarders eerder hebben gestort. Kredietverlening creëert het banktegoed dat de leningnemer kan besteden. De volledige uitleg staat in Money Creation in the Modern Economy.

Deze publicatie betekent niet dat de Bank of England voorstander is van BeterGeld. De bank verdedigt het bestaande stelsel en legt uit welke beperkingen banken bij hun geldschepping ondervinden.

De betekenis is dat het uitgangspunt van onze analyse niet geheimzinnig of complotterig is. Dat commerciële banken bij kredietverlening geld creëren, wordt door centrale banken zelf beschreven.

De discussie gaat daarom niet meer over de vraag óf banken geld maken. De werkelijke vraag is of we het geldstelsel op die manier willen blijven inrichten.

Wat al deze voorstellen gemeen hebben

De besproken economen en organisaties verschillen sterk van elkaar. Toch keren enkele gedachten steeds terug.

Ten eerste wordt geld voor dagelijkse betalingen gezien als iets anders dan geld dat bewust voor investeringen beschikbaar wordt gesteld.

Ten tweede wordt erkend dat de geldschepping van commerciële banken economische schommelingen kan versterken. In goede tijden ontstaan veel krediet en geld; in slechte tijden vallen beide terug.

Ten derde bestaat de gedachte dat een publieke instelling de geldhoeveelheid beter rechtstreeks kan bewaken dan haar indirect via commerciële kredietverlening en rente te proberen beïnvloeden.

Ten vierde blijft kredietverlening mogelijk. Geen van deze voorstellen vereist dat ondernemingen of huishoudens nooit meer kunnen lenen. Het verschil is dat kredietverlening niet automatisch ook geldschepping hoeft te zijn.

Ten vijfde ligt achter de voorstellen een democratische vraag: wie behoort de bevoegdheid te hebben het algemene betaalmiddel van de samenleving te maken?

Wat BeterGeld toevoegt

BeterGeld neemt niet één bestaand voorstel over. Het brengt verschillende inzichten samen en voegt daar eigen keuzes aan toe.

Van het Chicago Plan en Irving Fisher herkennen we de scheiding tussen geldschepping en kredietverlening.

Van Henry Simons en Milton Friedman herkennen we het onderscheid tussen veilig geld en commerciële financiële activiteiten.

Van de soeverein-geldbenadering herkennen we publiek giraal geld dat niet als schuld van een commerciële bank bestaat.

Van Positive Money en Stichting Ons Geld herkennen we het uitgangspunt dat geldschepping een publieke en democratische kwestie is.

BeterGeld voegt daar onder meer aan toe:

- een Monetaire Autoriteit met als hoofdtaak het bewaken van de geldwaarde;
- een publieke bewaarrekening bij de MA waarop het geld juridisch eigendom van de rekeninghouder blijft;
- een grondwettelijk verbod voor overheid, MA en andere instanties om dat geld voor eigen doeleinden te gebruiken;
- een monetaire bijdrage waarmee geld rechtstreeks aan burgers kan worden uitgekeerd of uit omloop kan worden genomen;
- bescherming tegen aantoonbare digitale diefstal zonder een technische bevoegdheid om geld elders op afstand te blokkeren of ongeldig te maken;
- kredietbanken die alleen geld uitlenen dat geldgevers bewust voor dat doel beschikbaar stellen;
- volledige verantwoordelijkheid van banken en geldgevers voor hun commerciële risico's;
- het vervallen van de vorderingen van een kredietbank wanneer die bank door onverantwoord handelen ophoudt te bestaan;
- een geleidelijke overgang waarin oud bankgeld door publiek geld wordt vervangen;
- de mogelijkheid om productiviteitsgroei te gebruiken voor meer welzijn en vrije tijd in plaats van voor noodzakelijke productiegroei.

Juist die combinatie maakt BeterGeld tot een eigen voorstel.

Geen beroep op gezag

De steun van bekende economen voor onderdelen van monetaire hervorming bewijst niet dat BeterGeld juist is.

Economen kunnen zich vergissen. Modellen kunnen belangrijke omstandigheden missen en een plan dat op papier goed werkt, kan in de praktijk onverwachte gevolgen hebben.

Ook bestaat er aanzienlijke kritiek op full-reserve banking en soeverein geld. Tegenstanders vrezen onder andere kredietschaarste, te veel macht voor een monetaire autoriteit, politieke beïnvloeding en problemen tijdens de overgang.

Die bezwaren moeten serieus worden genomen. BeterGeld probeert daarop te antwoorden met begrensde bevoegdheden, publieke controle, een lange overgangsperiode en een duidelijke scheiding tussen monetair beleid en politieke bestedingskeuzes.

Bekende namen zijn daarom geen vervanging voor argumenten.

Zij laten wel zien dat de vragen achter BeterGeld al bijna een eeuw worden gesteld door mensen met zeer verschillende economische en politieke opvattingen.

Een idee dat blijft terugkeren

Het Chicago Plan ontstond na de Grote Depressie. Positive Money en Stichting Ons Geld kwamen voort uit de onvrede na de financiële crisis van 2008. Het Nederlandse parlement liet vervolgens alternatieve geldstelsels onderzoeken.

Na iedere grote crisis komt dezelfde vraag terug: waarom is het geld van de samenleving zo nauw verbonden met commerciële schulden en de risico's van banken?

Zodra de economie zich herstelt, verdwijnt die vraag weer naar de achtergrond. Banken worden aan nieuwe regels onderworpen, garanties worden uitgebreid en het bestaande systeem gaat verder. De fundamentele koppeling tussen geldschepping en kredietverlening blijft bestaan.

Dat het idee steeds terugkeert, betekent niet automatisch dat het moet worden ingevoerd. Het betekent wel dat het onderliggende probleem nooit werkelijk is opgelost.

BeterGeld is daarom geen losstaand hersenspinsel van een enkeling. Het is een nieuwe uitwerking van een idee dat al generaties lang broeit:

Geld is een publieke voorziening. Krediet is een commerciële afspraak. Die twee hoeven niet door elkaar te lopen.

Hoofdstuk 8 Ander geld, een beter geldstelsel?

De zoektocht naar alternatieven

Het huidige geldstelsel is niet het enige denkbare stelsel. Overal ter wereld zoeken mensen naar andere manieren om te betalen, waarde te bewaren en onderlinge handel mogelijk te maken.

Sommige initiatieven willen geld onafhankelijk maken van overheden en centrale banken. Andere willen lokale ondernemingen ondersteunen, rente vermijden of internationale betalingen versnellen. Weer andere gebruiken nieuwe techniek om bestaand geld op een andere manier over te dragen.

Bitcoin, XRP, stablecoins en de Florijn worden allemaal weleens alternatief geld genoemd. Toch verschillen ze fundamenteel van elkaar.

Een nieuw betaalmiddel is bovendien nog geen nieuw geldstelsel. Wanneer een digitale munt één-op-één aan de euro is gekoppeld, verandert de techniek van het betalen, maar niet noodzakelijk de manier waarop de onderliggende waarde ontstaat. Wanneer een cryptomunt een geheel eigen waarde heeft, kan zij onafhankelijk zijn van banken, maar daardoor juist sterk in prijs veranderen.

De vraag is daarom niet alleen of een alternatief vernieuwend is. De werkelijke vraag luidt:

Welk probleem lost het op — en van welk bestaand probleem blijft het afhankelijk?

Wanneer is iets goed geld?

In hoofdstuk 2 zagen we dat geld drie belangrijke functies vervult:

- het is een middel waarmee we kunnen betalen;
- het is een rekeneenheid waarmee we waarden vergelijken;
- het is een bewaarmiddel waarmee we koopkracht naar later verplaatsen.

Een geldvorm kan uitstekend zijn in één functie en tekortschieten in een andere.

Een digitaal bezit kan bijvoorbeeld snel over de wereld worden verstuurd, maar door sterke koersschommelingen ongeschikt zijn om salarissen of winkelprijzen in uit te drukken. Een lokale munt kan de handel tussen plaatselijke ondernemers bevorderen, maar buiten het eigen netwerk nauwelijks worden gebruikt.

Om de alternatieven eerlijk met elkaar te vergelijken, stellen we bij ieder initiatief dezelfde vragen:

- Wie maakt het geld?
- Hoe komt het in omloop?
- Wie bepaalt hoeveel ervan bestaat?
- Kan de hoeveelheid aan economische veranderingen worden aangepast?
- Wie bewaakt de waarde?
- Is het geld zelf een schuld of vordering?
- Wie draagt het risico bij verlies of faillissement?
- Kan het voor dagelijkse betalingen worden gebruikt?
- Kunnen betalingen zonder centrale toestemming plaatsvinden?
- Kunnen transacties worden gevolgd of geblokkeerd?
- Blijft het afhankelijk van euro’s, dollars of commerciële banken?
- Wie profiteert van de eerste uitgifte?

Geen enkele geldvorm hoeft op alle punten perfect te zijn. Maar deze vragen maken wel duidelijk wat een initiatief werkelijk verandert.

Contant geld

Munten en bankbiljetten zijn de bekendste vorm van publiek geld.

Een eurobiljet is geen vordering op een commerciële bank. Wie het biljet in handen heeft, kan het rechtstreeks aan iemand anders geven. Voor de betaling is geen toestemming van een bank of betaaldienstverlener nodig.

Contant geld heeft belangrijke voordelen:

- het is publiek geld;
- een commerciële bank kan het niet door haar faillissement laten verdwijnen;
- het werkt zonder elektriciteit of internet;
- betalingen kunnen anoniem plaatsvinden;
- bankbiljetten kunnen niet op afstand worden geblokkeerd;
- vrijwel iedereen kan begrijpen hoe het werkt.

Daar staan nadelen tegenover. Contant geld is minder geschikt voor betalingen op grote afstand en het bewaren of vervoeren van grote bedragen. Bij verlies of diefstal kan de eigenaar doorgaans niet bewijzen welke bankbiljetten van hem waren. Het geld kan dan niet eenvoudig worden teruggegeven.

Contante euro's staan bovendien niet los van het overige eurostelsel. De waarde van een bankbiljet beweegt mee met de waarde van de euro. Wanneer de euro door algemene geldontwaarding minder kan kopen, geldt dat ook voor het biljet.

Contant geld biedt dus vrijheid en privacy bij het betalen, maar verandert niet de manier waarop het grootste deel van de euro's in omloop ontstaat.

Bitcoin

Bitcoin werd in 2009 ingevoerd als een elektronisch betaalsysteem waarmee gebruikers rechtstreeks waarde aan elkaar kunnen overdragen. Er is geen centrale bank of onderneming die iedere betaling verwerkt.

Transacties worden opgenomen in een openbaar en gezamenlijk register: de blockchain. Computers binnen het netwerk controleren volgens vaste regels of bitcoins werkelijk beschikbaar zijn en niet tweemaal worden uitgegeven.

Nieuwe bitcoins komen volgens een vooraf vastgelegd schema in omloop. De beloning voor het verwerken van nieuwe blokken wordt ongeveer iedere vier jaar gehalveerd. Uiteindelijk zullen er niet meer dan ongeveer 21 miljoen bitcoins bestaan. Niemand kan zelfstandig besluiten daar extra bitcoins aan toe te voegen. Bitcoin beschrijft deze vaste bovengrens en de periodieke halvering.

Dat is een radicale breuk met het huidige bankgeld. Een commerciële bank kan geen bitcoins maken door een lening in haar administratie te boeken. Ook een regering of centrale bank kan de hoeveelheid niet naar eigen inzicht vergroten.

De sterke kanten van Bitcoin

Bitcoin heeft enkele bijzondere eigenschappen:

- het netwerk kent geen centrale uitgever;
- de maximale hoeveelheid ligt in de regels vast;
- bitcoins kunnen wereldwijd worden overgedragen;
- een gebruiker kan zijn bezit zelf beheren;
- voor het openen van een bitcoinportemonnee is geen gewone bankrekening nodig;
- niemand kan een centrale beheerder opdracht geven extra bitcoins te maken;
- de geldhoeveelheid is niet rechtstreeks verbonden aan commerciële kredietverlening.

Bitcoin laat daarmee zien dat digitale waarde kan worden overgedragen zonder dat één bank de administratie beheert.

Het netwerk is bovendien moeilijk eenzijdig te veranderen. Een aanpassing van de regels vereist brede aanvaarding onder de deelnemers. Dat beschermt tegen een bestuurder die op eigen gezag extra geld wil creëren.

Voor mensen die vooral wantrouwig zijn tegenover overheden, banken en centrale instellingen is dat een aantrekkelijk uitgangspunt.

De beperkingen van Bitcoin

Dezelfde eigenschappen die Bitcoin onafhankelijk maken, veroorzaken ook beperkingen.

Er is geen instelling met de taak de waarde van Bitcoin stabiel te houden. Wanneer de vraag sterk stijgt terwijl het aanbod nauwelijks kan meegroeien, kan de koers omhoogschieten. Wanneer het vertrouwen daalt, kan de koers even snel terugvallen.

Daardoor is Bitcoin moeilijk als vaste rekeneenheid te gebruiken. Een bakker die een brood vandaag in bitcoin prijst, kan morgen ontdekken dat dezelfde hoeveelheid bitcoin in euro's veel meer of minder waard is. Ook salarissen, huren en langlopende contracten worden onzeker wanneer de rekeneenheid sterk verandert.

De vaste bovengrens houdt bovendien geen rekening met de omvang van de samenleving of met de hoeveelheid goederen en diensten die zij kan voortbrengen. Wanneer steeds meer mensen dezelfde begrensde hoeveelheid bitcoin willen gebruiken, kan iedere bitcoin in waarde stijgen. Dat beloont het vasthouden ervan en kan bestedingen ontmoedigen.

Bitcoin is dus niet regelbaar in de betekenis die BeterGeld aan dat woord geeft. De hoeveelheid kan niet door een Monetaire Autoriteit worden aangepast om de geldwaarde rond een stabiele nullijn te houden.

Ook zijn bitcoinbetalingen niet volledig anoniem. De blockchain bevat een openbaar en blijvend overzicht van transacties. Namen staan daar niet rechtstreeks bij, maar wanneer een adres aan een persoon wordt gekoppeld, kan een groot deel van diens betalingsgeschiedenis zichtbaar worden.

Wie de toegangssleutel tot zijn bitcoins verliest, kan het bezit definitief kwijtraken. Er is geen publieke instelling die na aantoonbare diefstal of een technische fout het saldo herstelt.

Het netwerk gebruikt daarnaast *proof of work*. Daarbij leveren computers rekenwerk om het register te beveiligen. Het energiegebruik is geen toevallige bijwerking, maar onderdeel van de manier waarop wordt voorkomen dat transacties achteraf worden gewijzigd. Bitcoin legt zelf uit dat energie voor deze beveiliging wordt gebruikt.

Bitcoin kan daarmee een zelfstandig digitaal bezit en betaalmiddel zijn. Het biedt echter geen mechanisme voor een stabiele geldwaarde en geen publieke bescherming van de gebruiker.

Ripple en XRP

Ripple en XRP worden vaak als dezelfde zaak aangeduid, maar dat is niet helemaal juist.

Ripple is een onderneming die technologie voor internationale betalingen ontwikkelt. De XRP Ledger is een digitaal netwerk en XRP is het bijbehorende digitale bezit. XRP kan rechtstreeks tussen gebruikers worden verzonden en kan dienen als brug tussen verschillende valuta. Ripple omschrijft XRP als de digitale brugvaluta van de XRP Ledger.

Het doel verschilt daarmee van Bitcoin. Bitcoin wil vooral rechtstreekse digitale waardeoverdracht zonder centrale uitgever mogelijk maken. XRP richt zich sterker op snelle verwerking en uitwisseling tussen verschillende geldsoorten.

De hoeveelheid XRP is begrensd op honderd miljard eenheden. Er vindt geen mijnproces plaats waarbij voortdurend nieuwe XRP wordt gemaakt. De XRP Ledger vermeldt deze maximale hoeveelheid.

De voordelen zijn:

- snelle internationale overdracht;
- relatief lage transactiekosten;

- geen energie-intensief mijnproces zoals bij Bitcoin;
- bruikbaarheid als tussenstap bij de omzetting van valuta;
- een technisch netwerk dat betalingen snel kan verwerken.

Maar XRP lost de kernvraag van BeterGeld niet op. Er is geen Monetaire Autoriteit die de hoeveelheid afstemt op de werkelijke economie of de waarde van XRP bewaakt. De marktprijs kan sterk stijgen en dalen.

Wanneer XRP vooral wordt gebruikt om euro's, dollars en andere valuta sneller uit te wisselen, verbetert het de betalingsinfrastructuur. Het verandert dan niet hoe die euro's en dollars zelf zijn ontstaan.

Een snellere brug tussen bestaande geldsoorten is nuttig, maar is nog geen nieuw geldstelsel.

Stablecoins

Stablecoins zijn digitale munten waarvan de waarde gekoppeld wordt aan een officiële munt of een ander bezit. De bekendste zijn gekoppeld aan de Amerikaanse dollar, maar er bestaan ook eurovarianten.

Een uitgever kan bijvoorbeeld beloven dat één digitale munt altijd tegen één euro kan worden ingewisseld. Daarvoor houdt de uitgever geld of andere financiële bezittingen als dekking aan.

Het voordeel is duidelijk. De gebruiker krijgt de snelheid en programmeerbaarheid van een digitaal betaalmiddel zonder de grote koersschommelingen van Bitcoin of XRP.

Stablecoins kunnen nuttig zijn voor:

- betalingen binnen digitale handelsplatforms;
- snelle internationale overdrachten;
- automatische betalingen via computerprogramma's;
- handel waarbij directe digitale afwikkeling gewenst is.

Maar hun stabiliteit is geleend.

Een euro-stablecoin blijft één euro waard zolang de uitgever de belofte kan nakomen en gebruikers vertrouwen dat de dekking werkelijk aanwezig is. Wanneer de euro zelf koopkracht verliest, verliest de stablecoin mee.

De gebruiker moet bovendien vertrouwen op:

- de financiële gezondheid van de uitgever;
- de aanwezigheid en kwaliteit van de dekking;
- de banken waar de reserve wordt bewaard;
- de mogelijkheid de munt werkelijk in euro's om te wisselen;
- het toezicht op de organisatie.

De techniek kan nieuw zijn, terwijl de onderliggende dekking bestaat uit gewone banktegoeden en staatsobligaties. De stablecoin blijft dan verbonden aan het bestaande financiële stelsel. De Europese Centrale Bank wijst erop dat dergelijke munten juist zijn ontwikkeld om de koersschommelingen van ongedekte cryptoactiva te verminderen, maar daardoor ook verbindingen met traditionele financiële instellingen krijgen. De ECB bespreekt deze werking en risico's.

Een stablecoin kan een efficiënter betaalmiddel zijn. Hij maakt de onderliggende euro of dollar niet schuldenvrij en geeft de samenleving geen nieuwe zeggenschap over de geldschepping.

De Florijn

De Florijn is een Nederlands complementair betaalmiddel dat naast de euro wordt gebruikt. Het initiatief wil vooral rentevrije handel en kredietverlening binnen een netwerk van deelnemers mogelijk maken.

Florijnen kunnen tussen aangesloten rekeninghouders worden overgemaakt en er zijn ook Florijnbiljetten uitgegeven. Binnen het netwerk wordt één Florijn behandeld als ongeveer één euro. Florijnen konden bovendien via een wisselbeurs tegen euro's worden gekocht en verkocht.

Een belangrijk deel van de Florijnen komt volgens de eigen uitleg in omloop als rentevrij krediet. De stichting achter het initiatief schrijft dat zij het geld boekhoudkundig op een vergelijkbare manier schept als een bank, maar zonder rente. Een brochure over de Florijn beschrijft deze rentevrije kredietschepping.

Dat levert duidelijke voordelen op:

- deelnemers kunnen zonder rentelast krediet ontvangen;
- het geld kan binnen het netwerk van lokale ondernemers blijven circuleren;
- de Florijn stimuleert deelnemers bij elkaar te kopen;
- mensen worden zich bewust van het feit dat geld een maatschappelijke afspraak is;
- het netwerk kan handel mogelijk maken wanneer gewone euro's schaars zijn.

Maar ook de beperkingen zijn belangrijk.

De Florijn wordt weliswaar zonder rente als krediet verstrekt, maar ontstaat nog steeds als schuld. De leningnemer krijgt Florijnen en moet die later terugbetalen. Geldschepping en kredietverlening blijven daardoor met elkaar verbonden.

Rentevrije kredietverlening heeft bovendien een praktisch probleem. Wie bestaand geld uitleent, kan dat geld ook zonder kredietrisico bewaren. Zonder rente of een andere vergoeding ontvangt de geldgever niets voor het tijdelijk afstaan van zijn geld en voor het risico dat de lening niet wordt terugbetaald. De prikkel om krediet beschikbaar te stellen wordt daardoor klein. Wil een rentevrij stelsel toch voldoende krediet bieden, dan moet het risico op een andere manier worden gedragen of afgedekt. Anders dreigt juist een tekort aan vrijwillig beschikbaar gesteld krediet.

De Florijn gebruikt de euro bovendien als waardemaatstaf. Wanneer één Florijn gelijk wordt gesteld aan één euro, beweegt de waarde van de Florijn mee met die van de euro. Verliest de euro koopkracht, dan voorkomt de koppeling niet dat ook de Florijn minder kan kopen.

Wanneer Florijnen met euro's worden gekocht of weer in euro's worden omgewisseld, blijft het systeem daarnaast praktisch verbonden met eurorekeningen en commerciële banken. Een Nederlandse rechtszaak over de organisatie beschreef onder meer de wisselbaarheid met euro's en de voor dat doel aangehouden eurorekening.

De Florijn vervangt dus rentedragende kredietschepping door een vorm van rentevrije kredietschepping. Dat kan de rentelast voor deelnemers verminderen, maar maakt geldschepping en schuld niet van elkaar los. Ook bestaat er geen onafhankelijke autoriteit die de totale hoeveelheid Florijnen rechtstreeks afstemt op een stabiele geldwaarde.

De Florijn is daarmee een interessant aanvullend betaal- en kredietnetwerk. Het vormt geen volledige vervanging van het nationale geldstelsel.

Lokale munten en handelsnetwerken

Naast de Florijn bestaan veel lokale en regionale betaalmiddelen. Sommige kunnen voor euro's worden gekocht. Andere ontstaan wanneer deelnemers elkaar goederen of diensten leveren.

Ook bestaan er zakelijke verrekennetwerken. Een onderneming die binnen zo'n netwerk iets verkoopt, krijgt een tegoed waarmee zij later bij een andere deelnemer kan kopen. Niet iedere transactie hoeft dan met gewone euro's te worden betaald.

Dergelijke systemen kunnen:

- lokale handel bevorderen;
- kleine ondernemingen met elkaar verbinden;
- geld langer binnen een regio laten circuleren;
- samenwerking stimuleren;
- tijdelijk een tekort aan officieel geld opvangen;
- mensen bewuster laten kiezen waar zij kopen.

Het succes hangt echter af van het netwerk. Een tegoed is alleen bruikbaar wanneer voldoende deelnemers het accepteren en er producten of diensten voor aanbieden.

Belastingen, lonen, pensioenen, internationale handel en grote investeringen blijven doorgaans in euro's plaatsvinden. Daardoor blijft de lokale munt uiteindelijk naast het bestaande geldstelsel functioneren in plaats van het te vervangen.

Tijdbanken

Een bijzondere vorm van onderlinge verrekening is de tijdbank.

Deelnemers drukken de waarde van een dienst niet uit in euro's, maar in tijd. Iemand helpt bijvoorbeeld twee uur in een tuin en ontvangt daarvoor twee tijdseenheden. Die kunnen later worden gebruikt om hulp van iemand anders te krijgen.

Het voordeel is dat mensen diensten kunnen uitwisselen zonder eerst over gewoon geld te beschikken. Ook werk dat in de gewone economie weinig betaalt, kan binnen een tijdbank zichtbaar en waardevol worden.

Maar tijd is niet voor iedere economische activiteit een bruikbare rekeneenheid. Een uur werk zegt niets over de benodigde opleiding, verantwoordelijkheid, machines, materialen of schaarste. Een medische behandeling, woning of computer kan niet eenvoudig uitsluitend in arbeidsuren worden uitgedrukt.

Tijdbanken zijn daarom vooral geschikt als aanvulling voor onderlinge hulp en lokale dienstverlening. Zij vormen geen volledig geldstelsel voor een moderne, ingewikkelde economie.

Goud en ander goederengeld

Sommige mensen willen terug naar geld dat door goud of een andere schaarse grondstof wordt gedekt.

Goud heeft eigenschappen die het eeuwenlang geschikt maakten als geld. Het is duurzaam, deelbaar, herkenbaar en relatief schaars. Een overheid of bank kan niet zonder meer extra goud maken.

Daarmee lijkt goud een bescherming tegen onbeperkte geldschepping.

Maar de hoeveelheid goud groeit niet automatisch mee met wat de samenleving kan produceren. Nieuwe goudvondsten kunnen de geldhoeveelheid beïnvloeden zonder dat de economie daarom extra goederen of diensten heeft voortgebracht. Omgekeerd kan een groeiende economie te maken krijgen met een tekort aan betaalmiddelen wanneer de hoeveelheid goud nauwelijks toeneemt.

Ook moet iemand het goud bewaren, wegen en controleren. Zodra mensen in plaats van het goud zelf papieren of digitale bewijzen gaan gebruiken, ontstaat opnieuw de vraag of de uitgever werkelijk voldoende dekking bezit. De geschiedenis laat zien hoe gemakkelijk zulke bewijzen uiteindelijk vaker kunnen worden uitgegeven dan er goud aanwezig is.

Een gouden munt kan waarde bewaren. Goud biedt echter geen flexibel mechanisme om de hoeveelheid geld af te stemmen op de samenleving.

De digitale euro

De digitale euro wordt ontwikkeld als een mogelijke digitale vorm van publiek centralebankgeld. Hij is bedoeld als aanvulling op munten en bankbiljetten, niet als nieuwe munt naast de euro.

Dat onderscheid is belangrijk. Een digitale euro blijft een euro. Zijn waarde wordt niet zelfstandig bepaald en hij verandert niet automatisch hoe commercieel bankgeld wordt gemaakt.

De digitale euro kan wel een belangrijke vernieuwing zijn. Burgers krijgen daarmee toegang tot digitaal publiek geld in plaats van uitsluitend tot tegoeden bij commerciële banken.

Volgens de plannen moet hij zowel online als offline kunnen worden gebruikt. Offline betalingen kunnen rechtstreeks tussen twee apparaten plaatsvinden, bijvoorbeeld tussen telefoons of chipkaarten. De persoonlijke transactiegegevens zouden dan alleen bij de betaler en ontvanger bekend zijn. De ECB beschrijft deze offline betalingen en de beoogde privacy.

Dat vertoont duidelijke overeenkomsten met BeterGeld:

- het is publiek digitaal geld;
- betalingen kunnen zonder internetverbinding plaatsvinden;
- een kaart kan ook zonder smartphone worden gebruikt;
- offline betalingen kunnen een privacy bieden die op contant geld lijkt;
- het betalingsverkeer wordt minder afhankelijk van niet-Europese bedrijven.

Maar de digitale euro is vooralsnog geen hervorming van het volledige geldstelsel.

Wat de digitale euro niet verandert

Als commerciële banken naast de digitale euro geld blijven creëren wanneer zij leningen verstrekken, blijft de kern van het huidige stelsel bestaan.

Ook zijn belangrijke ontwerpvragen nog politiek en technisch in ontwikkeling:

- mogen burgers onbeperkte bedragen in digitale euro's aanhouden?
- wordt toegang geregeld via commerciële banken en betaaldienstverleners?
- kunnen tegoeden of betaalmiddelen op afstand worden geblokkeerd?
- welke gegevens worden bij online betalingen bewaard?
- gelden er maximale bedragen voor offline betalingen?
- blijft contant geld werkelijk beschikbaar?
- worden burgers rechtstreeks eigenaar van digitaal publiek geld?
- kan het ontwerp later zonder instemming van burgers worden veranderd?

Bij de beoogde offline digitale euro wordt geld eerst naar een apparaat overgebracht. De betaling vindt daarna rechtstreeks tussen apparaten plaats. De techniek lijkt daarmee op digitaal contant geld. De ECB onderzoekt daarvoor zowel telefoons als smartcards met beveiligde chips. Het technische voortgangsrapport beschrijft overdracht tussen apparaten en opslag op de chip.

Toch blijft de digitale euro onderdeel van het bestaande Eurosysteem. Hij heeft niet als doel geldschepping en kredietverlening volledig van elkaar los te maken.

De digitale euro kan dus een nuttige stap richting publiek digitaal geld zijn, maar vormt op zichzelf nog geen BeterGeld.

De digitale chipkaart van BeterGeld

BeterGeld kent eveneens digitaal contant geld, maar legt de eigenschappen ervan vooraf principieel vast.

Het geld wordt vanuit de publieke bewaarrekening op een beveiligde chipkaart gezet. Het bedrag verdwijnt daarbij van de rekening en bestaat vervolgens uitsluitend op de kaart. Het kan dus niet tegelijkertijd op beide plaatsen worden uitgegeven.

Bij een betaling wordt de digitale waarde rechtstreeks van de ene kaart naar de andere overgedragen. Er is geen internetverbinding nodig en de Monetaire Autoriteit, een bank of een betaaldienstverlener ontvangt geen transactieregistratie.

De chipkaart is de digitale portemonnee.

Dat biedt dezelfde belangrijke eigenschappen als bankbiljetten:

- het geld is publiek;
- de betaling is anoniem;
- niemand hoeft vooraf toestemming te geven;
- er is geen commerciële bankrekening nodig;
- betalingen blijven mogelijk bij internet- of systeemstoringen;
- het geld kan niet op afstand worden geblokkeerd of ongeldig gemaakt.

Daar staat hetzelfde risico als bij contant geld tegenover. Wie een anonieme kaart verliest, kan niet bewijzen welk geld erop stond. Volledige anonimiteit en volledige herstelbaarheid kunnen niet tegelijkertijd worden gegarandeerd.

Voor grotere bedragen blijft daarom de publieke bewaarrekening beschikbaar. Daar is de eigenaar geregistreerd en kan aantoonbare digitale diefstal worden hersteld.

BeterGeld biedt zo drie vormen van hetzelfde publieke geld:

- munten en bankbiljetten;
- digitaal contant geld op een chipkaart;
- giraal geld op de publieke bewaarrekening.

De gebruiker bepaalt zelf welke vorm het beste bij een bepaalde situatie past.

De techniek is niet het geldstelsel

Blockchain, betaalkaarten, apps en digitale registers kunnen betalingen sneller, goedkoper of veiliger maken. Maar techniek beantwoordt niet vanzelf de belangrijkste monetaire vragen.

Een blockchain bepaalt niet uit zichzelf hoeveel geld een samenleving nodig heeft. Een betaalapp bepaalt niet wie profiteert van geldschepping. Een stablecoin voorkomt niet dat de onderliggende euro aan waarde verliest. Een digitale euro verhindert niet automatisch dat commerciële banken nieuw bankgeld maken.

Voor ieder technisch systeem moeten daarom opnieuw de maatschappelijke keuzes worden gemaakt:

- wie krijgt de bevoegdheid geld te scheppen?
- wie bewaakt de waarde?
- wie draagt het risico?
- wie heeft toegang tot de gegevens?
- wie kan betalingen tegenhouden?
- is het geld bezit of een vordering?
- kan de samenleving de regels democratisch veranderen?

Techniek kan die keuzes uitvoeren, maar zij kan ze niet voor ons maken.

Wat BeterGeld probeert te combineren

BeterGeld neemt niet één alternatief over. Het probeert de sterkste eigenschappen van verschillende geldvormen te combineren zonder hun belangrijkste tekortkomingen te herhalen.

Van contant geld neemt het de publieke aard, vrije overdraagbaarheid en bescherming tegen blokkering over.

Van Bitcoin neemt het de gedachte over dat commerciële banken of politieke bestuurders niet naar eigen inzicht extra geld mogen maken.

Anders dan Bitcoin kent BeterGeld wel een Monetaire Autoriteit die de hoeveelheid geld kan aanpassen om de geldwaarde stabiel te houden.

Van stablecoins neemt het de wens over naar een stabiel digitaal betaalmiddel, maar zonder de waarde aan een andere munt of commerciële uitgever te ontlenen.

Van lokale munten neemt het inzicht over dat geld een maatschappelijke afspraak is en de werkelijke economie moet dienen.

Van moderne digitale netwerken neemt het snelle elektronische betalingsverkeer over.

Van de offline digitale euro neemt het de mogelijkheid over rechtstreeks tussen apparaten te betalen, maar BeterGeld legt vast dat digitaal contant geld niet centraal wordt geregistreerd en niet op afstand kan worden geblokkeerd.

Daarnaast voegt BeterGeld iets fundamenteels toe: kredietverlening blijft mogelijk, maar maakt geen nieuw geld meer. Geld wordt publiek geschapen; krediet blijft een commerciële afspraak tussen de betrokken partijen.

Een vergelijking

Geldvorm	Wie maakt of beheert het?	Stabiele waarde actief bewaakt?	Schuld of vordering?	Afhankelijk van bestaand bankgeld?
Banktegoed in euro's	Commerciële banken en Eurosysteem	Indirect, via rente en beleid	Vordering op een bank	Het is zelf bankgeld
Contante euro	Eurosysteem	Indirect binnen het eurostelsel	Publiek geld	Onderdeel van het eurostelsel
Bitcoin	Gedecentraliseerd protocol	Nee	Geen schuld van een uitgever	Nee
XRP	XRP Ledger	Nee	Geen gewone schuldvordering	Nee, maar vaak gebruikt naast bestaande valuta
Stablecoin	Private uitgever of protocol	Alleen door koppeling	Afhankelijk van ontwerp en dekking	Doorgaans wel
Florijn	Organisatie en deelnemersnetwerk	Gekoppeld aan de euro als maatstaf	Ontstaat mede als rentevrij krediet	Praktisch en waardematig deels wel
Lokale munt	Lokale organisatie of deelnemers	Doorgaans beperkt	Verschilt per systeem	Meestal wel
Digitale euro	Eurosysteem	Binnen het bestaande eurobeleid	Publiek centralebankgeld	Onderdeel van het eurostelsel
BeterGeld	Monetaire Autoriteit	Ja, rechtstreeks als hoofdtaak	Publiek geld, geen bankschuld	Nee

De tabel laat zien dat ieder alternatief eigen sterke punten heeft. Geen daarvan combineert echter automatisch alle eigenschappen die BeterGeld nastreeft.

Een ander betaalmiddel is nog geen beter geldstelsel

Bitcoin laat zien dat digitaal geld zonder commerciële banken kan worden overgedragen. XRP toont dat internationale betalingen veel sneller kunnen. Stablecoins maken digitale waarde minder beweeglijk door haar aan bestaande valuta te koppelen. De Florijn laat zien dat een gemeenschap zelf een rentevrij betaal- en kredietnetwerk kan organiseren. Lokale munten houden handel binnen een regio en de digitale euro kan burgers toegang geven tot publiek digitaal geld.

Al deze initiatieven leveren waardevolle inzichten op. Zij maken zichtbaar dat ons huidige geldstelsel niet vanzelfsprekend of onveranderlijk is.

Maar elk initiatief lost slechts een deel van het probleem op.

Een vaste geldhoeveelheid garandeert geen stabiele waarde. Een koppeling aan de euro neemt de tekortkomingen van de euro over. Rentevrij krediet blijft krediet. Snellere betalingen veranderen de geldschepping niet. Publiek digitaal geld verandert het stelsel alleen wanneer ook de rol van commerciële banken wordt aangepast.

Daarom moeten we verder kijken dan de vorm van het betaalmiddel.

De beslissende vraag is niet of geld op papier, een chipkaart, een bankserver of een blockchain staat. De beslissende vraag is hoe het ontstaat, wie de hoeveelheid bepaalt, wie de risico's draagt en in wiens belang het stelsel functioneert.

Een ander betaalmiddel is nog niet automatisch een beter geldstelsel.

BeterGeld wil daarom niet alleen een nieuwe munt of betaaltechniek invoeren. Het wil de verhouding tussen geld, krediet en samenleving opnieuw regelen.

Hoofdstuk 9 Wat BeterGeld de samenleving oplevert

Een geldstelsel is geen doel op zichzelf

De inrichting van het geldstelsel lijkt misschien een technisch onderwerp voor banken, economen en toezichthouders. In werkelijkheid raakt zij vrijwel ieder onderdeel van het dagelijks leven.

De manier waarop geld ontstaat, beïnvloedt schulden, woningprijzen, belastingen, economische groei en de verdeling van vermogen. Zij bepaalt ook welke risico's bij commerciële partijen blijven en welke uiteindelijk door de samenleving worden gedragen.

BeterGeld verandert daarom meer dan alleen de administratie van banken. Het verandert de verhouding tussen geld, krediet en samenleving.

Dat betekent niet dat alle maatschappelijke problemen vanzelf verdwijnen. Een ander geldstelsel bouwt geen woningen, leidt geen verpleegkundigen op en bepaalt niet hoe beschikbare middelen moeten worden verdeeld.

Het kan wel financiële belemmeringen wegnemen die zulke keuzes nu beperken. De samenleving krijgt daardoor meer ruimte om zelf te bepalen wat zij met haar mensen, kennis en middelen wil bereiken.

Geld dat zijn waarde behoudt

De hoofdtaak van de Monetaire Autoriteit is het bewaken van de waarde van het geld.

Dat betekent niet dat iedere afzonderlijke prijs gelijk moet blijven. Een mislukte oogst kan voedsel duurder maken, een schaarse grondstof kan in prijs stijgen en een technische verbetering kan producten juist goedkoper maken.

Dergelijke veranderingen vertellen iets over de werkelijke economie.

BeterGeld probeert te voorkomen dat prijzen structureel stijgen doordat het geld zelf voortdurend minder waard wordt. Een brood dat met dezelfde hoeveelheid arbeid, energie en grondstoffen wordt gemaakt, hoeft niet ieder jaar duurder te worden door algemene geldontwaarding.

Wanneer een betere oven of een slimmer productieproces het mogelijk maakt hetzelfde brood goedkoper te maken, kan de prijs dalen. De technische vooruitgang wordt dan zichtbaar voor de consument.

Geld wordt zo opnieuw een betrouwbaardere maatstaf. Een bedrag dat vandaag een bepaalde waarde vertegenwoordigt, moet dat op langere termijn zo goed mogelijk blijven doen.

Werkelijk veilig geld

Binnen BeterGeld kan iedere burger en onderneming geld bewaren op een publieke bewaarrekening bij de Monetaire Autoriteit.

Het geld op deze rekening blijft juridisch eigendom van de rekeninghouder. De MA mag het niet uitlenen, beleggen, verpanden of voor overheidsuitgaven gebruiken. Het staat niet op de balans van een commerciële bank en is niet verbonden aan de risico's van kredietverlening.

Een faillissement van een bank brengt dit geld daardoor niet in gevaar. Er is geen depositogarantiestelsel nodig om het saldo na een bankfaillissement te vergoeden. Het geld is nooit eigendom van die bank geweest.

BeterGeld kent drie vormen van hetzelfde publieke geld:

- munten en bankbiljetten;
- digitaal contant geld op een beveiligde chipkaart;
- giraal geld op de publieke bewaarrekening.

De rekeninghouder kan zelf kiezen welke vorm het beste bij een bepaalde situatie past.

Sparen wordt weer bewaren voor later

Sparen betekent dat iemand een deel van zijn huidige inkomen niet uitgeeft, maar bewaart voor een later moment.

Mensen sparen voor onverwachte kosten, een woning, een opleiding, een periode met minder inkomen of hun oude dag. Dat is voorzichtig en verantwoordelijk gedrag.

In het huidige geldstelsel wordt die voorzichtigheid afgestraft door voortdurende geldontwaarding. Wanneer prijzen structureel stijgen, kan met hetzelfde spaarbedrag ieder jaar minder worden gekocht. Wie de waarde van zijn spaargeld wil behouden, wordt bijna gedwongen rente te zoeken, te beleggen of andere financiële risico's te nemen.

Binnen BeterGeld hoeft dat niet meer. De Monetaire Autoriteit bewaakt de waarde van het geld. Geld op de publieke bewaarrekening hoeft daarom geen rente op te leveren om een voortdurende daling van de koopkracht te compenseren.

Wie €10.000 bewaart, moet daarmee later in beginsel ongeveer dezelfde hoeveelheid vergelijkbare goederen en diensten kunnen kopen. Wanneer technische vooruitgang producten goedkoper maakt, kan de koopkracht van het spaargeld zelfs toenemen. Dat is geen schadelijke geldschaarste, maar het werkelijke voordeel van efficiëntere productie.

De spaarder krijgt daarmee een echte keuze:

- geld veilig bewaren zonder structureel koopkrachtverlies;
- of geld vrijwillig beschikbaar stellen voor kredietverlening en daarvoor een mogelijke vergoeding ontvangen.

Rente wordt dan niet langer gebruikt om de dwangmatige ontwaarding van geld te compenseren. Zij wordt uitsluitend een mogelijke vergoeding voor het tijdelijk afstaan van geld en het dragen van commercieel risico.

Sparen wordt weer wat het woord oorspronkelijk betekent: koopkracht bewaren voor later.

Minder noodzaak tot nieuwe schulden

In het huidige geldstelsel ontstaat giraal geld wanneer banken krediet verlenen. Wanneer leningen worden afgelost, verdwijnt dat geld weer.

Daardoor moet de samenleving steeds nieuwe schulden aangaan om voldoende geld in omloop te houden. Wanneer huishoudens en bedrijven minder willen lenen, neemt de geldgroei af en kan de hoeveelheid geld zelfs krimpen.

Binnen BeterGeld zijn geldschepping en kredietverlening van elkaar gescheiden.

Wanneer iemand een lening aflost, wordt daarmee niet automatisch het publieke geld van de samenleving vernietigd. Het geld gaat terug naar de bank en haar geldgevers en kan opnieuw worden bewaard, besteed of uitgeleend.

De hoeveelheid geld wordt rechtstreeks door de MA bewaakt. Als mensen en bedrijven minder willen lenen, ontstaat daardoor niet vanzelf een tekort aan betaalmiddelen.

De samenleving hoeft dus geen steeds grotere schuldenberg te onderhouden om haar eigen geld te behouden.

Lagere rentelasten in de samenleving

BeterGeld schaft rente niet af.

Wie zijn geld tijdelijk aan een ander beschikbaar stelt, ziet gedurende die periode af van het eigen gebruik ervan en loopt het risico dat de lening niet volledig wordt terugbetaald. Daar kan een vergoeding tegenover staan.

Het verschil is dat rente niet langer verbonden is aan de schepping van het geld zelf.

Banken kunnen alleen geld uitlenen dat geldgevers bewust voor kredietverlening beschikbaar hebben gesteld. Daardoor wordt krediet begrensd door de hoeveelheid spaargeld die mensen werkelijk willen uitlenen en door de risico's die zij bereid zijn te dragen.

Wanneer de samenleving niet langer steeds meer schuld nodig heeft om de geldhoeveelheid te laten groeien, kan de totale schuldenlast geleidelijk afnemen. Daarmee daalt ook het bedrag dat huishoudens, bedrijven en overheden aan rente moeten betalen.

Die lagere rentelast kan op veel plaatsen merkbaar worden:

- huishoudens houden meer inkomen over;
- ondernemingen hoeven minder financieringskosten in hun prijzen te verwerken;
- de overheid besteedt minder belastinggeld aan rente;
- minder geld vloeit zonder overeenkomstige productie naar de financiële sector.

Rente blijft bestaan als commerciële vergoeding, maar beheerst niet langer het ontstaan van geld.

Minder druk op woningprijzen

Woningprijzen worden door veel factoren bepaald. De beschikbaarheid van grond, bouwregels, bevolkingsontwikkeling, locatie en het aantal woningen blijven allemaal van belang.

Ook het geldstelsel speelt echter een grote rol.

Wanneer banken grotere hypotheken verstrekken, creëren zij daarmee nieuw geld waarmee kopers op een beperkte hoeveelheid woningen kunnen bieden. Hogere prijzen maken vervolgens weer grotere hypotheken nodig.

Binnen BeterGeld kan een bank niet bij iedere nieuwe hypotheek ook nieuw geld maken. Zij moet daarvoor geld aantrekken van geldgevers die het werkelijk voor kredietverlening beschikbaar stellen.

Daardoor wordt de hoeveelheid krediet sterker begrensd door:

- de beschikbare inkomens;
- de terugbetalingsmogelijkheden van de koper;
- de hoeveelheid spaargeld die mensen willen uitlenen;
- de risico's die banken en geldgevers bereid zijn te dragen.

Dat garandeert geen lage woningprijzen. Het verwijdert wel een belangrijke financiële motor die prijzen steeds verder kan opdrijven.

Woningen hoeven zich dan minder aan steeds grotere leningen aan te passen. Leningen en prijzen moeten zich meer richten naar inkomens en naar de hoeveelheid spaargeld die werkelijk voor kredietverlening beschikbaar is.

Zorgvuldiger kredietverlening

Een geldgever hoeft binnen BeterGeld geen financieel risico te nemen om zijn koopkracht te behouden. Hij kan zijn geld veilig op de publieke bewaarrekening laten staan.

Wie geld aan een kredietbank geeft, kiest daarom bewust voor een commerciële investering. Hij hoopt op een vergoeding, maar weet dat hij zijn geld geheel of gedeeltelijk kan verliezen.

Dat verandert de verantwoordelijkheid van alle betrokken partijen.

Geldgevers zullen beter kijken naar de betrouwbaarheid van een bank. Banken moeten duidelijk maken welke risico's zij nemen en waarvoor zij het geld gebruiken. Zij kunnen zich onderscheiden door een voorzichtige werkwijze, heldere informatie en aansluiting bij een garantieregeling van de sector.

Ook banken zullen zorgvuldiger beoordelen aan wie zij geld uitlenen. Wanneer een bank door slechte leningen failliet gaat, verdwijnen de bank en haar vorderingen. De geldgevers verliezen hun investering en de samenleving springt niet bij.

De mogelijkheid winst te behalen blijft bestaan. Maar zij wordt opnieuw verbonden aan de verantwoordelijkheid om zelf de gevolgen van verkeerde beslissingen te dragen.

Banken hoeven niet meer door de samenleving te worden gered

In het huidige stelsel beheren banken het dagelijkse betaalgeld en zijn zij tegelijkertijd actief in commerciële kredietverlening.

Wanneer een grote bank omvalt, kan daardoor ook het betalingsverkeer in gevaar komen. Overheden komen dan onder druk te staan om in te grijpen, zelfs wanneer de problemen zijn veroorzaakt door commerciële risico's.

Binnen BeterGeld staat het publieke geld buiten de commerciële banken. Betaalrekeningen en het geld van burgers verdwijnen niet wanneer een kredietbank failliet gaat.

De gevolgen blijven bij de partijen die vrijwillig bij de commerciële activiteit betrokken waren:

- de bank houdt op te bestaan;
- de geldgevers kunnen hun investering verliezen;
- de leningnemers kunnen profiteren van het vervallen van de vorderingen;
- de rekeninghouders op publieke bewaarrekeningen worden niet geraakt;
- de belastingbetaler hoeft de kredietbank niet te redden.

Banken zijn dan werkelijk commerciële ondernemingen. Zij kunnen winst maken wanneer zij goede beslissingen nemen en verdwijnen wanneer zij langdurig onverantwoord handelen.

Lagere overheidsschuld en meer publieke ruimte

Tijdens de overgang naar BeterGeld kan de bestaande overheidsschuld geleidelijk worden afgelost met publiek geld van de MA.

Dat gebeurt gecontroleerd en afgestemd op de totale geldhoeveelheid. Het is geen vrijbrief voor onbeperkte overheidsuitgaven.

Wanneer de schuld daalt, hoeft de overheid minder rente te betalen. Daardoor komt een groter deel van de belastinginkomsten beschikbaar voor andere democratische keuzes.

De samenleving kan besluiten die ruimte te gebruiken voor bijvoorbeeld:

- betere zorg;
- onderwijs;
- infrastructuur;
- lagere belastingen;
- een lagere pensioenleeftijd;
- verdere schuldafbouw;
- andere maatschappelijk gewenste voorzieningen.

De MA bepaalt niet waaraan de overheid haar geld besteedt. Zij bepaalt alleen hoeveel geld vanuit het oogpunt van geldstabiliteit kan worden toegevoegd of uit omloop moet worden genomen.

De democratie bepaalt de politieke bestemming.

Zo blijven monetaire macht en politieke bestedingsmacht van elkaar gescheiden.

Geldschepping in het algemeen belang

In het huidige stelsel komt nieuw geld als eerste terecht bij degenen aan wie commerciële banken krediet willen verstrekken.

Dat betekent dat de eerste bestemming wordt bepaald door risico, onderpand en verwacht rendement. Veel nieuw geld kan daardoor naar woningen, vastgoed en financiële bezittingen gaan.

Binnen BeterGeld bepaalt de MA hoeveel nieuw geld nodig is, maar niet welke commerciële partij het als eerste mag uitgeven.

Via een negatieve monetaire bijdrage kan nieuw geld rechtstreeks bij burgers terechtkomen. Zij beslissen vervolgens zelf wat zij ermee doen.

Wanneer een groter bedrag via de overheid in omloop moet worden gebracht, bepaalt de democratie de bestemming daarvan. De regering kan echter niet zelf besluiten hoeveel geld wordt gemaakt.

Dat levert een duidelijke verdeling van bevoegdheden op:

- de MA bepaalt de monetair verantwoorde hoeveelheid;
- de democratie bepaalt eventuele publieke bestedingen;
- burgers en ondernemingen nemen hun eigen economische beslissingen;
- commerciële banken bepalen uitsluitend over krediet waarvoor geldgevers bewust middelen beschikbaar hebben gesteld.

Geldschepping wordt daarmee een publieke taak zonder dat de MA de economie centraal bestuurt.

Van noodzakelijke groei naar maatschappelijke verbetering

BeterGeld is niet tegen economische groei. Wanneer nieuwe kennis, betere zorg, nuttige producten of waardevolle diensten beschikbaar komen, kan groei werkelijk iets aan de samenleving toevoegen.

In het huidige geldstelsel is groei echter niet alleen een mogelijkheid. Zij is noodzakelijk om de voortdurend stijgende financiële lasten te kunnen blijven dragen.

Huishoudens, bedrijven en overheden hebben schulden waarover rente moet worden betaald. Om die lasten betaalbaar te houden, moeten inkomens, belastingopbrengsten en bedrijfswinsten blijven toenemen. Dat vraagt om steeds meer economische activiteit.

De productiviteit moet omhoog, mensen moeten langer blijven werken en er moeten steeds nieuwe ondernemingen, producten en markten bijkomen. Technische vooruitgang wordt vooral gebruikt om meer te produceren en nieuwe inkomsten te genereren.

Die groei is dan in de eerste plaats nodig voor het geldstelsel. Zij is niet automatisch nodig voor de samenleving.

Wat financieel als groei wordt gezien, hoeft bovendien geen maatschappelijke vooruitgang te zijn. Meer ziekte, schade of financiële dienstverlening kan het bbp verhogen omdat er meer geld aan wordt besteed. Omgekeerd wordt betere zorg binnen overheidsbegrotingen vooral als een stijgende kostenpost behandeld, terwijl zij voor mensen juist meer gezondheid, zekerheid en welzijn kan opleveren.

Binnen BeterGeld hoeft de economie niet voortdurend groter te worden om voldoende geld in omloop te houden en de relatieve last van oude schulden te verlichten. De Monetaire Autoriteit kan de geldhoeveelheid bewaken zonder dat huishoudens, bedrijven en overheden daarvoor steeds nieuwe schulden moeten aangaan.

Daardoor kan de samenleving een andere vraag stellen. Niet:

Hoe kunnen we ieder jaar meer produceren en meer geld verdienen?

Maar:

Hoe kunnen we met de beschikbare mensen, kennis en middelen beter in onze behoeften voorzien?

Dat kan soms tot groei leiden. Meer verpleegkundigen, betere behandelingen of toegankelijke ouderenzorg kunnen de zorgsector groter maken en tegelijkertijd het welzijn vergroten.

Maar groei is niet altijd nodig. Een verbetering kan er ook voor zorgen dat minder arbeid, energie, geld of materiaal nodig is om hetzelfde of een beter resultaat te bereiken. Goede preventieve zorg kan bijvoorbeeld ziekte en latere behandelkosten verminderen. Een degelijk product dat langer meegaat, hoeft minder vaak te worden vervangen. Een eenvoudiger organisatie kan met minder administratie betere dienstverlening leveren.

In het huidige stelsel kan zo’n vermindering van betaalde economische activiteit als minder groei worden gezien. Voor de samenleving kan zij juist een vooruitgang zijn.

BeterGeld verplaatst daarom de aandacht van groei naar verbetering:

- niet noodzakelijk meer zorguitgaven, maar gezondere mensen en betere zorg;
- niet steeds meer productie, maar betere producten die langer meegaan;
- niet voortdurend langer werken, maar productiviteitswinst gebruiken voor meer vrije tijd;
- niet zoveel mogelijk ondernemingen en transacties, maar bedrijvigheid die werkelijk iets toevoegt;
- niet een hoger bbp als doel, maar meer welvaart en welzijn met de beschikbare mogelijkheden.

Groei blijft mogelijk waar zij waarde toevoegt. Maar zij hoeft niet meer om het geldstelsel overeind te houden. De samenleving kan technische en economische vooruitgang dan gebruiken voor lagere kosten, minder arbeid en een beter leven.

Technische vooruitgang wordt werkelijke vooruitgang

Technische vooruitgang maakt het mogelijk dezelfde hoeveelheid goederen en diensten met minder arbeid, energie of grondstoffen voort te brengen.

Binnen een economie die voortdurend moet groeien, wordt die productiviteitswinst vooral gebruikt om nog meer te produceren. Een onderneming moet haar omzet vergroten, nieuwe markten zoeken of met minder werknemers verdergaan.

BeterGeld geeft de samenleving meer ruimte om andere keuzes te maken.

Productiviteitsgroei kan worden gebruikt voor:

- lagere prijzen;
- kortere werkweken;
- een lagere pensioenleeftijd;
- betere zorg;
- meer vrije tijd;
- nieuwe medische technieken;
- meer aandacht voor onderwijs;
- minder onnodige productie.

Dat betekent niet dat de MA of overheid deze keuzes voor mensen maakt. Het betekent dat het geldstelsel niet langer één bepaalde uitkomst afdwingt.

Wanneer met minder arbeid hetzelfde kan worden voortgebracht, kan de samenleving democratisch bepalen of zij meer wil produceren of de vrijgekomen tijd en mogelijkheden anders wil gebruiken.

Vooruitgang wordt dan niet alleen gemeten in een hoger bbp, maar ook in de kwaliteit van het leven.

Minder vermogensongelijkheid door geldschepping

BeterGeld maakt mensen niet automatisch even rijk.

Verschillen in talent, inkomen, bezit, geluk en economische keuzes blijven bestaan. Ook kan iemand met een succesvolle onderneming of investering veel vermogen opbouwen.

Wel verdwijnt een mechanisme waardoor bancaire geldschepping bestaande vermogensverschillen versterkt.

Wanneer veel nieuw krediet naar woningen, aandelen en andere bezittingen stroomt, stijgen de prijzen daarvan. Mensen die deze bezittingen al hebben, zien hun vermogen toenemen. Mensen zonder bezit moeten juist steeds grotere schulden aangaan om alsnog toegang te krijgen.

Binnen BeterGeld kunnen banken niet onbeperkt nieuw geld creëren waarmee op bestaande bezittingen wordt geboden. Krediet moet worden gefinancierd met werkelijk beschikbaar gesteld spaargeld.

Daardoor kan de prijs van bezit zich sterker richten naar werkelijke inkomens, beschikbaarheid en productieve waarde.

BeterGeld garandeert geen gelijke uitkomsten. Het vermindert wel het voordeel dat bezitters ontvangen doordat nieuw bankgeld de prijs van hun bestaande bezittingen opdrijft.

Meer privacy en vrijheid

Geld is noodzakelijk om in een moderne samenleving te kunnen leven. Wie geen betalingen kan doen, kan nauwelijks voedsel kopen, reizen, wonen of deelnemen aan maatschappelijke activiteiten.

Daarom mag toegang tot geld niet worden gebruikt als politiek of bestuurlijk machtsmiddel.

Binnen BeterGeld kan geld niet op afstand ongeldig worden gemaakt. De MA krijgt geen bevoegdheid om tegoeden op andere rekeningen te blokkeren of terug te boeken. Ook overheid en justitie mogen vreedzame critici niet via het betalingsverkeer aanpakken.

Tegelijkertijd blijft anoniem betalen mogelijk.

Munten en bankbiljetten blijven bestaan. Daarnaast kan digitaal contant geld op een chipkaart worden gezet. Dat geld staat uitsluitend op de kaart en kan rechtstreeks aan een andere kaart of betaalautomaat worden overgedragen.

De betaling wordt niet centraal geregistreerd. Alleen de betaler en ontvanger weten dat zij heeft plaatsgevonden.

De burger hoeft daardoor niet te kiezen tussen digitaal gemak en financiële privacy.

Een weerbaarder betalingsverkeer

Het huidige betalingsverkeer is afhankelijk van banken, internetverbindingen, energievoorziening en een beperkt aantal technische netwerken.

BeterGeld verspreidt de risico’s over verschillende betaalvormen.

De publieke bewaarrekening beschermt tegen een faillissement van commerciële banken. Wanneer een technische dienstverlener uitvalt, blijft het geld bij de MA bestaan en kan een andere dienstverlener toegang verzorgen.

De digitale chipkaart maakt betalingen mogelijk zonder internetverbinding. Munten en bankbiljetten blijven beschikbaar wanneer ook digitale apparatuur niet kan worden gebruikt.

Wanneer een hack, systeemfout of onbevoegde transactie aantoonbaar geld van een publieke bewaarrekening laat verdwijnen, vult de MA het rechtmatige saldo onmiddellijk aan. Justitie kan daarna onderzoeken waar het gestolen geld is gebleven.

Zo ontstaat een betalingsverkeer met meerdere verdedigingslagen:

- fysiek contant geld;
- digitaal contant geld;
- publiek giraal geld;
- verschillende technische aanbieders;
- herstel van aantoonbaar verdwenen rekeninggeld.

De samenleving wordt daardoor minder afhankelijk van één bank, onderneming of techniek.

Begrijpelijker verantwoordelijkheden

In het huidige stelsel lopen publieke en commerciële taken door elkaar.

Banken verzorgen het betalingsverkeer, bewaren geld, verstrekken krediet en scheppen daarbij nieuw geld. Centrale banken proberen dat proces indirect te beïnvloeden. Overheden garanderen tegoeden en grijpen in wanneer banken te belangrijk blijken om failliet te laten gaan.

Binnen BeterGeld worden de verantwoordelijkheden duidelijker verdeeld:

- de Monetaire Autoriteit bewaakt de waarde van het geld;
- de MA faciliteert de publieke bewaarrekeningen;
- de overheid maakt democratische keuzes over publieke uitgaven;
- burgers beslissen over hun eigen geld;
- betaaldienstverleners leveren technische diensten;
- banken beoordelen krediet;
- geldgevers kiezen bewust voor rendement en risico;
- leningnemers houden zich aan hun contracten;
- commerciële verliezen blijven bij de commerciële partijen;
- politie en justitie onderzoeken fraude en diefstal.

Iedere instelling doet waarvoor zij bedoeld is.

Dat maakt het stelsel niet alleen stabieler, maar ook begrijpelijker. Burgers kunnen beter zien wie waarvoor verantwoordelijk is en wie verantwoording moet afleggen wanneer iets misgaat.

Geen wondermiddel

BeterGeld kan veel financiële mechanismen veranderen, maar het is geen wondermiddel.

Een geldstelsel kan geen goederen maken waarvoor onvoldoende mensen, kennis, energie of grondstoffen beschikbaar zijn. De MA kan geen verpleegkundigen scheppen door extra cijfers op rekeningen te zetten. Ook kan zij geen woningtekort oplossen zonder bouwgrond, materialen en arbeid.

Een stabiele geldwaarde voorkomt evenmin iedere prijsverandering. Oorlogen, misoogsten, schaarste en natuurrampen kunnen producten tijdelijk of blijvend duurder maken.

Ook binnen BeterGeld kunnen fouten worden gemaakt. De MA kan de benodigde geldhoeveelheid verkeerd inschatten. Banken kunnen slechte leningen verstrekken en geldgevers kunnen risico’s onderschatten. Politici kunnen proberen meer invloed op de MA te krijgen.

Daarom zijn grondwettelijke grenzen, onafhankelijk toezicht, openbaarheid en democratische controle noodzakelijk.

Het doel is geen perfecte samenleving. Het doel is een geldstelsel dat problemen niet zelf voortdurend vergroot en dat fouten kan corrigeren zonder steeds nieuwe schulden te veroorzaken.

De belangrijkste winst

De belangrijkste winst van BeterGeld is niet dat er plotseling meer geld bestaat.

De winst is dat geld niet langer bepaalt wat de samenleving moet doen.

Mensen kunnen geld veilig voor later bewaren zonder door dwangmatige geldontwaarding richting beleggingen en financiële risico’s te worden geduwd. Banken kunnen krediet verstrekken zonder daarbij het geld van de samenleving te scheppen. Commerciële verliezen blijven bij de partijen die bewust voor winst en risico hebben gekozen.

Schulden hoeven niet voortdurend toe te nemen om voldoende geld in omloop te houden. Technische vooruitgang kan zichtbaar worden in lagere prijzen, minder werk of betere voorzieningen. De samenleving kan economische groei nastreven wanneer zij werkelijk iets toevoegt, maar is daartoe niet langer financieel gedwongen.

BeterGeld schrijft niet voor wat mensen belangrijk moeten vinden. Het geeft de samenleving juist meer ruimte om haar beschikbare mensen, kennis en middelen te besteden aan wat zij democratisch wenselijk vindt.

Geld wordt weer een betrouwbaar middel om waarde uit te wisselen én voor later te bewaren. Het dwingt de samenleving niet langer tot steeds meer schuld, risico en groei.

Daarmee komen we terug bij de titel van dit boek: zijn geld en samenleving vrienden of vijanden?

Geld is niet vanzelf een vriend of vijand. Het is een door mensen gemaakte afspraak. Alles hangt af van de regels waaronder het wordt geschapen, bewaard en gebruikt.

Wanneer geld de samenleving tot steeds meer schuld en groei dwingt, gedraagt het stelsel zich als een vijand. Wanneer geld veilig is, zijn waarde behoudt en zich aan de behoeften van de samenleving aanpast, kan het een van haar nuttigste hulpmiddelen zijn.

Dat is de belofte van BeterGeld.

Hoofdstuk 11 BeterGeld en het afscheid van de euro

Eén munt voor verschillende samenlevingen

Nederland kan BeterGeld niet volledig invoeren zolang het onderdeel blijft van het huidige eurostelsel.

Een Nederlandse Monetaire Autoriteit kan alleen de waarde van het geld bewaken wanneer zij ook zeggenschap heeft over de hoeveelheid geld. Zolang Nederland de euro gebruikt, ligt die bevoegdheid bij het Eurosysteem en blijft het grootste deel van het girale geld door commerciële banken worden gemaakt.

In theorie zouden alle eurolanden gezamenlijk op BeterGeld kunnen overstappen. Maar daarvoor moeten landen met sterk uiteenlopende economieën, schulden, belangen en politieke voorkeuren het eens worden over een geheel nieuw geldstelsel.

Dat is niet onmogelijk, maar wel onwaarschijnlijk.

Dezelfde verschillen die de huidige euro kwetsbaar maken, bemoeilijken ook de gezamenlijke invoering van BeterGeld. Daarom moeten we de vraag stellen of Nederland zijn monetaire zelfstandigheid moet terugkrijgen.

De voordelen van de euro

De euro heeft onmiskenbaar praktische voordelen gebracht.

Burgers en ondernemingen hoeven binnen het eurogebied geen valuta meer om te wisselen. Prijzen zijn gemakkelijker met elkaar te vergelijken en bedrijven lopen bij handel binnen de muntunie geen direct wisselkoersrisico.

De gemeenschappelijke munt heeft bovendien grensoverschrijdende handel, reizen en investeringen eenvoudiger gemaakt.

Deze voordelen moeten niet worden ontkend. De vraag is alleen of daarvoor noodzakelijk één monetair beleid voor zeer verschillende landen nodig is.

Europese samenwerking, vrijhandel en eenvoudig internationaal betalen kunnen ook bestaan wanneer landen een eigen rekeneenheid of munt hebben. De voordelen van samenwerking hoeven niet afhankelijk te zijn van het volledig opgeven van nationale monetaire zelfstandigheid.

Verschillende economieën, hetzelfde monetaire beleid

De landen van het eurogebied verschillen sterk van elkaar.

Zij verschillen onder meer in:

- productiviteit;
- overheidsschuld;
- loonontwikkeling;
- pensioenstelsels;
- bevolkingssamenstelling;
- woningmarkten;
- economische structuur;
- belastingstelsels;
- concurrentiekracht;
- politieke voorkeuren.

Sommige economieën zijn sterk afhankelijk van industrie en export. Andere steunen meer op toerisme, dienstverlening, landbouw of binnenlandse consumptie.

Toch gebruiken al deze landen dezelfde munt en voert de Europese Centrale Bank voor het gehele eurogebied één monetair beleid.

De ECB bepaalt een gemeenschappelijke rente op basis van de ontwikkeling van het eurogebied als geheel. Zij kan niet voor Nederland een andere rente vaststellen dan voor Italië, Frankrijk, Duitsland of Griekenland.

Een rente die op een bepaald moment passend is voor het ene land, kan voor een ander land te hoog of te laag zijn. Een lage rente kan in het ene land noodzakelijke investeringen stimuleren en in een ander land woningprijzen en schulden opdrijven.

Zelfs de ECB erkent dat verschillen in schulden, loonvorming en economische structuur invloed hebben op de snelheid en kracht waarmee hetzelfde monetaire beleid in afzonderlijke landen doorwerkt. De ECB beschrijft deze verschillen tussen eurolanden.

Het verdwenen wisselkoersmechanisme

Vóór de euro hadden de deelnemende landen eigen munten.

Wanneer een land structureel duurder produceerde dan zijn handelspartners, kon zijn munt in waarde dalen. Daardoor werden de producten uit dat land voor buitenlandse kopers goedkoper. Ingevoerde producten werden voor de eigen bevolking juist duurder.

Zo’n devaluatie was niet pijnloos. De koopkracht ten opzichte van het buitenland nam af en ingevoerde goederen werden duurder. Maar de wisselkoers bood wel een manier om verschillen in productiviteit, prijzen en lonen tussen landen te corrigeren.

Binnen de euro bestaat dat mechanisme niet meer.

Wanneer een euroland zijn concurrentiepositie verliest, kan het zijn munt niet devalueren. Het land moet zich dan aanpassen door lagere lonen, lagere overheidsuitgaven, minder werkgelegenheid of prijsdalingen. Dit wordt interne devaluatie genoemd.

Daarvoor moeten talloze lonen, prijzen en contracten afzonderlijk worden aangepast. Dat verloopt langzaam en kan grote maatschappelijke gevolgen hebben.

Een wisselkoers verandert één gemeenschappelijke verhouding. Interne devaluatie grijpt rechtstreeks in op inkomens, werkgelegenheid en publieke voorzieningen.

De euro vraagt om steeds meer onderlinge steun

Zonder eigen rente en wisselkoers kunnen landen financiële problemen minder gemakkelijk zelf opvangen.

Wanneer banken of overheden in een euroland in problemen komen, kan dat de stabiliteit van de gehele muntunie bedreigen. Andere landen, Europese instellingen en de ECB komen dan onder druk te staan om in te grijpen.

Daardoor zijn in de loop der tijd steeds meer gezamenlijke regels, noodfondsen, garanties en aankoopprogramma’s ontstaan.

Voorstanders zien daarin noodzakelijke samenwerking binnen een muntunie. Tegenstanders zien een ontwikkeling naar een transfer- en schuldenunie waarin sterke landen steeds verder verantwoordelijk worden voor risico’s en verplichtingen elders.

Niet iedere Europese regeling is automatisch nadelig voor Nederland. Nederland profiteert ook van handel, financiële stabiliteit en Europese samenwerking.

Het principiële probleem blijft echter bestaan: landen delen één munt, terwijl hun economieën, begrotingen, schulden en politieke keuzes nationaal blijven. Wanneer de verschillen toenemen, kan de muntunie alleen bijeen worden gehouden door steeds meer nationale aanpassing of steeds meer gezamenlijke aansprakelijkheid.

Nederland verliest daardoor geleidelijk de vrijheid zelfstandig te bepalen welke financiële risico's het wil dragen.

De euro als dwangbuis

Een gemeenschappelijke munt kan goed functioneren wanneer de deelnemende economieën voldoende op elkaar lijken of wanneer er sterke gezamenlijke politieke en fiscale instellingen bestaan.

Wanneer die voorwaarden ontbreken, kan de munt een dwangbuis worden.

Landen kunnen hun wisselkoers niet aanpassen en hebben geen zelfstandig rentebeleid. Tegelijkertijd willen zij hun eigen begroting, belastingen, pensioenen en sociale voorzieningen blijven bepalen.

Dat veroorzaakt voortdurend spanning tussen nationale democratie en Europese monetaire verplichtingen.

Een land kan formeel zijn eigen beleid kiezen, maar de ruimte daarvoor wordt begrensd door Europese begrotingsregels, financiële markten, de ECB en de noodzaak het vertrouwen in de euro te behouden.

De munt die Europese samenwerking moest vergemakkelijken, kan daardoor juist politieke conflicten veroorzaken. Sterkere landen voelen zich gedwongen risico's van zwakkere landen te dragen. Zwakkere landen ervaren voorwaarden voor steun als aantasting van hun democratische zelfstandigheid.

BeterGeld voor het gehele eurogebied

In theorie kan het hele eurogebied gezamenlijk op BeterGeld overstappen.

De ECB kan dan worden omgevormd of er kan een nieuwe Europese Monetaire Autoriteit komen. Alle burgers en ondernemingen krijgen een publieke bewaarrekening en commerciële banken verliezen de bevoegdheid geld te scheppen.

Maar daarna beginnen de moeilijkste vragen:

- Hoe wordt de benodigde geldhoeveelheid voor zeer verschillende landen bepaald?
- Welke prijzen gebruikt de MA om de geldwaarde te meten?
- Hoe wordt nieuw geld over de landen verdeeld?
- Hoe werkt de monetaire bijdrage bij uiteenlopende inkomens en belastingstelsels?
- Wat gebeurt er met de zeer verschillende overheidsschulden?
- Welke landen ontvangen geld en welke moeten geld uit omloop nemen?
- Wie benoemt en controleert de Europese Monetaire Autoriteit?
- Welke democratie bepaalt de bestemming van Europees geschapen geld?

Eén Europees BeterGeld vraagt uiteindelijk om veel meer dan een monetair besluit. Het vereist vergaande overeenstemming over belastingen, schulden, inkomens en publieke uitgaven.

De kans dat alle eurolanden daar gelijktijdig mee instemmen, is klein. Nederland kan zijn eigen hervorming daarom niet volledig afhankelijk maken van Europese unanimiteit.

Monetaire zelfstandigheid als voorwaarde

Om BeterGeld werkelijk in te voeren, moet Nederland uiteindelijk weer over een eigen publiek geld beschikken.

Dat betekent niet dat Nederland zich economisch of politiek van Europa moet afsluiten. Europese landen kunnen blijven samenwerken, vrij handelen en gezamenlijke afspraken maken.

Monetaire zelfstandigheid betekent uitsluitend dat Nederland opnieuw zelf kan bepalen:

- hoeveel publiek geld nodig is;
- hoe de waarde daarvan wordt bewaakt;
- hoe nieuw geld in omloop komt;
- hoe geld uit omloop wordt genomen;

- hoe publieke bewaarrekeningen worden ingericht;
- onder welke voorwaarden kredietbanken functioneren.

Een Nederlandse MA kan geen euro's scheppen zonder toestemming van het Eurosysteem. Zij kan de hoeveelheid euro's in Nederland evenmin zelfstandig verkleinen.

BeterGeld en het huidige eurostelsel kunnen daardoor niet volledig naast elkaar blijven bestaan. Uiteindelijk is een Nederlandse uittreding uit de euro noodzakelijk wanneer de andere eurolanden niet gezamenlijk op hetzelfde stelsel overstappen.

Een vertrek uit de euro is juridisch en praktisch ingewikkeld

De Europese verdragen bevatten geen eenvoudige procedure waarmee een land alleen uit de euro kan stappen en tegelijkertijd zonder verdere afspraken lid van de Europese Unie blijft.

De regels zijn juist gebaseerd op onherroepelijk vastgestelde omrekenkoersen en de euro als munt van de deelnemende lidstaten. Een onderzoek voor het Europees Parlement noemt de onomkeerbaarheid van deelname een van de fundamenten waarop het eurobestuur is gebouwd. Het Europees Parlement bespreekt deze verdragsrechtelijke uitgangspositie.

Dat betekent niet dat een euro-exit in de werkelijkheid onmogelijk is. Politieke verdragen kunnen worden gewijzigd en landen kunnen nieuwe afspraken maken.

Het betekent wel dat Nederland niet eenzijdig een nieuwe munt kan invoeren alsof alleen een naam op de bankrekening wordt veranderd. Er zijn onderhandelingen, overgangswetten en internationale afspraken nodig.

Juist daarom is een zorgvuldig plan noodzakelijk.

Het gevaar van een plotselinge exit

Zodra burgers en financiële markten verwachten dat Nederlandse eurotegoeden verplicht in een nieuwe munt worden omgezet, kunnen zij proberen hun geld naar buitenlandse rekeningen over te brengen.

Zij vrezen misschien dat de nieuwe munt in waarde daalt of dat de overheid bepaalt welke tegoeden worden omgezet.

Dat kan leiden tot:

- kapitaalvlucht;
- grote geldopnames;
- problemen bij banken;
- onzekerheid over hypotheken en andere schulden;
- juridische conflicten over contracten;
- sterke wisselkoersbewegingen;
- verstoring van handel en betalingen;
- hamsteren of speculeren.

Wanneer de overgang geheim wordt voorbereid, ontstaat bovendien een democratisch probleem. Wanneer zij volledig openbaar wordt voorbereid zonder bescherming tegen kapitaalvlucht, kan het financiële systeem al vóór de invoering onder druk komen.

Een goede overgang moet daarom het vertrouwen behouden en zo weinig mogelijk plotselinge dwangmatige omzettingen veroorzaken.

De Matheo Solution biedt daarvoor een interessant uitgangspunt.

De Matheo Solution

De Matheo Solution werd in 2010 ontwikkeld door de Nederlandse euro-onderzoeker André ten Dam.

Het voorstel maakt onderscheid tussen twee functies die we gewoonlijk in één munt verenigen:

- geld als rekeneenheid;
- geld als betaalmiddel.

Binnen de Matheo Solution blijft de euro het gemeenschappelijke betaalmiddel. Daarnaast krijgt ieder land een eigen nationale rekeneenheid.

Binnenlandse lonen, prijzen, belastingen en nieuwe contracten kunnen in deze nationale eenheid worden uitgedrukt. Bij een betaling wordt het bedrag volgens de geldende koers omgerekend naar euro's.

De verhouding tussen de nationale rekeneenheid en de euro kan veranderen. Daarmee ontstaat opnieuw een wisselkoersmechanisme tussen de deelnemende landen.

Uiterlijk blijft iedereen met euro's betalen. Onder die gemeenschappelijke betaalvorm keert echter een belangrijk onderdeel van de nationale munten terug: ieder land krijgt opnieuw een eigen maatstaf voor lonen, prijzen en binnenlandse contracten.

In economische werking ontstaat daarmee opnieuw een situatie die lijkt op "ieder land zijn eigen munt", met variabele onderlinge verhoudingen.

Een elegante uitweg uit de dwangbuis

De Matheo Solution kan worden gepresenteerd als een manier om de euro flexibeler en daardoor houdbaarder te maken.

Maar zij kan ook worden gezien als een elegante manier om landen uit de monetaire dwangbuis te laten stappen zonder op één dag alle euro's, contracten en betaalsystemen te vervangen.

Landen krijgen namelijk opnieuw een nationale rekeneenheid. Die eenheid kan ten opzichte van de euro stijgen of dalen en maakt een nationaal afgestemd loon-, prijs- en rentebeleid mogelijk.

De stap van een nationale rekeneenheid naar een volledige nationale munt wordt daardoor kleiner. De prijzen, lonen, belastingen en administratieve systemen zijn dan immers al in de nationale eenheid uitgedrukt.

De Matheo Solution brengt dus een fundamenteel element van nationale munten terug, zelfs wanneer de euro voorlopig als zichtbaar betaalmiddel behouden blijft.

Ten Dam presenteerde zijn voorstel als een flexibel wisselkoersmechanisme voor uiteenlopende economieën binnen het eurogebied. De oplossing is ook in de Nederlandse Eerste Kamer besproken. Het parlementaire verslag beschrijft de nationale rekeneenheden en variabele verhoudingen.

BeterGeld gaat vervolgens een stap verder: de nationale rekeneenheid wordt gebruikt als voorbereidende fase voor zelfstandig Nederlands BeterGeld.

Wat de Matheo Solution nog niet verandert

De Matheo Solution verandert niet automatisch de manier waarop euro's worden gemaakt.

Zolang de euro het betaalmiddel blijft, blijven commerciële banken giraal geld creëren wanneer zij leningen verstrekken. Ook blijft de Europese Centrale Bank het algemene monetaire beleid voeren.

De nationale rekeneenheid herstelt een aanpassingsmechanisme tussen landen, maar maakt geldschepping en kredietverlening niet van elkaar los.

Daarom is de Matheo Solution voor BeterGeld geen eindstation.

Zij lost een probleem van de euro op: uiteenlopende economieën krijgen weer een variabele verhouding tot elkaar.

BeterGeld lost een ander probleem op: het geld zelf wordt publiek en ontstaat niet meer als gevolg van commerciële kredietverlening.

Door beide ideeën achter elkaar te gebruiken, kan Nederland eerst zijn nationale monetaire maatstaf terugkrijgen en daarna de manier waarop het geld ontstaat veranderen.

De eerste fase: een Nederlandse rekeneenheid

Nederland voert eerst een eigen nationale rekeneenheid in. De uiteindelijke naam daarvan kan later democratisch worden gekozen.

Vanaf een vastgestelde datum worden binnenlandse bedragen geleidelijk in deze eenheid vermeld:

- lonen;
- winkelprijzen;
- belastingen;
- uitkeringen;
- pensioenen;
- overheidsbegrotingen;
- nieuwe huur- en arbeidscontracten;
- nieuwe binnenlandse leningen.

In het begin kunnen betalingen nog in euro's plaatsvinden. Het te betalen eurobedrag wordt berekend aan de hand van de geldende verhouding tussen de Nederlandse rekeneenheid en de euro.

Winkels kunnen tijdens de overgang beide bedragen tonen. Burgers raken zo vertrouwd met de nieuwe maatstaf zonder dat zij onmiddellijk al hun betaalmiddelen hoeven om te wisselen.

De Nederlandse eenheid kan ten opzichte van de euro veranderen wanneer de economische ontwikkeling daartoe aanleiding geeft.

Daarmee krijgt Nederland opnieuw een eigen prijs- en loonmaatstaf, terwijl de bestaande betalingsinfrastructuur voorlopig kan blijven functioneren.

Bestaande eurobezittingen blijven bestaan

Een belangrijk uitgangspunt van de Matheo Solution is dat bestaande eurobezittingen en eurovorderingen bij invoering niet automatisch worden veranderd.

Wie euro's bezit, houdt euro's. Een bestaand contract in euro's blijft aanvankelijk een contract in euro's.

Dat verkleint de prikkel om geld vóór de overgang naar het buitenland te verplaatsen. Mensen hoeven niet te vrezen dat hun bestaande eurotegoed van de ene dag op de andere verplicht in een mogelijk zwakkere munt wordt omgezet.

Nieuwe binnenlandse verplichtingen kunnen vanaf de overgangsdatum wel in de Nederlandse rekeneenheid worden aangegaan.

Zo ontstaat geleidelijk een verschuiving:

- oude contracten lopen voorlopig in euro's door;
- nieuwe binnenlandse contracten gebruiken steeds vaker de Nederlandse eenheid;
- internationale handel kan in euro's blijven plaatsvinden;
- de Nederlandse economie bouwt stap voor stap een eigen monetaire administratie op.

Voor hypotheken, pensioenen en staatsschulden zijn afzonderlijke overgangsregels nodig. Niet ieder contract kan op dezelfde manier worden behandeld.

De tweede fase: de Nederlandse Monetaire Autoriteit

Tijdens de periode met de nationale rekeneenheid wordt de Nederlandse Monetaire Autoriteit ingericht.

De MA kan dan al beginnen met:

- het meten van de Nederlandse prijsontwikkeling;
- het onderzoeken van de benodigde geldhoeveelheid;
- het opzetten van publieke bewaarrekeningen;

- het bouwen en beveiligen van de betalingsinfrastructuur;
- het ontwikkelen van digitaal contant geld op chipkaarten;
- het voorbereiden van de monetaire bijdrage;
- het openbaar maken van haar meetmethoden;
- het laten controleren van haar systemen en berekeningen.

In deze fase kan de MA nog geen zelfstandig Nederlands geld scheppen zolang de euro het enige officiële betaalmiddel blijft. Zij bereidt de overgang technisch, juridisch en organisatorisch voor.

De samenleving kan ondertussen ervaring opdoen met de nieuwe rekeneenheid en beoordelen of de noodzakelijke instellingen betrouwbaar functioneren.

De derde fase: publiek Nederlands geld

Wanneer Nederland juridisch en politiek gereed is om de euro als nationale munt te verlaten, wordt de Nederlandse rekeneenheid ook het daadwerkelijke betaalmiddel.

De MA brengt publiek geld in omloop en burgers en ondernemingen krijgen toegang tot hun publieke bewaarrekening.

Het Nederlandse publieke geld verschijnt in drie vormen:

- munten en bankbiljetten;
- digitaal contant geld op een chipkaart;
- giraal geld op de publieke bewaarrekening.

Vanaf dat moment kan de MA haar hoofdtaak werkelijk uitvoeren: de hoeveelheid publiek geld afstemmen op een stabiele binnenlandse geldwaarde.

Commerciële banken verliezen geleidelijk de bevoegdheid geld te scheppen. Zij gaan krediet verstrekken met geld dat geldgevers bewust voor dat doel beschikbaar stellen.

De overgang naar een eigen munt en de overgang naar BeterGeld worden zo met elkaar verbonden.

De euro verdwijnt niet uit Nederland

Een vertrek uit de euro betekent niet dat alle euro’s verboden of waardeloos worden.

Burgers en ondernemingen kunnen euro’s blijven bezitten, zoals zij ook dollars, Britse ponden of andere buitenlandse valuta kunnen bezitten.

Bedrijven kunnen euro’s gebruiken voor handel met landen in het eurogebied. Reizigers kunnen euro’s gebruiken in landen waar deze munt het wettelijke betaalmiddel blijft. Banken en wisselkantoren kunnen euro’s omwisselen tegen Nederlands publiek geld.

Binnenlandse belastingen, lonen en prijzen worden uiteindelijk in de Nederlandse munt uitgedrukt. Daardoor ontstaat een natuurlijke vraag naar het eigen geld.

De euro verandert van Nederlandse munt in een buitenlandse of internationale munt.

Dat maakt internationale handel iets ingewikkelder, omdat wisselkoersen terugkeren. Maar het herstelt ook een mechanisme waarmee economische verschillen tussen Nederland en het eurogebied kunnen worden aangepast.

De wisselkoers als signaal

De koers tussen Nederlands BeterGeld en de euro zal niet voor altijd gelijk blijven.

Wanneer de vraag naar Nederlandse producten en Nederlands geld stijgt, kan de munt sterker worden. Ingevoerde producten worden dan goedkoper, terwijl Nederlandse producten voor buitenlandse kopers duurder worden.

Wanneer de Nederlandse concurrentiepositie verslechtert, kan de munt dalen. Ingevoerde producten worden dan duurder, maar Nederlandse producten worden voor het buitenland goedkoper.

De wisselkoers geeft daarmee informatie over de economische verhouding tussen landen.

Dat kan ongemakkelijk zijn, maar het maakt verschillen zichtbaar. Binnen de euro verdwijnen deze verschillen niet; zij komen tot uitdrukking in schulden, werkloosheid, interne devaluatie, Europese steun of politieke conflicten.

Een veranderende wisselkoers verdeelt de aanpassing anders. Niet ieder afzonderlijk loon en iedere afzonderlijke prijs hoeft te worden verlaagd. De verhouding tussen de muntgebieden verandert.

De gevolgen van positieve en negatieve handelsbalansen en wisselkoersen verdienen een afzonderlijk hoofdstuk. Daarin kunnen we onderzoeken wat er gebeurt wanneer een land structureel meer exporteert dan importeert of juist meer importeert dan exporteert.

Geen gemakkelijke of risicoloze keuze

Een vertrek uit de euro kent risico's.

De nieuwe munt kan sterk bewegen, internationale investeerders kunnen terughoudend worden en ondernemingen moeten opnieuw met wisselkoersen omgaan. Ook kunnen conflicten ontstaan over de munteenheid waarin bestaande schulden moeten worden terugbetaald.

Daarom moet Nederland niet pas over een plan nadenken wanneer de euro al in een acute crisis verkeert.

De combinatie van de Matheo Solution en BeterGeld maakt een geleidelijke voorbereiding mogelijk:

- Nederland voert een eigen rekeneenheid in.
- Bestaande eurobezittingen blijven aanvankelijk bestaan.
- Nieuwe binnenlandse contracten gebruiken steeds vaker de nationale eenheid.
- De Nederlandse MA en publieke bewaarrekeningen worden voorbereid.
- De verhouding tot de euro kan zich aanpassen.
- Nederland onderhandelt over de juridische positie binnen Europa.
- De nationale rekeneenheid wordt uiteindelijk publiek betaalgeld.
- Geldschepping en kredietverlening worden gedurende de vastgelegde overgangsperiode gescheiden.

Geen van deze stappen is eenvoudig. Maar zij zijn beter beheersbaar dan een plotselinge muntwisseling tijdens een financiële noodsituatie.

Voorbereiden is geen paniek zaaien

Niemand kan met zekerheid voorspellen wanneer of op welke manier de euro zal veranderen.

De muntunie kan nog lange tijd blijven bestaan. Zij kan zich ontwikkelen tot een verdergaande politieke en fiscale unie, zij kan flexibeler worden of zij kan onder druk van een volgende crisis gedeeltelijk uiteenvallen.

BeterGeld hoeft geen exacte datum voor een eurocrisis te voorspellen.

Het stelt een principiële vraag: moet Nederland voor zijn geldstelsel volledig afhankelijk blijven van de bereidheid van zeer verschillende landen om permanent één monetair beleid en steeds meer gezamenlijke risico's te aanvaarden?

Een verstandig land bereidt zich voor op verschillende mogelijkheden. Het onderzoekt de juridische, technische en economische gevolgen voordat een noodsituatie ontstaat.

Voorbereiding veroorzaakt geen crisis. Het ontbreken van voorbereiding kan een crisis wel veel ernstiger maken.

Europese samenwerking zonder monetaire dwang

Monetaire zelfstandigheid hoeft geen afwijzing van Europa te zijn.

Nederland kan blijven samenwerken op het gebied van handel, veiligheid, wetenschap, infrastructuur, milieu en grensoverschrijdende criminaliteit. Burgers kunnen blijven reizen, wonen en werken in andere Europese landen.

Europese samenwerking wordt sterker wanneer zij berust op vrijwilligheid en wederzijds voordeel, niet wanneer landen via één munt gedwongen worden steeds meer financiële risico's te delen.

Verschillende munten hoeven geen vijandigheid te veroorzaken. Zweden, Denemarken en andere Europese landen laten zien dat deelname aan de Europese samenwerking niet noodzakelijk hetzelfde is als deelname aan de euro.

BeterGeld wil Nederland niet isoleren. Het wil monetaire verantwoordelijkheid terugbrengen naar het niveau waarop burgers daar democratisch invloed op kunnen uitoefenen.

Van euro naar BeterGeld

De Matheo Solution biedt een elegante tussenstap.

Zij laat zien dat de functies van geld tijdelijk van elkaar kunnen worden gescheiden. De euro kan aanvankelijk betaalmiddel blijven, terwijl Nederland opnieuw een eigen rekeneenheid en een variabele verhouding tot andere landen krijgt.

Daarmee keert functioneel een belangrijk deel van de nationale munt terug zonder dat onmiddellijk ieder bankbiljet, banksaldo en contract hoeft te worden vervangen.

BeterGeld voltooit vervolgens de hervorming. De nationale rekeneenheid wordt publiek geld, de Monetaire Autoriteit bewaakt de waarde en commerciële banken verliezen de bevoegdheid geld te scheppen.

De overgang bestaat daarmee uit twee bevrijdingen:

- Nederland maakt zich los uit een muntstelsel dat onvoldoende rekening houdt met nationale verschillen;
- de samenleving maakt haar geld los van commerciële kredietverlening en schuld.

Monetaire samenwerking tussen landen kan waardevol zijn. Monetaire dwang is dat niet. Een munt moet zich kunnen aanpassen aan de samenleving die haar gebruikt — niet andersom.

Hoofdstuk 12 BeterGeld over de grens

Een eigen munt sluit Nederland niet af

Nederland blijft met een eigen munt onderdeel van de internationale economie. Goederen, diensten, kennis en investeringen kunnen de grens blijven passeren. Het verschil is dat betalingen tussen Nederland en landen met een andere munt voortaan een valutawissel vereisen.

Landen als Zwitserland, Denemarken, Noorwegen en het Verenigd Koninkrijk laten zien dat internationale handel geen gemeenschappelijke munt vereist. Een eigen munt vormt geen belemmering zolang zij betrouwbaar en uitwisselbaar is.

Wat gebeurt er bij een buitenlandse betaling?

Stel dat een Nederlandse onderneming een machine uit Zwitserland koopt. De Zwitserse verkoper wil honderdduizend Zwitserse frank ontvangen, terwijl de Nederlandse koper over BeterGeld beschikt.

De Nederlandse koper geeft zijn betaaldienstverlener opdracht de betaling uit te voeren. Er wordt een partij gezocht die Zwitserse franken beschikbaar stelt in ruil voor BeterGeld. De koper betaalt met BeterGeld en de verkoper ontvangt Zwitserse franken.

Voor de koper verdwijnt BeterGeld van zijn rekening en voor de verkoper verschijnt een bedrag in franken. Toch is het BeterGeld niet vernietigd en zijn de franken niet door de valutawissel geschapen. Beide valuta zijn van eigenaar veranderd.

Waar blijft het Nederlandse geld?

Het BeterGeld komt terecht bij degene die de Zwitserse franken beschikbaar heeft gesteld. Dat kan een buitenlandse onderneming, een investeerder, een betaaldienstverlener of een andere marktpartij zijn.

De nieuwe eigenaar kan het BeterGeld bewaren, in Nederland besteden, investeren of opnieuw tegen een andere munt wisselen.

Ook wanneer een buitenlandse partij eigenaar is, blijft digitaal BeterGeld binnen de administratie van het Nederlandse geldstelsel bestaan. Het verdwijnt niet letterlijk naar het buitenland. Alleen het eigendom ervan verandert.

De totale hoeveelheid BeterGeld verandert door de valutawissel niet. Alleen de Monetaire Autoriteit kan BeterGeld scheppen of uit omloop nemen.

De wisselkoers

De wisselkoers is de prijs die voor de ene munt in een andere munt wordt betaald.

Wanneer buitenlandse partijen veel Nederlandse producten willen kopen of in Nederland willen investeren, neemt de vraag naar BeterGeld toe. De koers kan dan stijgen.

Wanneer Nederlandse partijen veel buitenlandse producten, ondernemingen of beleggingen willen kopen, bieden zij BeterGeld aan om buitenlandse valuta te verkrijgen. De koers kan dan dalen.

De wisselkoers maakt internationale verschillen zichtbaar. Hij reageert onder meer op prijzen, productiviteit, vertrouwen, handel en kapitaalstromen.

Een tekort op de handelsbalans

Nederland heeft een handelstekort wanneer het meer goederen en diensten importeert dan exporteert. Nederlandse partijen moeten dan per saldo meer buitenlandse valuta kopen dan buitenlandse afnemers aan BeterGeld nodig hebben.

Het verschil moet op een andere manier worden betaald. Buitenlandse partijen kunnen bijvoorbeeld:

- geld aan Nederlandse partijen uitlenen;

- in Nederlandse ondernemingen investeren;
- Nederlandse aandelen, grond of andere bezittingen kopen;
- of BeterGeld bewaren om het later te besteden.

Een structureel handelstekort betekent daarom dat Nederland steeds meer schulden aan het buitenland opbouwt of een toenemend deel van zijn bezit aan buitenlandse partijen overdraagt.

Wanneer buitenlandse partijen dat niet langer willen financieren, neemt de vraag naar BeterGeld af en kan de wisselkoers dalen. Buitenlandse producten worden dan duurder, terwijl Nederlandse producten voor buitenlandse kopers goedkoper worden. Dat remt de invoer en kan de uitvoer stimuleren.

Een overschot op de handelsbalans

Bij een handelsoverschot exporteert Nederland meer goederen en diensten dan het importeert. Buitenlandse partijen hebben dan per saldo meer BeterGeld nodig om Nederlandse producten te betalen.

Nederland ontvangt in ruil voor zijn extra uitvoer buitenlandse valuta, bezittingen of financiële vorderingen. Die kunnen later worden gebruikt om buitenlandse producten te kopen of om in het buitenland te investeren.

Een overschot betekent dus niet uitsluitend dat Nederland rijker wordt. Nederland levert werkelijke goederen en diensten en ontvangt daarvoor gedeeltelijk financiële aanspraken op het buitenland. Als die aanspraken later niet worden nagekomen, kan een deel van de geleverde waarde alsnog verloren gaan.

Een neutrale handelsbalans als uitgangspunt

Voor de onafhankelijkheid van BeterGeld is het wenselijk dat de Nederlandse internationale handel over langere perioden ongeveer in evenwicht is.

Dat betekent niet dat invoer en uitvoer iedere maand of ieder jaar precies gelijk moeten zijn. Tijdelijke tekorten en overschotten zijn normaal. Een land kan tijdelijk extra machines, grondstoffen of kennis invoeren en daarmee zijn toekomstige productie verbeteren.

Het wordt problematisch wanneer Nederland structureel meer uit het buitenland haalt dan het zelf levert. Dan groeit de afhankelijkheid van buitenlandse kredietverleners en investeerders. Zij kunnen uiteindelijk steeds meer invloed krijgen op Nederlandse ondernemingen, bezittingen en beleid.

Ook een langdurig zeer groot overschot is niet vanzelfsprekend gunstig. Nederland levert dan meer productie aan het buitenland dan het zelf terugontvangt. Een deel van de opbrengst bestaat uit buitenlandse vorderingen waarvan de toekomstige waarde niet zeker is.

Het doel is daarom geen dagelijks afgedwongen nulsaldo, maar een structureel houdbare handels- en betalingsbalans. Internationale handel moet zoveel mogelijk een uitwisseling van werkelijke waarde blijven.

De betalingsbalans

De handelsbalans is onderdeel van een groter geheel: de betalingsbalans. Daarop worden niet alleen de internationale handel in goederen en diensten geregistreerd, maar ook leningen, investeringen en andere financiële stromen.

Wanneer Nederland meer importeert dan exporteert, staat daar noodzakelijkerwijs een financiële stroom tegenover. Nederland leent het verschil, verkoopt bezittingen of gebruikt eerder opgebouwde buitenlandse tegoeden.

Wanneer Nederland meer exporteert dan importeert, bouwt het juist buitenlandse tegoeden, investeringen of vorderingen op.

De betalingsbalans sluit daarom boekhoudkundig altijd. De belangrijke vraag is niet of zij sluit, maar waarmee zij sluit: met productieve investeringen, met houdbare vorderingen of met steeds grotere schulden en verlies van bezit.

Een vaste of beweeglijke wisselkoers

Denemarken heeft een eigen munt, maar houdt de koers daarvan vrijwel vast aan de euro. Dat geeft zekerheid bij de handel met eurolanden. Het betekent echter ook dat het Deense monetaire beleid grotendeels in dienst staat van die vaste wisselkoers.

Zwitserland laat zijn munt vrijer bewegen. De Zwitserse centrale bank kan ingrijpen bij uitzonderlijk grote koersbewegingen, maar garandeert geen permanente vaste verhouding tegenover de euro.

Voor BeterGeld ligt een beweeglijke wisselkoers meer voor de hand. De Monetaire Autoriteit moet in de eerste plaats de waarde van het geld binnen Nederland bewaken. Wanneer zij tegelijkertijd een vaste koers tegenover de euro moet verdedigen, kunnen die doelstellingen met elkaar botsen.

Een beheerst beweeglijke wisselkoers

De koers van BeterGeld mag reageren op werkelijke veranderingen in handel, prijzen, productiviteit en internationale vraag. De Monetaire Autoriteit hoeft daarom geen vast koersniveau te garanderen.

Dat betekent niet dat zij bij iedere verstoring werkeloos moet toekijken. Bij uitzonderlijke en ontwrichtende koersbewegingen kan zij tijdelijk ingrijpen. Daarvoor kan zij reserves in buitenlandse valuta aanhouden.

Het doel van zo’n ingreep is niet om normale economische ontwikkelingen tegen te houden. De MA probeert uitsluitend te voorkomen dat tijdelijke paniek, een gebrek aan verhandelbaarheid of doelbewuste financiële acties het betalingsverkeer ontwrichten.

De regels voor ingrijpen moeten vooraf zijn vastgelegd en het optreden van de MA moet achteraf volledig worden verantwoord.

Buitenlandse reserves

De Monetaire Autoriteit kan euro’s, Zwitserse franken, dollars en andere internationaal aanvaarde bezittingen in reserve houden. Daarmee kan zij buitenlandse betalingen ondersteunen en bij ernstige marktverstoring tijdelijk BeterGeld kopen of verkopen.

Deze reserves zijn publiek bezit. De omvang, samenstelling en het gebruik ervan moeten openbaar zijn.

De reserves mogen niet worden gebruikt om verliezen van banken, beleggingsfondsen of andere financiële instellingen te vergoeden. Zij dienen uitsluitend het publieke betalingsverkeer en de stabiliteit van BeterGeld.

Buitenlandse schulden

Nederlandse inwoners en ondernemingen kunnen binnen BeterGeld nog steeds geld in buitenlandse valuta lenen. Daarbij ontstaat echter een wisselkoersrisico.

Wie zijn inkomen in BeterGeld ontvangt maar een schuld in euro’s of Zwitserse franken aangaat, kan worden geconfronteerd met een hogere schuld wanneer BeterGeld in waarde daalt.

Dat risico ligt bij de partijen die vrijwillig de overeenkomst sluiten. Het mag niet door garanties, reddingsoperaties of extra geldschepping op de samenleving worden afgewenteld.

Buitenlandse kredietverlening mag evenmin een sluiproute worden waarlangs commerciële banken alsnog BeterGeld scheppen. Alleen de Monetaire Autoriteit blijft bevoegd BeterGeld in omloop te brengen of uit omloop te nemen.

Internationale handel zonder monetaire afhankelijkheid

BeterGeld schrijft niet voor wat Nederland moet importeren of exporteren. Evenmin moet ieder tijdelijk handelstekort onmiddellijk worden weggewerkt.

Het stelsel maakt wel zichtbaar wat internationale handel werkelijk betekent. Wie structureel meer invoert dan uitvoert, moet het verschil betalen met schulden, bezit of eerder opgebouwde tegoeden. Wie structureel meer uitvoert, bouwt buitenlandse bezittingen en vorderingen op en draagt het risico dat die niet volledig hun waarde behouden.

Een eigen wisselkoers helpt om langdurige onevenwichtigheden te corrigeren. Daardoor kunnen verschillen tussen landen niet onbeperkt achter een gemeenschappelijke munt worden verborgen.

Een gezonde handelsbalans is niet voldoende

Een houdbare handels- en betalingsbalans verkleint de afhankelijkheid van buitenlandse financiers. Daarmee vormt zij een eerste bescherming van BeterGeld.

Toch is deze bescherming niet voldoende. De internationale financiële handel is veel groter dan de handel in goederen en diensten. Grote financiële instellingen kunnen met omvangrijke transacties, geleend geld en afgeleide producten proberen de koers van een munt te beïnvloeden.

Zij kunnen eerst onrust veroorzaken en vervolgens verdienen aan de koersbeweging die zij zelf hebben helpen ontstaan. Zo kan een financiële aanval plaatsvinden zonder dat daar een verandering in de werkelijke Nederlandse handel tegenover staat.

BeterGeld moet daarom niet alleen worden beschermd tegen economische onevenwichtigheden, maar ook tegen financiële manipulatie.

De grens tussen handel en financiële macht

Vrije internationale handel betekent niet dat financiële instellingen vrij moeten zijn om het publieke geldstelsel te ontwrichten.

Ondernemingen moeten zich kunnen beschermen tegen werkelijke valutarisico’s die voortkomen uit de import en export van goederen en diensten. Maar financiële producten waarmee zonder onderliggende economische transactie op de koers van BeterGeld wordt gespeculeerd, vervullen geen noodzakelijke functie voor die handel.

Het publieke geldstelsel mag daarom niet afhankelijk worden van derivaten, hefboomconstructies en andere afgeleide producten. Ook mag de Monetaire Autoriteit nooit verplicht worden verliezen uit dergelijke activiteiten op te vangen.

Hoe BeterGeld structureel wordt afgeschermd van de financiële sector, welke activiteiten nog wel een maatschappelijke functie hebben en hoe manipulatie wordt bestraft, wordt besproken in het volgende hoofdstuk: **De financiële sector weer dienstbaar maken**.

Hoofdstuk 13 De financiële sector weer dienstbaar maken

Geld geeft macht

Wie invloed heeft op geld, heeft invloed op vrijwel de gehele samenleving. Bedrijven hebben geld nodig om te investeren, huishoudens om een woning te kopen en overheden om publieke voorzieningen te betalen.

In het huidige geldstelsel ligt een belangrijk deel van die macht bij commerciële financiële instellingen. Banken bepalen door kredietverlening hoeveel nieuw geld ontstaat en waaraan dat geld als eerste wordt besteed. Tegelijkertijd ontwikkelde zich rond het betalingsverkeer een omvangrijke handel in effecten, derivaten en andere financiële producten.

Daardoor is de financiële sector niet langer uitsluitend dienstverlener aan de samenleving. Hij kan ontwikkelingen beïnvloeden waarvan burgers, ondernemingen en overheden afhankelijk zijn.

BeterGeld brengt de zeggenschap over het geld terug naar het collectief. Dat lukt alleen wanneer ook de macht van de financiële sector structureel wordt begrensd.

Toezicht alleen is niet voldoende

De gebruikelijke reactie op problemen in de financiële sector is meer toezicht. Nieuwe regels worden ingevoerd, instellingen moeten rapportages aanleveren en toezichthouders krijgen aanvullende bevoegdheden.

Toch volgen telkens nieuwe misstanden. Financiële constructies worden ingewikkelder, verantwoordelijkheden worden verspreid en regels worden omzeild. Wanneer overtredingen worden vastgesteld, blijven de gevolgen voor bestuurders dikwijls beperkt.

Toezichthouders zijn bovendien sterk afhankelijk van de kennis en informatie van de instellingen waarop zij toezicht moeten houden. Medewerkers stappen over van financiële instellingen naar toezichthouders en later weer terug. Daardoor kunnen de belangen en denkbeelden van de sector ongemerkt ook binnen het toezicht bepalend worden.

BeterGeld kan daarom niet uitsluitend vertrouwen op beter toezicht. De inrichting van het geldstelsel moet ervoor zorgen dat financiële instellingen bepaalde risico’s eenvoudigweg niet meer op de samenleving kunnen afwentelen.

Een harde grens rond publiek geld

Binnen BeterGeld bestaat een duidelijk onderscheid tussen publiek geld en commerciële financiële activiteiten.

Het publieke geldstelsel bestaat uit:

- de Monetaire Autoriteit;
- de publieke bewaarrekeningen;
- het nationale betalingsverkeer;
- fysiek en digitaal contant geld;
- en de officiële infrastructuur voor internationale betalingen.

Dit publieke deel moet volledig worden afgeschermd van commerciële risico’s. Financiële instellingen mogen het gebruiken om betalingen voor hun klanten uit te voeren, maar mogen het niet gebruiken om zelf geld te scheppen of speculatieve risico’s op de samenleving af te wentelen.

Een verlies bij een belegging, kredietbank of beleggingsfonds mag het betalingsverkeer nooit in gevaar brengen. Ook mag het nooit leiden tot verlies van het geld op een publieke bewaarrekening.

Financiële producten zijn geen geld

Een aandeel, obligatie, lening of derivaat kan een financiële waarde vertegenwoordigen. Toch is het geen geld.

Het is een contract, een verwachting of een aanspraak op mogelijke toekomstige betalingen. De waarde daarvan kan stijgen, dalen of volledig verdwijnen.

Binnen het huidige stelsel wordt het verschil tussen geld en financiële bezittingen gemakkelijk vertroebeld. Financiële producten kunnen als onderpand worden gebruikt voor nieuwe leningen, die vervolgens weer de basis vormen voor nieuwe financiële producten. Zo ontstaat een lange keten van onderlinge verplichtingen.

Binnen BeterGeld moet de grens helder blijven:

Alleen publiek BeterGeld is geld. Een financiële belofte wordt niet door herhaling, verpakking of verhandeling hetzelfde als publiek geld.

De Monetaire Autoriteit accepteert financiële producten daarom niet automatisch alsof zij geld zijn en garandeert hun waarde niet.

Risicokapitaal blijft voor eigen risico

Mensen mogen hun geld investeren en daarmee risico nemen. Zij kunnen aandelen kopen, geld beschikbaar stellen aan een kredietbank of deelnemen aan een beleggingsfonds.

Wie dat doet, kiest ervoor zijn veilige publieke geld tijdelijk of blijvend om te zetten in een risicodragende aanspraak. Daar kan winst tegenover staan, maar ook verlies.

Het risico ligt uitsluitend bij de partijen die vrijwillig aan de overeenkomst deelnemen. De samenleving geeft geen garantie en de Monetaire Autoriteit vult verliezen niet aan.

Een financiële instelling kan daardoor failliet gaan zonder dat het publieke geldstelsel omvalt. De publieke bewaarrekeningen en het betalingsverkeer functioneren gewoon door.

Financiële handel buiten het publieke geldstelsel

Derivaten en andere afgeleide financiële producten mogen geen onderdeel worden van de publieke geldinfrastructuur.

Zij mogen:

- niet op publieke bewaarrekeningen worden aangehouden;
- niet als publiek geld worden gepresenteerd;
- niet tot nieuw BeterGeld leiden;
- niet door de MA worden gegarandeerd;
- niet als vanzelfsprekend onderpand bij de MA dienen;
- en nooit aanleiding geven tot een publieke reddingsoperatie.

Financiële instellingen kunnen uitsluitend verliezen wat hun aandeelhouders en geldgevers vooraf vrijwillig beschikbaar hebben gesteld. Zij kunnen geen negatief saldo doorschuiven naar de publieke geldrekening en geen beroep doen op de samenleving wanneer hun financiële constructies mislukken.

Zo ontstaat naast het publieke geldstelsel een afzonderlijk commercieel risicocircuit. Deelname daaraan is vrijwillig en verliezen blijven daarbinnen.

Bescherming van werkelijke handel

Niet ieder afgeleid product heeft uitsluitend een speculatief doel. Een onderneming die over drie maanden een betaling in Zwitserse franken ontvangt, loopt een werkelijk wisselkoersrisico. Wanneer de koers in de tussentijd sterk verandert, kan een winstgevende levering alsnog verliesgevend worden.

Zo’n onderneming moet dat concrete risico kunnen afdekken. Het contract moet dan rechtstreeks zijn verbonden met een aantoonbare levering, schuld of betaling.

Daarvoor gelden duidelijke voorwaarden:

- het afgedekte bedrag is niet groter dan de onderliggende verplichting;
- de looptijd duurt niet langer dan nodig;
- dezelfde transactie wordt niet meerdere keren afgedekt;
- het contract kan niet eindeloos worden doorverkocht of opnieuw verpakt;
- partijen stellen vooraf voldoende geld of onderpand beschikbaar;
- en de overeenkomst wordt geregistreerd.

Een afgeleid product blijft zo een hulpmiddel voor de reële economie. Het wordt geen zelfstandig handelsproduct dat vele malen groter kan worden dan de transactie waarvoor het oorspronkelijk werd afgesloten.

Geen ongedekte speculatie op BeterGeld

Een partij die geen werkelijk valutarisico loopt, heeft geen maatschappelijke reden om een grote positie tegen BeterGeld op te bouwen.

Daarom mag niemand een afgeleid product afsluiten dat afhankelijk is van de toekomstige koers, beschikbaarheid of waarde van BeterGeld, tenzij daar een aantoonbare economische verplichting tegenover staat.

Een importeur mag de buitenlandse valuta veiligstellen die hij nodig heeft om een geleverde machine te betalen. Een exporteur mag de toekomstige buitenlandse opbrengst van een bestelling afdekken.

Een beleggingsfonds dat geen producten levert, geen internationale betaling hoeft te verrichten en alleen wil verdienen aan een koersdaling van BeterGeld, krijgt die mogelijkheid niet.

Het verbod richt zich daarmee niet op internationale handel, maar op ongedekte financiële posities waarmee grote partijen de waarde van het publieke geld kunnen beïnvloeden.

Geen hefboom met publiek geld

Met hefboomwerking kan een financiële instelling met een beperkte hoeveelheid eigen geld een veel grotere positie innemen. Daardoor kunnen kleine prijsbewegingen tot enorme winsten of verliezen leiden.

BeterGeld mag niet worden uitgeleend om zulke speculatieve posities op te bouwen. Ook mogen verwachte winsten en financiële contracten niet steeds opnieuw als onderpand dienen voor nog grotere verplichtingen.

Een financieel risico moet volledig worden gedragen door werkelijk ingebracht risicokapitaal. Hoe groter het mogelijke verlies, hoe meer geld de deelnemende partijen vooraf beschikbaar moeten stellen.

Daardoor kan één mislukte positie geen keten van faillissementen veroorzaken die uiteindelijk het publieke geldstelsel bedreigt.

Een aanval op BeterGeld

Ook met een gezonde handelsbalans kan BeterGeld worden aangevallen. Grote financiële partijen kunnen gezamenlijk veel BeterGeld verkopen, geruchten verspreiden of via buitenlandse constructies de indruk wekken dat het vertrouwen in de munt verdwijnt.

Wanneer anderen daarop reageren, kan de koersdaling zichzelf tijdelijk versterken. De partijen die de aanval begonnen, kunnen vervolgens proberen aan die beweging te verdienen.

BeterGeld moet tegen dergelijke acties worden beschermd. Grote posities en ongebruikelijke transacties moeten daarom zichtbaar zijn. Buitenlandse financiële instellingen die rechtstreeks toegang willen tot de officiële infrastructuur van BeterGeld moeten hun eigendom, posities en transacties bekendmaken.

De Monetaire Autoriteit kan bij aantoonbare marktontwrichting tijdelijk ingrijpen. Zij kan met buitenlandse reserves BeterGeld kopen, aanvullende zekerheid verlangen of de toegang van verdachte financiële partijen opschorten.

Gewone betalingen en het geld van burgers blijven daarbij onaangetast.

Manipulatie van het geldstelsel wordt een misdrijf

Het doelbewust manipuleren van BeterGeld is geen gewone commerciële activiteit. Wie het publieke geldstelsel aanvalt, brengt de bestaanszekerheid van burgers, ondernemingen en publieke voorzieningen in gevaar.

Daarom moet manipulatie van het geldstelsel als afzonderlijk misdrijf in de wet worden opgenomen.

Daaronder vallen onder meer:

- schijntransacties uitvoeren om een misleidende koers te veroorzaken;
- via verbonden partijen kunstmatig handelsvolume creëren;
- bewust onjuiste informatie verspreiden en tegelijk op de koersreactie inzetten;
- heimelijke afspraken maken om BeterGeld gezamenlijk aan te vallen;
- grote posities over verschillende ondernemingen verdelen om toezicht te ontwijken;
- medewerkers van de MA, overheid of toezichthouders omkopen;
- transacties, opdrachtgevers of uiteindelijke belanghebbenden verbergen;
- en namens een buitenlandse partij heimelijk proberen het Nederlandse geldstelsel te ontwrichten.

Pogingen daartoe moeten eveneens strafbaar zijn. De wet hoeft niet te wachten totdat de schade daadwerkelijk is ontstaan.

Kritiek en gewone handel blijven vrij

Het strafrechtelijke verbod moet nauwkeurig worden omschreven. Niet iedere verkoop van BeterGeld is manipulatie en niet iedere verwachting van een koersdaling is een aanval.

Een burger, journalist, econoom of politicus moet vrijelijk kritiek op BeterGeld kunnen uiten. Een onderneming mag valuta kopen voor buitenlandse betalingen en een investeerder mag besluiten zijn bezit te verkopen.

Strafbaar zijn de aantoonbare misleiding, heimelijke samenwerking, schijntransacties en andere doelbewuste handelingen waarmee een kunstmatige koersbeweging wordt veroorzaakt.

De overheid mag het verbod nooit gebruiken om kritiek te onderdrukken of politieke tegenstanders aan te pakken. Vervolging vereist controleerbaar bewijs en een oordeel van een onafhankelijke rechter.

Persoonlijke verantwoordelijkheid

Een boete voor een financiële instelling is vaak onvoldoende. De kosten komen terecht bij aandeelhouders, klanten of andere medewerkers, terwijl de bestuurders die de beslissingen namen hun persoonlijke vermogen behouden.

Daarom moeten opdrachtgevers, bestuurders en handelaren persoonlijk vervolgd kunnen worden wanneer zij de manipulatie hebben bedacht, opgedragen, uitgevoerd of bewust mogelijk gemaakt.

De rechter moet:

- persoonlijke boetes kunnen opleggen;
- gevangenisstraf kunnen uitspreken;
- wederrechtelijk verkregen voordeel kunnen afnemen;
- betrokkenen voor bepaalde tijd of blijvend uit financiële functies kunnen weren;
- en verantwoordelijken persoonlijk aansprakelijk kunnen stellen voor aantoonbare schade.

Een bestuurder mag zich niet kunnen verschuilen achter een onderneming, buitenlandse dochtermaatschappij of ingewikkelde juridische constructie. Wie persoonlijk besluit het publieke geldstelsel aan te vallen, wordt persoonlijk voor die beslissing aangesproken.

Buitenlandse financiële instellingen

Buitenlandse partijen kunnen proberen buiten het bereik van de Nederlandse rechter te blijven. Daarom is rechtstreekse toegang tot BeterGeld geen onvoorwaardelijk recht.

Een buitenlandse financiële instelling die toegang wil tot de officiële infrastructuur moet:

- haar uiteindelijke eigenaren bekendmaken;
- transacties en grote posities registreren;
- de Nederlandse regels tegen manipulatie aanvaarden;
- instemmen met de toepasselijkheid van het Nederlandse recht;
- en medewerking aan onderzoek en bewijslevering garanderen.

Een instelling die dat weigert, krijgt geen rechtstreekse toegang tot rekeningen of afwikkeling bij de Monetaire Autoriteit.

Nederland moet daarnaast afspraken met andere landen maken over informatie-uitwisseling, beslaglegging, vervolging en uitlevering. Volledige bescherming tegen buitenlandse aanvallen bestaat niet, maar Nederland hoeft onbekende partijen ook geen onbeperkte toegang tot zijn publieke geldstelsel te geven.

Een andere inrichting van het toezicht

Hoewel de structuur van BeterGeld veel financiële risico’s bij de bron wegneemt, blijft toezicht noodzakelijk. Dat toezicht moet anders worden ingericht dan nu.

Bestuurders en belangrijke medewerkers van een financiële toezichthouder mogen tijdens en gedurende een lange periode na hun functie niet werken voor instellingen waarop zij toezicht hielden. Ook financiële belangen in die instellingen zijn uitgesloten.

Contacten tussen toezichthouders en grote financiële instellingen worden geregistreerd. Besluiten, onderzoeken en geconstateerde overtredingen zijn openbaar, tenzij een onafhankelijke rechter vaststelt dat tijdelijke geheimhouding noodzakelijk is voor het onderzoek.

Een toezichthouder die bewust bewijs achterhoudt, een onderzoek tegenhoudt of overtredingen toedekt, maakt zich zelf schuldig aan een ernstig ambtsmisdrijf.

Toezicht is geen dienstverlening aan de financiële sector. Het is bescherming van de samenleving tegen financieel machtsmisbruik.

Niet één toezichthouder bepaalt alles

De bescherming van BeterGeld mag niet afhankelijk zijn van één organisatie. Wanneer die organisatie tekortschiet of wordt beïnvloed, moet een andere instantie kunnen ingrijpen.

Daarom zijn verschillende, van elkaar onafhankelijke controlewegen nodig:

- een financiële toezichthouder;
- een afzonderlijke financiële opsporingsdienst;
- een onafhankelijke aanklager voor ernstige financiële delicten;
- controle door de Algemene Rekenkamer;
- toegang tot de rechter voor rechtstreeks benadeelden;
- parlementaire controle;
- en bescherming van klokkenluiders.

Geen van deze instellingen mag onderzoeken van de andere kunnen beëindigen. Daarmee wordt voorkomen dat één toezichthouder misstanden definitief uit beeld kan houden.

Bescherming van klokkenluiders

Veel financiële misstanden worden als eerste opgemerkt door medewerkers binnen de betrokken instelling. Zij moeten een overtreding kunnen melden zonder hun inkomen, loopbaan of veiligheid te verliezen.

Klokkenluiders krijgen daarom toegang tot een meldpunt buiten de financiële toezichthouder en buiten hun werkgever. Hun identiteit wordt beschermd en ontslag of benadeling vanwege een melding is strafbaar.

Wanneer een melding tot terugvordering van grote illegale winsten leidt, kan een deel daarvan worden gebruikt om de melder schadeloos te stellen en langdurige juridische bescherming te bieden.

Een geheimhoudingsbeding mag nooit worden gebruikt om een strafbaar feit of een aanval op het geldstelsel te verbergen.

Welke financiële functies blijven nodig?

BeterGeld schaft financiële dienstverlening niet af. Een samenleving heeft behoefte aan organisaties en mensen die:

- betalingen technisch verwerken;
- administraties bijhouden;
- spaarders en kredietnemers bij elkaar brengen;
- ondernemingen beoordelen voordat zij risicokapitaal ontvangen;
- werkelijke risico’s verzekeren;
- internationale betalingen uitvoeren;
- en aantoonbare valutarisico’s afdekken.

Deze activiteiten staan ten dienste van burgers en ondernemingen. Zij helpen de reële economie functioneren.

Wat verdwijnt of sterk wordt beperkt, zijn activiteiten die voornamelijk bestaan uit het verhandelen van financiële risico’s, het opbouwen van steeds grotere hefboomposities en het ontwerpen van producten die vooral bedoeld zijn om nieuwe financiële opbrengsten te genereren.

Een kleinere financiële sector

De financiële sector zal binnen BeterGeld aanzienlijk kleiner worden. Dat is geen nadeel van het stelsel, maar een beoogd gevolg.

Op dit moment werken veel hoogopgeleide mensen aan het ontwikkelen, verkopen, controleren en juridisch vormgeven van complexe financiële constructies. Deze werkzaamheden leveren wel financiële opbrengsten op, maar geen extra woningen, voedsel, energie, onderwijs, zorg of andere voor de samenleving belangrijke goederen en diensten.

Wanneer de financiële sector eenvoudiger wordt, komt een deel van dit arbeidspotentieel beschikbaar voor andere werkzaamheden.

Die overgang zal niet van de ene op de andere dag plaatsvinden. Mensen moeten de gelegenheid krijgen zich om te scholen en hun kennis elders toe te passen. Veel vaardigheden uit de financiële sector — rekenen, automatisering, administratie, risicoanalyse en organisatie — kunnen ook buiten die sector waardevol worden ingezet.

Het doel is niet werknemers te straffen. Het doel is arbeid niet langer door financiële prikkels weg te trekken uit werkzaamheden waaraan de samenleving meer behoefte heeft.

Geen recht op financieel rendement

Binnen het huidige stelsel wordt financieel rendement gemakkelijk behandeld alsof het vanzelfsprekend verdiend is. Maar iedere rente, koerswinst of andere financiële opbrengst moet uiteindelijk door iemand worden betaald of voortkomen uit waarde die elders is geproduceerd.

BeterGeld verbiedt winst niet. Wie geld beschikbaar stelt voor een onderneming en werkelijk risico draagt, kan delen in het resultaat.

Daar staat tegenover dat niemand recht heeft op een gegarandeerd rendement ten koste van de samenleving. Een verkeerde investering blijft een verkeerde investering. Een verlies wordt niet alsnog publiek gemaakt omdat veel financiële instellingen tegelijkertijd dezelfde fout hebben begaan.

Geen instellingen die te groot zijn om te verliezen

In het huidige stelsel kunnen financiële instellingen zo groot en verweven worden dat hun faillissement het betalingsverkeer en de rest van de economie bedreigt. Daardoor ontstaat druk op overheden en centrale banken om hen te redden.

Binnen BeterGeld zijn veilige publieke geldrekeningen en het betalingsverkeer gescheiden van commerciële kredietverlening en financiële handel. Een commerciële instelling kan daardoor failliet gaan zonder dat de samenleving haar geld of toegang tot betalingen verliest.

Een financiële instelling mag groot worden, maar niet zo worden ingericht dat haar voortbestaan een publieke verantwoordelijkheid wordt.

Wie groot genoeg is om grote winsten te behalen, moet ook zelfstandig groot genoeg zijn om zijn verliezen te dragen.

De nieuwe verhouding

BeterGeld plaatst de financiële sector terug in een dienstbare positie.

De sector mag publiek geld gebruiken om betalingen uit te voeren en kan vrijwillig ingebracht geld bemiddelen tussen geldgevers en kredietnemers. Hij mag verzekeren, adviseren en bijdragen aan investeringen in de reële economie.

Maar hij mag geen geld scheppen, het publieke betalingsverkeer niet in gevaar brengen, geen speculatieve verliezen op de samenleving afwentelen en de waarde van BeterGeld niet manipuleren.

Daarmee verandert het uitgangspunt fundamenteel:

De financiële sector mag gebruikmaken van het publieke geldstelsel, maar mag het niet vormgeven, vergroten, bedreigen of naar eigen belang beïnvloeden.

Wat winstgevend is voor een financiële instelling, is niet automatisch nuttig voor de samenleving. Binnen BeterGeld bepaalt het maatschappelijke nut welke financiële activiteiten toegang krijgen tot de publieke infrastructuur.

Geld wordt daarmee geen instrument waarmee een sector macht over de samenleving uitoefent. Het wordt opnieuw een publiek hulpmiddel dat de gehele samenleving dient.

Hoofdstuk 14 De verdediging van het bestaande geldstelsel

Verandering roept tegenstand op

BeterGeld verandert de positie van commerciële banken, financiële instellingen, toezichthouders en de overheid. Commerciële banken verliezen de mogelijkheid om door kredietverlening nieuw giraal geld te laten ontstaan. Financiële risico's kunnen niet langer op het publieke geldstelsel worden afgewenteld en een groot deel van de huidige handel in afgeleide producten wordt beperkt.

Het is daarom te verwachten dat het voorstel op stevige tegenstand zal stuiten. Een deel van die tegenstand zal bestaan uit terechte vragen over de overgang, internationale handel, kredietverlening en de macht van de Monetaire Autoriteit.

Andere bezwaren kunnen samenhangen met bestaande financiële, professionele of institutionele belangen. Wie binnen het huidige stelsel een sterke positie heeft opgebouwd, heeft niet vanzelfsprekend belang bij een verandering die deze positie verkleint.

Dat betekent niet dat iedere tegenstander te kwader trouw handelt. Het betekent wel dat argumenten niet los kunnen worden gezien van de positie van degene die ze naar voren brengt.

Onbekendheid beschermt het bestaande stelsel

Een uitspraak die het Amerikaanse congreslid Charles G. Binderup in 1937 in strekking aan autofabrikant Henry Ford toeschreef, luidt:

> *"It is perhaps well enough that the people of the Nation do not know or understand our banking and monetary system, for if they did I believe there would be a revolution before tomorrow morning."*

Vrij vertaald:

Het komt wellicht goed uit dat de bevolking ons bancaire en monetaire stelsel niet kent of begrijpt. Als zij dat wel deed, zou er naar mijn overtuiging vóór morgenochtend een revolutie uitbreken.

Het is niet aangetoond dat Henry Ford deze exacte woorden zelf heeft uitgesproken. Binderup zei uitdrukkelijk dat hij de uitspraak slechts "in strekking" weergaf. De woorden zijn wel terug te vinden in het Amerikaanse Congressional Record van 19 maart 1937.

De gedachte achter de uitspraak blijft relevant. De meeste mensen gebruiken iedere dag geld zonder precies te weten hoe het ontstaat, waarom hun banktegoed juridisch een vordering op een bank is en waarom de samenleving risico loopt wanneer financiële instellingen in problemen komen.

Dat is geen verwijt aan burgers. Het geldstelsel is ingewikkeld en wordt in het onderwijs, de politiek en de media zelden vanaf de basis uitgelegd.

Tegelijkertijd bevindt de meeste gespecialiseerde kennis zich bij banken, centrale banken, toezichthouders, universiteiten en adviesinstellingen die zelf onderdeel zijn van het bestaande stelsel. Daardoor is de kennis over mogelijke alternatieven ongelijk verdeeld.

Wie de werking van het stelsel niet kent, kan moeilijk beoordelen welke verandering noodzakelijk is.

Belangen hoeven geen samenzwering te vormen

Het bestaande geldstelsel hoeft niet door een verborgen groep te worden bestuurd om zichzelf in stand te houden.

Mensen en organisaties reageren op de prikkels en belangen die hun omgeving biedt. Een bankbestuurder wordt beoordeeld op het resultaat van de bank. Een fondsbeheerder wordt beloond voor financieel rendement. Een toezichthouder werkt binnen bestaande wetten en modellen. Een econoom bouwt voort op begrippen en uitgangspunten die binnen zijn vakgebied algemeen worden aanvaard.

Zo kunnen duizenden afzonderlijke beslissingen gezamenlijk een stelsel beschermen, zonder dat de betrokkenen daarover geheime afspraken hebben gemaakt.

De mensen die het geldstelsel het beste begrijpen, behoren bovendien vaak tot de mensen die er voor hun inkomen, loopbaan of invloed van afhankelijk zijn. De grote groep die de lasten ervan draagt, beschikt juist minder vaak over de noodzakelijke informatie om het stelsel ter discussie te stellen.

Daarom begint monetaire hervorming niet met wantrouwen tegenover personen, maar met openheid over de werking van het systeem en de belangen die daarin bestaan.

Het verwijt van communisme

BeterGeld zal waarschijnlijk door sommige tegenstanders als communistisch of socialistisch worden omschreven. Dat verwijt is onjuist.

BeterGeld brengt ondernemingen, woningen, grond, arbeid en productiemiddelen niet in handen van de staat. Mensen behouden hun eigendom en blijven vrij om te ondernemen, te werken, te handelen, te sparen en te investeren.

Ook kredietverlening blijft bestaan. Het verschil is dat kredietbanken alleen geld kunnen uitlenen dat vrijwillig voor dat doel beschikbaar is gesteld. Zij mogen niet langer door kredietverlening zelf nieuw publiek geld laten ontstaan.

De geldschepping wordt publiek omdat geld een collectieve basisvoorziening is. Iedereen is voor betaling, sparen en het nakomen van verplichtingen afhankelijk van de betrouwbaarheid ervan.

Publiek geld betekent niet dat de gehele economie publiek bezit wordt. Het betekent dat de gemeenschappelijke meet- en ruilmiddelen waarmee die economie functioneert, niet door commerciële partijen worden geschapen.

Geld als publieke infrastructuur

Een vrije economie kan niet functioneren zonder een betrouwbare juridische en technische basis. Zij heeft eigendomsregistratie, rechtspraak, contractrecht, betalingsverkeer en algemeen aanvaarde rekeneenheden nodig.

Niemand noemt het communistisch dat de overheid bepaalt wat een kilogram is, eigendom registreert of de naleving van contracten mogelijk maakt. Zulke voorzieningen creëren de gemeenschappelijke basis waarop particuliere activiteiten kunnen plaatsvinden.

Geld vervult een vergelijkbare functie. Het is het middel waarmee prijzen worden uitgedrukt, arbeid wordt beloond, belastingen worden betaald, schulden worden afgelost en waarde voor later wordt bewaard.

BeterGeld behandelt geld daarom als publieke infrastructuur. Ondernemingen mogen van die infrastructuur gebruikmaken, maar mogen haar niet naar eigen belang vormgeven of de hoeveelheid geld bepalen.

“Dit is een ingreep in de vrije markt”

BeterGeld grijpt diep in de bestaande financiële sector in. Dat moet niet worden ontkend.

Het verbiedt commerciële geldschepping, scheidt veilige publieke geldrekeningen van kredietverlening en beperkt financiële producten waarmee het geldstelsel kan worden bedreigd. Daarmee verdwijnen activiteiten die nu wettelijk zijn toegestaan.

Maar een markt bestaat altijd binnen regels. Eigendomsrecht, mededingingsrecht, consumentenbescherming en het verbod op fraude zijn eveneens beperkingen. Zonder zulke regels ontstaat geen vrije markt, maar een omgeving waarin de machtigste partijen hun eigen voorwaarden kunnen opleggen.

De vraag is daarom niet of de markt regels kent. De vraag is welke regels nodig zijn om te voorkomen dat private partijen macht over een publieke basisvoorziening verkrijgen.

Het huidige bankstelsel is geen zuivere vrije markt

Commerciële banken functioneren niet zoals gewone ondernemingen.

Hun betaalrekeningen maken deel uit van het betalingsverkeer. Banktegoeden worden binnen wettelijke grenzen door het depositogarantiestelsel beschermd. Banken hebben onder voorwaarden toegang tot centrale-bankfaciliteiten en overheden kunnen ingrijpen wanneer een bankfaillissement de rest van het financiële stelsel bedreigt.

Die voorzieningen bestaan omdat de samenleving zich geen ontwrichting van het geld- en betalingsverkeer kan veroorloven.

De bescherming heeft echter ook een gevolg. Banken kunnen commerciële opbrengsten behalen, terwijl de samenleving een deel van het systeemrisico draagt. Daardoor zijn winst en risico niet volledig bij dezelfde partijen ondergebracht.

BeterGeld herstelt die samenhang. Publiek geld wordt veilig buiten commerciële bankbalansen bewaard. Commerciële instellingen blijven vrij om risico te nemen, maar moeten de gevolgen daarvan zelf dragen.

Vrije handel blijft mogelijk

BeterGeld beëindigt de handel met andere landen niet. Nederlandse ondernemingen kunnen blijven importeren en exporteren. Buitenlandse investeerders kunnen in Nederlandse ondernemingen investeren en Nederlandse investeerders kunnen dat in het buitenland doen.

Ook het wisselen van valuta blijft mogelijk. Ondernemingen mogen werkelijke valutarisico’s afdekken wanneer die voortkomen uit aantoonbare internationale betalingen.

Wat wordt beperkt, is de mogelijkheid om zonder onderliggende economische activiteit zeer grote financiële posities op te bouwen waarmee de koers van BeterGeld kan worden beïnvloed.

Dat beperkt niet de handel in goederen en diensten. Het beschermt die handel tegen financiële partijen die door hefboomwerking en speculatie veel grotere geldstromen kunnen veroorzaken dan de werkelijke internationale handel vereist.

“Er zal onvoldoende krediet beschikbaar zijn”

Een belangrijk bezwaar zal zijn dat banken zonder geldschepping minder krediet kunnen verstrekken. Dat is gedeeltelijk juist.

Binnen BeterGeld kan een kredietbank alleen geld uitlenen dat geldgevers vrijwillig voor kredietverlening beschikbaar hebben gesteld. De hoeveelheid krediet wordt daardoor begrensd door werkelijk beschikbaar geld.

Dat kan betekenen dat bepaalde leningen niet of tegen andere voorwaarden worden verstrekt. Maar veel krediet is niet automatisch gunstig voor de samenleving. Wanneer banken steeds grotere bedragen voor bestaande woningen, grond en financiële bezittingen beschikbaar stellen, neemt de productie daarvan niet noodzakelijk toe. De ruimere kredietverlening kan vooral de prijzen en schulden verhogen.

Minder krediet hoeft daarom niet te betekenen dat nuttige economische activiteiten onmogelijk worden. Leningen en prijzen zullen zich meer moeten aanpassen aan inkomens, terugbetalingsmogelijkheden en de beschikbare hoeveelheid spaargeld.

Tijdens de vooraf vastgelegde overgangsperiode kan de MA tijdelijk geld beschikbaar stellen wanneer onvoldoende geld voor noodzakelijke kredietverlening aanwezig blijkt te zijn. Die mogelijkheid is beperkt, controleerbaar en eindigt na de overgang.

“De rente zal stijgen”

Wanneer krediet uitsluitend uit werkelijk beschikbaar gesteld geld wordt verstrekt, kan de vergoeding voor sommige leningen aanvankelijk hoger worden. Geldgevers zullen alleen afstand doen van de directe beschikbaarheid van hun geld wanneer daar een aanvaardbare vergoeding tegenover staat.

Tegelijkertijd verdwijnen andere oorzaken van hoge financieringskosten. Prijzen van woningen en bezittingen hoeven zich niet meer aan een voortdurende groei van krediet aan te passen. De financiële sector wordt eenvoudiger en kredietverliezen worden niet langer via ingewikkelde ketens over het stelsel verspreid.

Het uiteindelijke renteniveau kan daarom niet met zekerheid vooraf worden voorspeld. Het zal verschillen naar looptijd, risico en beschikbaarheid van geld.

BeterGeld belooft geen altijd lage rente. Het zorgt ervoor dat de rente een vergoeding wordt binnen een vrijwillige overeenkomst en niet langer samenhangt met de commerciële schepping van nieuw geld.

“De economie zal niet meer groeien”

Ook zal worden aangevoerd dat BeterGeld economische groei belemmert.

Binnen het huidige stelsel is groei nodig om stijgende schulden en rentelasten betaalbaar te houden. Daardoor wordt groei niet alleen nagestreefd omdat zij de samenleving iets oplevert, maar ook omdat het geldstelsel haar nodig heeft.

BeterGeld verbiedt groei niet. Nieuwe ondernemingen kunnen ontstaan, productie kan toenemen en technologische ontwikkeling blijft mogelijk.

Het verschil is dat groei geen voortdurende monetaire noodzaak meer hoeft te zijn. De samenleving kan kiezen waar uitbreiding wenselijk is en waar verbetering, vermindering van kosten, een lagere arbeidsbelasting of een hogere kwaliteit belangrijker zijn.

De vraag wordt niet hoeveel financiële groei het stelsel nodig heeft, maar wat de samenleving met de beschikbare mensen, kennis en middelen kan of wil voortbrengen en waaraan zij die mogelijkheden democratisch wil besteden.

“Kapitaal en financiële instellingen vertrekken”

Wanneer Nederland speculatieve activiteiten beperkt, kunnen financiële instellingen besluiten activiteiten naar het buitenland te verplaatsen. Ook kan een deel van het internationale kapitaal Nederland verlaten.

Dat risico moet tijdens de overgang serieus worden genomen. Een snelle kapitaaluitstroom kan de wisselkoers en investeringen tijdelijk onder druk zetten. Daarom zijn buitenlandse reserves, overgangsregels en bescherming tegen manipulatie noodzakelijk.

Niet iedere kapitaaluitstroom vormt echter een maatschappelijk verlies. Kapitaal dat uitsluitend naar Nederland kwam vanwege hefboomwerking, bancaire geldschepping of de verwachting van publieke redding, leverde Nederland ook risico’s op.

Productieve investeringen blijven welkom. Een investeerder mag een onderneming financieren, werkelijk risico dragen en delen in het resultaat. BeterGeld garandeert alleen niet dat iedere investering winst oplevert of dat verliezen door de samenleving worden vergoed.

“Nederland kan dit niet alleen”

Nederland is economisch sterk verbonden met andere Europese landen. Een overgang naar BeterGeld kan daarom niet worden uitgevoerd alsof het buitenland niet bestaat.

Daaruit volgt echter niet dat Nederland zonder instemming van alle andere landen nooit een ander geldstelsel kan invoeren. Verschillende Europese landen hebben een eigen munt en onderhouden tegelijkertijd intensieve handelsrelaties met de Europese Unie en het eurogebied.

Een eigen munt vereist betrouwbare instituties, voldoende buitenlandse reserves, een goed betalingsverkeer en duidelijke afspraken over bestaande contracten. Het vereist geen economisch isolement.

Internationale samenwerking blijft gewenst, maar mag geen reden worden om iedere nationale verandering voor onbepaalde tijd uit te stellen.

“De Monetaire Autoriteit krijgt te veel macht”

Dit is een terecht en essentieel bezwaar.

BeterGeld neemt de macht om geld te scheppen weg bij commerciële banken en legt die bij de Monetaire Autoriteit. Wanneer die autoriteit onvoldoende wordt begrensd, kan een nieuwe machtsconcentratie ontstaan.

De MA moet daarom een strikt omschreven opdracht krijgen. Haar hoofdtaak is het bewaken van de waarde van het geld. Daarnaast faciliteert zij de publieke bewaarrekeningen en beheert zij de geldhoeveelheid die daarvoor noodzakelijk is.

De regering mag de MA niet dwingen onbeperkt geld te scheppen om uitgaven te financieren. De MA mag niet vrij beschikken over het geld van rekeninghouders en mag rekeningen niet blokkeren om politieke redenen. Deze beperkingen moeten in de Grondwet en in het strafrecht worden vastgelegd.

Besluiten over de geldhoeveelheid, gebruikte gegevens en uitgevoerde correcties moeten openbaar en controleerbaar zijn. Bestuurders worden benoemd voor beperkte termijnen en kunnen persoonlijk aansprakelijk worden gesteld voor corruptie, misbruik of bewuste overtreding van hun wettelijke opdracht.

BeterGeld vraagt daarom niet om blind vertrouwen in een publieke instelling. Het vraagt om een publieke instelling waarvan de macht vooraf nauwkeurig is begrensd.

“Politici zullen te veel geld laten maken”

De vrees dat politici de geldpers gebruiken om stemmen te winnen of tekorten te financieren, is historisch begrijpelijk. BeterGeld geeft de regering daarom niet zelfstandig de bevoegdheid om geld te scheppen.

De hoeveelheid geld wordt door de onafhankelijke MA afgestemd op het bewaken van de waarde van het geld. De politiek beslist democratisch over de besteding van publiek geld, maar bepaalt niet naar eigen inzicht hoeveel nieuw geld daarvoor wordt gemaakt.

Wanneer de MA nieuw geld via de overheid in de samenleving brengt, gebeurt dat binnen haar monetaire opdracht. De volksvertegenwoordiging bepaalt vervolgens waaraan het wordt besteed.

Zo worden twee besluiten gescheiden: hoeveel geld de samenleving nodig heeft en welke publieke bestemming dat geld krijgt.

Deskundigheid is niet hetzelfde als neutraliteit

Economen, bankiers en toezichthouders beschikken over kennis die voor de beoordeling van BeterGeld belangrijk is. Hun bezwaren moeten daarom inhoudelijk worden onderzocht.

Deskundigheid maakt iemand echter niet automatisch belangeloos. Onderzoek kan worden beïnvloed door gekozen uitgangspunten, gebruikte modellen, financiering en de omgeving waarin iemand werkt.

Een econoom die voor een bank werkt, hoeft geen onwaarheden te vertellen om toch vanuit het perspectief van de bancaire sector te redeneren. Een toezichthouder kan oprecht geloven in een stelsel waarvan zijn organisatie zelf onderdeel is.

Daarom moeten relevante financiële belangen, nevenfuncties en onderzoeksfinanciering openbaar zijn. Argumenten worden vervolgens beoordeeld op hun bewijs, aannames en gevolgen — niet uitsluitend op de status van degene die ze uitspreekt.

Serieuze bezwaren moeten serieus worden genomen

Niet ieder bezwaar is een poging om het bestaande stelsel te beschermen. BeterGeld kent werkelijke risico’s en onbeantwoorde vragen.

De overgang kan fouten bevatten. De benodigde hoeveelheid geld kan verkeerd worden ingeschat. Buitenlandse partijen kunnen druk uitoefenen. De MA kan haar taak verkeerd uitvoeren en nieuwe regels kunnen onbedoelde gevolgen hebben.

Een geloofwaardig voorstel ontkent die risico’s niet. Het maakt ze zichtbaar en bouwt waarborgen, evaluatiemomenten en correctiemogelijkheden in.

Bij ieder bezwaar moeten daarom vier vragen worden gesteld:

- Welk concreet risico wordt benoemd?
- Op welke controleerbare gegevens of aannames is het gebaseerd?
- Kan dat risico binnen BeterGeld worden beperkt?
- Beschermt het bezwaar de samenleving of vooral een bestaand financieel belang?

Zo wordt kritiek gebruikt om het voorstel te verbeteren, zonder ieder beroep op deskundigheid automatisch als doorslaggevend te aanvaarden.

Geen verandering is eveneens een keuze

Tegenstanders kunnen verlangen dat BeterGeld bewijst dat zich nooit een probleem zal voordoen. Aan het bestaande geldstelsel en zijn voorlopers wordt zelden dezelfde eis gesteld.

De Grote Depressie van de jaren dertig ontstond binnen een stelsel waarin commerciële kredietverlening, schulden en kwetsbare banken een belangrijke rol speelden. Toen leningen niet meer konden worden terugbetaald, banken omvielen en de kredietverlening instortte, verdwenen banktegoeden en nam de beschikbare hoeveelheid geld sterk af. De financiële crisis versterkte daardoor de economische neergang.

Ook de wereldwijde financiële crisis van 2008 ontstond niet buiten het geldstelsel. Jarenlange kredietverlening, stijgende vastgoedprijzen, financiële hefboomwerking en ingewikkelde afgeleide producten hadden grote onderlinge afhankelijkheden gecreëerd. Toen verliezen zich begonnen op te stapelen, moesten overheden en centrale banken ingrijpen om te voorkomen dat het financiële stelsel verder instortte. De risico’s die binnen de financiële sector waren opgebouwd, kwamen daarmee voor een belangrijk deel bij de samenleving terecht.

De Europese schuldencrisis die vanaf 2010 zichtbaar werd en in 2015 rond Griekenland opnieuw een hoogtepunt bereikte, liet bovendien zien hoe problemen bij overheden, banken en een gemeenschappelijke munt elkaar kunnen versterken. Griekse banken moesten tijdelijk sluiten, geldopnames werden beperkt en de bevolking werd rechtstreeks geconfronteerd met de gevolgen van financiële en monetaire instabiliteit.

Als tegenargument tegen publiek geld worden vaak de hyperinflatie in de Weimarrepubliek en de extreme geldontwaarding in Zimbabwe genoemd. Deze voorbeelden verdienen serieuze aandacht. Zij laten zien wat er kan gebeuren wanneer een regering de geldschepping gebruikt om zeer grote tekorten te financieren, terwijl de productie terugloopt en het vertrouwen in de munt verdwijnt.

In Duitsland waren tijdens en na de Eerste Wereldoorlog grote oorlogsschulden ontstaan. Daar kwamen herstelbetalingen, politieke onrust en de economische gevolgen van de bezetting van het Ruhrgebied bij. De overheid liet haar groeiende uitgaven en verplichtingen in steeds grotere mate door de Reichsbank financieren. De hoeveelheid geld nam veel sneller toe dan de beschikbare hoeveelheid goederen. Toen het vertrouwen in de mark verdween en mensen hun geld zo snel mogelijk probeerden uit te geven, versnelde de geldontwaarding in 1923 tot hyperinflatie.

Ook in Zimbabwe ging de hyperinflatie niet uitsluitend over het bestaan van publiek geld. De productie was sterk teruggelopen, de overheidsfinanciën waren ontwricht en de centrale bank had onvoldoende onafhankelijkheid tegenover de regering. Zeer grote begrotings- en quasi-begrotingstekorten werden met nieuw geld gefinancierd. De geldhoeveelheid steeg explosief terwijl steeds minder goederen en diensten beschikbaar waren. Uiteindelijk verdween het vertrouwen in de munt vrijwel volledig.

De les uit deze gebeurtenissen is niet dat geld daarom door commerciële banken moet worden geschapen. De les is dat ook een overheid niet vrij over de geldschepping mag beschikken.

BeterGeld legt de bevoegdheid om geld te scheppen daarom niet bij de regering of het parlement. Die bevoegdheid ligt uitsluitend bij de onafhankelijke Monetaire Autoriteit. De regering kan de MA niet opdragen extra geld te maken om begrotingstekorten, politieke beloften of onverwachte tegenvallers te betalen.

De taakverdeling moet helder zijn:

- de MA bepaalt hoeveel geld nodig is om de waarde van BeterGeld te bewaken;

- de democratie bepaalt binnen de wettelijke begroting waaraan publiek geld wordt besteed;
- de overheid kan niet zelfstandig geld scheppen;
- en de MA kan geen politieke uitgaven doen.

Wanneer nieuw geld via de overheid in omloop wordt gebracht, bepaalt de MA uitsluitend de hoeveelheid. De democratie bepaalt vervolgens de bestemming. De hoeveelheid geld wordt daarbij afgestemd op de beschikbare productie, prijzen, omloopsnelheid en overige omstandigheden binnen de economie.

De onafhankelijkheid van de MA mag evenmin betekenen dat zij zonder controle kan handelen. Haar opdracht, bevoegdheden en grenzen moeten in de Grondwet en de wet worden vastgelegd. Besluiten over geldschepping en het uit omloop nemen van geld moeten openbaar, controleerbaar en achteraf toetsbaar zijn. Bestuurders die bewust geld laten scheppen in strijd met deze opdracht moeten persoonlijk aansprakelijk en strafrechtelijk vervolgbaar zijn.

De huidige Nederlandse Grondwet biedt nauwelijks inhoudelijke bescherming van het geldstelsel. Artikel 106 bestaat uit slechts één zin:

> *“De wet regelt het geldstelsel.”*

Dit artikel bepaalt niet aan welke beginselen dat geldstelsel moet voldoen. Het zegt niets over de bevoegdheid om geld te scheppen, de bescherming van rekeninghouders, de onafhankelijkheid van het monetaire bestuur of het verbod om geldschepping te gebruiken voor onbeperkte overheidsfinanciering.

Voor een voorziening waarvan iedere inwoner, onderneming en overheid afhankelijk is, is zo’n algemene opdracht ontoereikend.

De grondslagen van BeterGeld moeten daarom uitvoeriger in de Grondwet worden vastgelegd. Daarin moet ten minste worden bepaald dat:

- geld een publieke voorziening is;
- alleen de Monetaire Autoriteit BeterGeld mag scheppen of uit omloop mag nemen;
- de regering en commerciële instellingen geen geld mogen scheppen;
- het bewaken van de waarde van het geld de hoofdtaak van de MA is;
- de MA onafhankelijk van dagelijkse politieke en commerciële belangen handelt;
- de bevoegdheden en besluiten van de MA openbaar en controleerbaar zijn;
- het geld op een publieke bewaarrekening juridisch eigendom van de rekeninghouder blijft;
- de overheid, rechterlijke macht en MA niet om politieke redenen over dat geld mogen beschikken of de toegang ertoe mogen blokkeren;
- nieuw geld niet onbeperkt mag worden gebruikt om begrotingstekorten te financieren;
- financiële verliezen van private partijen niet met publiek geld mogen worden afgedekt;
- en bestuurders persoonlijk verantwoordelijk kunnen worden gehouden voor opzettelijk misbruik van het geldstelsel.

De praktische uitwerking komt in gewone wetten te staan. De belangrijkste beginselen mogen echter niet door een tijdelijke parlementaire meerderheid terzijde kunnen worden geschoven.

Een grondwetswijziging kan misbruik nooit volledig uitsluiten. Zij maakt het wel aanzienlijk moeilijker om de macht over het geld ongemerkt opnieuw bij de regering, commerciële banken of andere financiële instellingen te leggen.

BeterGeld vraagt daarom om meer dan een nieuwe muntwet. Het vraagt om een constitutionele inrichting van het geldstelsel, waarin bevoegdheden, grenzen en eigendomsrechten vooraf helder zijn vastgelegd.

De voorbeelden van Weimar en Zimbabwe vormen dus geen argument om de geldschepping bij commerciële banken te laten. Zij vormen een waarschuwing tegen onbegrensde monetaire macht — ongeacht of die macht bij een regering, een centrale bank of commerciële financiële instellingen ligt.

De verschillende crises hadden uiteenlopende oorzaken en omstandigheden. Zij bewijzen niet dat iedere crisis uitsluitend door één onderdeel van het geldstelsel werd veroorzaakt. Ze laten wel zien dat zowel publieke als commerciële geldschepping gevaarlijk wordt wanneer de verantwoordelijke instellingen onvoldoende worden begrensd en de hoeveelheid geld losraakt van wat de samenleving werkelijk kan voortbrengen.

Ook niets veranderen heeft daarom gevolgen. Schulden en financiële afhankelijkheden blijven bestaan. Geldschepping blijft gekoppeld aan kredietverlening. Financiële crises kunnen blijven doorwerken in de gehele samenleving en de rente blijft geld van de reële economie naar de financiële sector verplaatsen.

De juiste vergelijking is niet die tussen een volmaakt bestaand stelsel en een onzeker alternatief. De vergelijking moet worden gemaakt tussen de aantoonbare problemen en risico's van het huidige stelsel en de mogelijkheden, waarborgen en risico's van BeterGeld.

Ingrijpend omdat het probleem ingrijpend is

BeterGeld is geen kleine technische aanpassing. Het verandert wie geld mag scheppen, wie financiële risico's draagt en welke plaats de financiële sector binnen de samenleving inneemt.

Juist daarom zal het voorstel als radicaal worden omschreven. Maar ook het huidige stelsel grijpt diep in de samenleving in. Het beïnvloedt woningprijzen, schulden, belastingen, bedrijfsvoering, vermogensverschillen en de noodzaak van economische groei.

Een fundamenteel probleem kan niet uitsluitend met iets meer toezicht of hogere financiële buffers worden opgelost. Wanneer geldschepping en kredietverlening met elkaar verbonden blijven, blijven ook de belangrijkste gevolgen van die verbinding bestaan.

Geen strijd tegen ondernemen

BeterGeld is geen strijd tegen bankenmedewerkers, economen, ondernemers, investeerders of mensen met vermogen.

Het is een voorstel om een publieke basisvoorziening anders te organiseren.

Ondernemerschap, particulier eigendom, kredietverlening, handel en investeringen blijven bestaan. Wat verdwijnt, is het recht van commerciële partijen om door kredietverlening geld te laten ontstaan en vervolgens de risico's van hun handelen op de samenleving af te wentelen.

De financiële sector blijft nuttige diensten leveren, maar wordt niet langer de sector waaromheen het geldstelsel is georganiseerd.

De beslissende vraag

De felste tegenstand tegen BeterGeld kan worden verwacht van partijen die door de verandering macht, invloed of inkomsten verliezen. Hun argumenten mogen niet om die reden worden genegeerd, maar hun positie mag evenmin automatisch als neutraal worden beschouwd.

Het debat moet uiteindelijk niet draaien om de vraag of BeterGeld gunstig is voor de bestaande financiële sector.

De beslissende vraag is:

> **Moet het geldstelsel de financiële sector dienen, of moet de financiële sector dienstbaar zijn aan de samenleving?**

BeterGeld kiest voor het laatste. Niet door particulier initiatief af te schaffen, maar door de schepping, bewaring en bescherming van geld terug te brengen naar het collectief dat van dat geld afhankelijk is.

Hoofdstuk 15 Wie beslist over ons geld?

Geld is niet neutraal

Geld wordt vaak voorgesteld als een praktisch hulpmiddel. Het maakt ruilhandel eenvoudiger, biedt een gemeenschappelijke rekeneenheid en stelt mensen in staat koopkracht voor later te bewaren.

Maar de inrichting van het geldstelsel is niet neutraal.

De manier waarop geld ontstaat, beïnvloedt wie als eerste over nieuw geld beschikt, welke activiteiten worden gefinancierd, hoeveel schuld de samenleving aangaat en wie de daaruit voortkomende rente ontvangt.

Wanneer geld ontstaat door commerciële kredietverlening, beslissen banken op basis van risico, onderpand en verwacht rendement waar nieuw geld als eerste terechtkomt. Wanneer verliezen binnen het financiële stelsel vervolgens de hele samenleving bedreigen, krijgen commerciële beslissingen publieke gevolgen.

Een geldstelsel is daarom niet alleen een technisch systeem. Het is ook een verdeling van zeggenschap, risico en macht.

Een onderwerp buiten het politieke debat

De politiek spreekt voortdurend over koopkracht, belastingen, lonen, pensioenen, woningprijzen, zorg en overheidsuitgaven.

Bij vrijwel ieder maatschappelijk vraagstuk speelt geld een belangrijke rol. Toch wordt zelden besproken hoe dat geld ontstaat en welke invloed het geldstelsel zelf op deze onderwerpen heeft.

De politiek probeert problemen op te lossen binnen financiële voorwaarden die grotendeels als vaststaand worden aanvaard. Zij bespreekt hoe geld moet worden verdeeld, maar nauwelijks wie het mag scheppen en onder welke voorwaarden dat gebeurt.

Daardoor blijft een van de belangrijkste fundamenten onder de samenleving grotendeels buiten het democratische debat.

Geld is door mensen ontworpen

Het huidige geldstelsel is geen natuurverschijnsel. Het is in de loop van de geschiedenis ontstaan uit wetten, gewoonten, politieke besluiten en de ontwikkeling van banken en betalingssystemen.

De koppeling tussen geldschepping en kredietverlening is geen natuurwet. Evenmin is het onvermijdelijk dat veilig betaalgeld een vordering op een commerciële bank is.

Wat mensen hebben ingericht, kunnen mensen ook anders inrichten.

Daarom ligt de bewijslast niet uitsluitend bij degenen die verandering voorstellen. Ook wie het bestaande stelsel wil behouden, moet kunnen uitleggen waarom commerciële geldschepping, voortdurende schuldgroei en publieke bescherming van financiële instellingen in het belang van de samenleving zijn.

Niets veranderen is eveneens een keuze.

Wat verwachten wij van geld?

Voordat over technische details wordt gesproken, moet worden vastgesteld wat wij eigenlijk van een geldstelsel verwachten.

Moet nieuw geld ontstaan doordat huishoudens, ondernemingen en overheden schulden aangaan? Mogen commerciële belangen bepalen waar nieuw geld als eerste terechtkomt? Moet veilig geld afhankelijk zijn van het voortbestaan van een bank?

Willen we een stelsel waarin sparen door voortdurende geldontwaarding wordt ontmoedigd? Moeten financiële instellingen risico’s kunnen aangaan die uiteindelijk de gehele samenleving bedreigen?

Of verwachten we dat geld een stabiele publieke voorziening is waarmee mensen veilig kunnen betalen en waarde kunnen bewaren?

Deze vragen zijn begrijpelijk voor iedereen. Zij mogen niet uitsluitend worden vervangen door technische discussies die alleen voor financiële deskundigen toegankelijk zijn.

Wat merkt een burger van BeterGeld?

Voor burgers hoeft het dagelijkse betalingsverkeer met BeterGeld niet ingewikkelder te worden.

Salaris, pensioen en uitkeringen kunnen op een publieke bewaarrekening worden ontvangen. Met een betaalkaart, telefoon, overschrijving of automatische incasso kan vanaf die rekening worden betaald.

Het belangrijke verschil bevindt zich achter de schermen. Het geld op de publieke bewaarrekening blijft juridisch eigendom van de rekeninghouder. Het staat niet op de balans van een commerciële bank en wordt niet blootgesteld aan de risico's van kredietverlening of financiële handel.

Wanneer een betaaldienstverlener failliet gaat, blijft het geld bestaan. Een andere dienstverlener kan de technische bediening van de rekening overnemen zonder dat het eigendom van het saldo verandert.

Ook fysiek contant geld blijft beschikbaar. Daarnaast kan een digitale vorm van contant geld bestaan die op een chipkaart wordt geplaatst. Betalen daarmee kan rechtstreeks en anoniem plaatsvinden, zonder dat iedere afzonderlijke transactie centraal wordt geregistreerd.

Sparen wordt weer bewaren

In het huidige geldstelsel wordt een voortdurende stijging van het algemene prijsniveau aanvaard en zelfs nagestreefd. Daardoor kan een bedrag op een spaarrekening in cijfers gelijk blijven, terwijl er ieder jaar minder mee kan worden gekocht.

Wie geld bewaart, teert dan ongemerkt in op zijn spaargeld. Om het verlies aan koopkracht te beperken, wordt de spaarder aangespoord rente te zoeken of te beleggen. Maar daarvoor moet hij zijn geld beschikbaar stellen aan een financiële instelling en risico aanvaarden.

BeterGeld kiest een ander uitgangspunt. De hoofdtaak van de Monetaire Autoriteit is het zo stabiel mogelijk houden van de waarde van het geld. Niet een voortdurende geldontwaarding, maar behoud van koopkracht wordt de norm.

De MA bewaakt daarvoor rechtstreeks de verhouding tussen de hoeveelheid geld en wat de samenleving kan voortbrengen. Zij kijkt naar de prijzen van zorgvuldig gekozen goederen en diensten waarvan kwaliteit, beschikbaarheid en productiekosten niet wezenlijk zijn veranderd.

Niet iedere prijsstijging betekent dat het geld minder waard is. Een misoogst kan voedsel duurder maken en een tekort aan energie kan de energieprijs verhogen. Nieuw geld kan die schaarste niet oplossen. Meer geld zou dan alleen tegenover dezelfde beperkte hoeveelheid producten komen te staan.

Ook hoeft niet iedere prijsdaling te worden tegengegaan. Wanneer een product door betere techniek met minder arbeid en grondstoffen kan worden gemaakt, mag die vooruitgang tot een lagere prijs leiden. De samenleving wordt dan werkelijk welvarender.

De MA moet daarom onderscheid maken tussen:

- prijsveranderingen door schaarste, kwaliteit, productiekosten of technologische vooruitgang;
- en prijsveranderingen die wijzen op een verandering van de waarde van het geld zelf.

Wanneer de waarde van BeterGeld daalt doordat structureel te veel geld in omloop is, neemt de MA geld uit omloop. Wanneer de waarde stijgt doordat structureel te weinig geld beschikbaar is, kan zij geld toevoegen.

Het doel is niet dat iedere prijs altijd gelijk blijft. Het doel is dat veranderingen in prijzen zoveel mogelijk voortkomen uit veranderingen in goederen en diensten, en niet uit een voortdurende verandering van de waarde van het geld waarmee zij worden gemeten.

Daardoor krijgt sparen opnieuw zijn oorspronkelijke betekenis. Iemand kan een deel van de opbrengst van zijn arbeid bewaren om er later ongeveer dezelfde werkelijke waarde voor terug te krijgen.

De spaarder hoeft geen financieel risico te nemen om uitsluitend zijn koopkracht te proberen behouden. Wie rendement wil behalen, kan nog steeds investeren of geld voor kredietverlening beschikbaar stellen. Maar dat wordt een vrije keuze en geen noodzakelijke vlucht voor geldontwaarding.

Binnen BeterGeld hoeft iemand zijn spaargeld niet te laten beleggen om de waarde ervan te beschermen. Geld bewaren wordt weer werkelijk waarde bewaren.

Bewaren en investeren worden gescheiden

Wie geld alleen wil bewaren, hoeft het binnen BeterGeld niet langer aan een commerciële financiële instelling uit te lenen. Het blijft veilig op de publieke bewaarrekening staan.

Wie rendement wil behalen, kan ervoor kiezen geld tijdelijk beschikbaar te stellen aan een kredietbank, onderneming of investering. Vanaf dat moment wordt bewust een commercieel risico aangegaan.

Deze scheiding maakt zichtbaar wat in het huidige stelsel door elkaar loopt. Een rekeninghouder kan nu tegelijk verwachten dat zijn geld onmiddellijk beschikbaar, veilig en rentedragend is, terwijl de bank het geld binnen haar commerciële balans gebruikt.

BeterGeld maakt de keuze helder:

- bewaren en betalen gebeurt met publiek geld;
- rendement zoeken gebeurt met risicodragend geld.

Wie risico neemt, kan een opbrengst behalen. Wie geen risico wil nemen, hoeft dat ook niet te doen.

Wat verandert voor ondernemers?

Ondernemers blijven vrij om producten te maken, diensten aan te bieden, personeel in dienst te nemen, te investeren en winst te behalen.

Ook krediet blijft beschikbaar. Een kredietbank kan geld aantrekken van mensen en instellingen die het vrijwillig voor kredietverlening beschikbaar stellen. Vervolgens beoordeelt de bank aan wie zij dat geld verantwoord kan uitlenen.

Het verschil is dat een kredietbank bij de verstrekking van een lening niet tegelijkertijd nieuw BeterGeld kan scheppen. De beschikbare hoeveelheid krediet wordt daardoor begrensd door geld dat daadwerkelijk voor dit doel beschikbaar is gesteld.

Investeringen moeten zich daardoor sterker richten naar verwachte opbrengsten, beschikbare inkomens en de mogelijkheid om de lening terug te betalen. Steeds grotere leningen kunnen niet onbeperkt worden gebruikt om de prijzen van bestaande woningen, grond en financiële bezittingen verder op te drijven.

Ondernemers krijgen daar een veiliger betalingsverkeer voor terug. Problemen bij een kredietbank brengen hun publieke geldtegoeden niet in gevaar.

Wat verandert voor financiële instellingen?

Banken en andere financiële instellingen verdwijnen niet. Hun functie verandert.

Zij kunnen betalingen technisch verzorgen, kredietgevers en kredietnemers bij elkaar brengen, risico’s beoordelen, ondernemingen begeleiden en investeringen mogelijk maken. Zij kunnen ook werkelijke bedrijfs- en handelsrisico’s verzekeren.

Een financiële instelling die dat goed doet, kan winst maken. Maar zij kan geen nieuw publiek geld scheppen en krijgt geen garantie dat haar commerciële activiteiten altijd blijven voortbestaan.

Wanneer een instelling verkeerde beslissingen neemt, ligt het verlies bij haar aandeelhouders en bij de geldgevers die vrijwillig het risico zijn aangegaan. Het verlies komt niet terecht bij houders van publieke bewaarrekeningen en brengt het algemene betalingsverkeer niet in gevaar.

De financiële sector blijft daardoor nuttig, maar wordt weer dienstbaar.

Wat verandert voor de overheid?

BeterGeld geeft de regering niet het recht naar eigen inzicht geld te scheppen.

De Monetaire Autoriteit bepaalt onafhankelijk hoeveel geld nodig is om de waarde van BeterGeld te bewaken. Wanneer de geldhoeveelheid te klein wordt, kan zij geld toevoegen. Wanneer te veel geld in omloop is, kan zij geld uit omloop nemen.

Nieuw geld kan zonder rentelast via de overheid in de samenleving worden gebracht. De volksvertegenwoordiging bepaalt binnen de democratische begroting waaraan dat geld wordt besteed.

Daarmee worden twee verschillende beslissingen van elkaar gescheiden:

- de MA bepaalt hoeveel geld vanuit monetair oogpunt nodig is;
- de democratie bepaalt waaraan het via de overheid beschikbaar gestelde geld wordt besteed.

De regering kan de MA niet opdragen extra geld te maken voor politieke beloften, begrotingstekorten of onverwachte tegenvallers. De MA kan op haar beurt niet zelfstandig bepalen welk beleid de overheid moet voeren.

Macht vraagt om grenzen

Doordat alleen de MA bevoegd is BeterGeld te scheppen of uit omloop te nemen, krijgt zij een belangrijke maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Die verantwoordelijkheid mag niet berusten op vertrouwen alleen. De bevoegdheden, taak en grenzen van de MA moeten uitvoerig in de Grondwet en de wet worden vastgelegd.

Besluiten over de geldhoeveelheid moeten openbaar, controleerbaar en achteraf toetsbaar zijn. De gebruikte gegevens en afwegingen moeten voor onafhankelijke deskundigen en de volksvertegenwoordiging beschikbaar zijn.

Bestuurders worden voor beperkte termijnen benoemd. Zij mogen niet afhankelijk zijn van de regering of de financiële sector en mogen na hun functie niet direct overstappen naar instellingen waarop hun besluiten invloed hadden.

Misbruik, corruptie en opzettelijke overtreding van de wettelijke opdracht moeten tot persoonlijke aansprakelijkheid en strafrechtelijke vervolging kunnen leiden.

BeterGeld vervangt de macht van commerciële banken niet door onbegrensde macht van een publieke instelling. Het brengt de macht over geld onder grondwettelijke regels en democratische controle.

Wat BeterGeld niet belooft

BeterGeld maakt de samenleving niet volmaakt.

Ook binnen BeterGeld kunnen ondernemingen failliet gaan, kunnen investeringen mislukken en kunnen politici verkeerde keuzes maken. Bestuurders kunnen fouten maken, goederen kunnen schaars worden en internationale ontwikkelingen kunnen prijzen beïnvloeden.

Een misoogst wordt niet opgelost door ander geld. Een tekort aan woningen verdwijnt niet doordat de administratie van het geldstelsel verandert. Voor productie blijven mensen, grondstoffen, energie, kennis en arbeid noodzakelijk.

BeterGeld maakt evenmin iedereen even rijk. Verschillen in inkomen en vermogen kunnen blijven bestaan en behoren tot het politieke en maatschappelijke debat.

Het voorstel neemt wel een structurele bron van financiële instabiliteit en machtsvorming weg. Veilig geld wordt losgemaakt van commerciële kredietrisico’s en de hoeveelheid geld wordt niet langer bepaald door de bereidheid van banken en samenleving om steeds meer schulden aan te gaan.

Niet alle keuzes liggen al vast

De uitgangspunten van BeterGeld kunnen duidelijk zijn zonder dat ieder technisch detail nu al definitief wordt vastgelegd.

Nader onderzoek is nodig naar onder meer:

- de precieze samenstelling en benoeming van de MA;
- de maatstaf waarmee de waarde van geld wordt gevolgd;
- de manier waarop tijdelijke prijsveranderingen van werkelijke geldontwaarding worden onderscheiden;
- de omvang en samenstelling van buitenlandse reserves;
- de technische inrichting van de publieke bewaarrekeningen;
- de beveiliging tegen cyberaanvallen;
- de voorwaarden voor buitenlandse toegang tot BeterGeld;
- en de precieze fasering van de overgang.

Ook moet vooraf worden bepaald wanneer de overgang wordt vertraagd, bijgestuurd of tijdelijk onderbroken.

Dat zijn geen redenen om het fundamentele debat uit de weg te gaan. Het zijn onderwerpen die juist onderzocht moeten worden zodra de samenleving besluit dat een ander geldstelsel serieuze uitwerking verdient.

Eerst begrijpen, dan beslissen

Een democratische beslissing over het geldstelsel is alleen mogelijk wanneer burgers weten hoe het huidige stelsel functioneert en welke alternatieven bestaan.

Geldschepping, kredietverlening en monetair beleid moeten daarom begrijpelijk worden behandeld in het onderwijs en de publieke voorlichting. Niet alleen de werking van BeterGeld, maar ook de voordelen, risico’s en belangen van het bestaande stelsel moeten zichtbaar worden gemaakt.

Onderzoek naar een nieuw geldstelsel moet onafhankelijk plaatsvinden. Financiële belangen, nevenfuncties en de financiering van deskundigen en onderzoeksinstellingen moeten openbaar zijn.

Daarnaast kan een burgerberaad worden ingesteld waarin een representatieve groep inwoners uitgebreid wordt geïnformeerd, deskundigen met verschillende opvattingen hoort en aanbevelingen doet over de uitgangspunten van het geldstelsel.

Een eventueel referendum is pas zinvol nadat de mogelijkheden en gevolgen uitvoerig, evenwichtig en begrijpelijk zijn besproken.

Geen blauwdruk van bovenaf

BeterGeld mag niet door een kleine groep deskundigen aan de samenleving worden opgelegd. Dat zou in strijd zijn met het uitgangspunt dat geld een publieke voorziening is.

Deskundigen zijn noodzakelijk voor onderzoek, wetgeving, beveiliging en uitvoering. Maar zij mogen niet in plaats van de samenleving beslissen welke fundamentele beginselen het geldstelsel moet volgen.

Burgers hoeven geen monetair econoom te zijn om te kunnen beoordelen of veilig geld juridisch hun eigendom moet blijven. Ook kunnen zij begrijpen dat financiële risico’s bij de partijen behoren te liggen die deze risico’s vrijwillig aangaan.

De techniek moet de democratische keuze uitvoeren. Zij mag die keuze niet vervangen.

Van idee naar democratisch besluit

De invoering van BeterGeld begint niet met het drukken van nieuwe bankbiljetten. Zij begint met erkenning dat het geldstelsel een publieke, politieke en constitutionele kwestie is.

Vervolgens kan het proces in opeenvolgende stappen plaatsvinden:

- Er wordt onafhankelijk onderzoek gedaan naar de werking en gevolgen van het huidige geldstelsel.
- Verschillende alternatieven, waaronder BeterGeld, worden juridisch, economisch en technisch onderzocht.
- De bevolking wordt begrijpelijk en volledig geïnformeerd.
- De uitgangspunten van de MA, de publieke bewaarrekening en de kredietbanken worden uitgewerkt.
- De benodigde grondwetswijzigingen worden voorbereid en volgens de daarvoor geldende procedure behandeld.
- Het publieke betalingsverkeer en de beveiliging daarvan worden gebouwd en getest.
- De samenleving neemt langs democratische weg een besluit over invoering.
- Na goedkeuring begint de vooraf vastgelegde overgangsperiode.
- Iedere fase wordt openbaar geëvalueerd voordat de volgende stap wordt gezet.
- Na voltooiing van de overgang worden de resultaten blijvend gecontroleerd en verantwoord.

Zo wordt BeterGeld niet door een kleine groep opgelegd en evenmin in één onverwachte stap ingevoerd. De verandering wordt voorbereid, getoetst en democratisch gelegitimeerd.

Verandering begint met een andere vraag

Bij voorstellen voor een ander geldstelsel wordt vaak als eerste gevraagd of alle technische details al zijn opgelost.

Dat is een begrijpelijke vraag, maar niet de eerste vraag.

Voordat wordt bepaald hoe het geldstelsel moet worden ingericht, moet worden vastgesteld aan wie de macht over het geld behoort toe te komen.

Wanneer geld een publieke voorziening is, kan de inrichting daarvan niet uitsluitend worden overgelaten aan commerciële banken, financiële instellingen en monetaire deskundigen.

Zij beschikken over kennis die nodig is voor de uitvoering, maar zij hebben ook eigen belangen en uitgangspunten. De samenleving moet daarom eerst zelf de grenzen en doelstellingen bepalen.

De fundamentele vraag is:

Wie mag beslissen over het geld waarvan iedereen afhankelijk is?

Geld en samenleving: vrienden of vijanden?

Geld kan mensen helpen samenwerken. Het verbindt arbeid, kennis, grondstoffen en tijd. Het maakt het mogelijk voor later te sparen, grote projecten uit te voeren en waarde uit te wisselen tussen mensen die elkaar niet kennen.

Geld kan echter ook afhankelijkheid, schulden, vermogensconcentratie en instabiliteit veroorzaken wanneer het stelsel voornamelijk de belangen van financiële instellingen dient.

Geld is dus niet vanzelf een vriend of vijand van de samenleving. Dat wordt bepaald door de manier waarop het wordt georganiseerd.

Wanneer geld ontstaat als schuld en commerciële partijen de geldhoeveelheid beïnvloeden, gaat een groot deel van de maatschappelijke ontwikkeling zich voegen naar de behoeften van kredietverlening en financieel rendement.

Wanneer geld een publieke voorziening wordt, kan krediet weer een afzonderlijke overeenkomst zijn tussen partijen die zelf de verantwoordelijkheid voor hun handelen dragen.

De uiteindelijke keuze

Geld is door mensen bedacht. Het is geen natuurverschijnsel en het geldstelsel is geen onveranderlijke natuurwet.

Wat mensen hebben ingericht, kunnen mensen ook anders inrichten.

In het huidige stelsel ontstaat giraal geld door kredietverlening, bepalen commerciële kredietbeslissingen waar nieuw geld als eerste terechtkomt en draagt de samenleving de gevolgen wanneer financiële risico's uit de hand lopen.

Dat is geen onvermijdelijkheid. Het is een keuze — ook wanneer wij besluiten niets te veranderen.

BeterGeld kiest voor geld als publieke voorziening. Veilig geld blijft juridisch eigendom van de rekeninghouder en de Monetaire Autoriteit bewaakt de waarde ervan. Sparen betekent daardoor niet langer dat iemand door stelselmatige geldontwaarding op zijn opgebouwde koopkracht inteert.

Geldschepping en kredietverlening worden van elkaar gescheiden. Financiële risico's blijven bij degenen die ze vrijwillig aangaan en de democratie krijgt zeggenschap over een van de belangrijkste fundamenten van de samenleving.

Daarmee is niet ieder maatschappelijk probleem opgelost. Maar de samenleving hoeft haar toekomst niet langer ondergeschikt te maken aan een geldstelsel dat steeds meer schuld nodig heeft om te blijven functioneren.

BeterGeld verandert niet alleen wie geld mag scheppen. Het verandert ook wat geld juridisch is. Geld op een rekening is niet langer de schuld van een bank, maar het bezit van degene aan wie het toebehoort.

De uiteindelijke vraag is daarom niet of verandering ingrijpend is. De vraag is wie over ons geld behoort te beslissen.

De financiële sector — of wij allemaal?